

הוספות חדשות
ל"מילואים והשמטות"

לספר
הדרת פנים - זקן

בענין
גילוח וגידול הזקן
- לאור ההלכה -

ובו קונטרס מיוחד בענין
דיני קיפול הזקן בשבת קודש

מאת
משה ניסן ווינער

י"ל לע"נ אדוני אבי
ר' זאב וואלף ב"ר יצחק ע"ה
ווינער
נלב"ע ביום כ' שבט ה'תשע"ו

Hosafos Chadashos
L'Miluyim V'Hashmatos
L'Sefer Hadrash Ponim Zokon

New Addenda to the Sefer
Hadrash Ponim Zokon

(Third Edition: September, 2006; 1,024 pages)
Regarding the Cutting and Growth of the Beard
In Halachic Perspective

Published and Copyright © 2018 by
Rabbi Moshe Wiener
hadrasponimzokon@gmail.com

ISBN: 978-0-9909096-5-1

אשר הוציא אל
הוא משה בן דוד אבן יוסף ויוסף
איתנו הדפסתי ויהי ספר הטהר ידון חיובי
ד"ר משה ווינר אב"ד בני ברק
שלום זלמן אויערבאך

"ולעצם הדבר לענ"ד הוא עושה בכך דבר טוב ומועיל.
ואולי ע"י זה יתבררו ויתלבנו הדברים,
ויהי' בכך הצלה מעון חמור
והנני חותם לכת"ר במיטב הברכות
שלמה זלמן אויערבאך"

(ממכתב הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל למחבר ספר "הדרת פנים זקן"
נרפס בס' "הליכות שלמה" הל' תפלה עמ' י"א)

פתח דבר

תלי"ת והספר "הדרת פנים - זקן" (בענין גילוח וגידול הזקן - לאור ההלכה) נתקבל בהערצה ובחיבה יתירה, ועשה רושם עז, ובזמן קצר לאחר הופעתו בהוצאה השלישית כמעט וכבר אזל מן השוק, ונתבקשתי מרבים להוציאו לאור במהדורה חדשה.

בהוצאה הרביעית - העמדת להופיע בס"ד - יודפסו כמה מילואים, השמטות, הערות ותגובות - שהגיעו לידי בזמן האחרון.

ומצאתי לנכון לפרסמם גם בקונטרס מיוחד - עבור אלה שרכשו את ההוצאה הקודמת.

ואני תפלה שגם קונטרס זה יתפשט בקרב כל אחב"י שיחיו, ויעזרני השי"ת להמשיך בעבודתי לזכות את הרבים.

משה ניסן ווינער

עשרים לחודש שבט, ה'תשע"ח

התוכן

- ח מילואים ל"מכתבי הסכמה, המלצה וחיו"ד"**
 הרבנים הגאונים: רבי אלחנן היילפרין / רבי שמואל הלוי ואזנר / רבי חיים קניבסקי
- יב דעת תורה מאת הגראי"ל שטיינמן**
 האם ראוי לגדל זקן בישיבה שכל הבחורים מגלחים זקנם / דין הסרת הזקן ע"י מכונת גילוח וע"י משחה (סם) / ע"ד ה"טענה" דאיכא בגידול הזקן משום "גאווה" / סיבת התחלת גילוח הזקן בישיבות ד"ליטא"
- יד מילואים ל"פתח דבר"**
 מוציא ספר לעולם מממונו - סגולה לזרעא חיא וקיימא
- טו מילואים ל"מבוא"**
 עוד בבירור גדר "השחתה"
- יז מילואים לח"א: לקוטי דעות**
 "סבא קדישא" / "חפץ חיים" / "רבי יוסף חיים זוננפלד" / "חזון איש" / "הגר"א קוטלר" / "רבי יעקב קמינצקי" / "רבי שמואל הלוי ואזנר" / "רבי אהרן יהודה ליב שטיינמן" / "רבי חיים קניבסקי"
- לא מילואים לח"א: מדור סיפורים**
 מרן החזון איש: לגדל זקן ולא להאריך שנות הבחורות / והמכתב הגיע / מרן הגר"ח קניבסקי: "אנשים מוכנים למות - ולא לקבל על עצמם דבר קטן"
- לח מילואים לח"ב פ"א: מכונות גילוח**
 איזה סוג מכונת גילוח אסר מרן החפץ חיים / עוד בבירור שיטת מרן החפץ חיים בדין מכונות גילוח - עדות מרן הגר"ח קניבסקי / עוד עדות בשיטת מרן החפץ חיים בדין מכונת גילוח / עוד בשיטת הגאון רבי יעקב קמינצקי בדין מכונות גילוח / שו"ת שבט הלוי: איסור מכונות גילוח - מוסכם בפי כל גאוני עולם; סברת האג"מ להקל - אינה נכונה ולא נתקבלה / עוד בשיטת הגראי"ל שטיינמן בדין מכונות גילוח / שיטת השו"ת מגדל צופים / עוד בשיטת שו"ת קנין תורה / רוב מגלחים זקנם במכונות גילוח עוברים על איסור הקפת הראש

- נד** **מילואים לח"ב פ"א: דיונים נוספים בדין מכונות גילוח**
 דעת מרן החזו"א אם יש עצה להקל ע"י זהירות שלא להדק המכונה
 לבשר / סברת השו"ת הר צבי - דחוק מאד
- נח** **מילואים לח"ב פ"ב: אזהרת "לא תשחית את פאת זקנך" אף בלא תער**
 שיטת הב"ח: כדי שיקרא ירא שמים הוא דוקא כשאינו מגלח כלל /
 פסק דין הצמח צדק - כן היא ההלכה / שיטת השו"ת דברי יציב בענין
 איסור גילוח הזקן אף בלא תער
- ס** **מילואים לח"ב פ"ג: אזהרת "לא ילבש גבר שמלת אשה" בהעברת הזקן**
 הסרת הזקן ע"י משחה (סם) משום אזהרת "לא ילבש" / בענין גילוח ב"לייזר"
- סב** **מילואים לח"ב פ"ד: אזהרת חוקות גויים בהסרת הזקן**
 סיבת התחלת גילוח הזקן בישיבות ד"ליטא" / "חייב אדם לראות את
 עצמו כאילו הוא" - אם צורתו אינו נראה כצורת יהודי, לא ה' יוצא
 ממצרים / הסרת הזקן ע"י משחה (סם) משום אזהרת חקות הגוים
- סט** **מילואים לח"ב פ"ה אות ד: ע"י גידול הזקן - סייג לשאר עבירות שבתורה**
 ע"י גידול זקן: יסיר מעליך משחיתים שיימנעו מלהבראות בגלל
 עוונותיו / הזקן והעיתון הפסול
- עא** **מילואים לח"ב פ"ו: חשד ומראית עין בהעברת הזקן**
 בענין גדר "חשד" ו"מראית עין" / שיטת הגאון רבי אהרן יהודה ליב
 שטיינמן
- עב** **מילואים לח"ב פ"ח: חיוב גידול הזקן מצד מנהג אבות**
 שיטת הגאון רבי אהרן קוטלר בנדון
- עג** **מילואים לח"ב פ"ט: הסרת הזקן ע"י סם**
 שיטת הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד, מרא דארעא דישראל, בדין
 הסרת הזקן ע"י משחה ("סם") / שיטת מרן הגרא"ל שטיינמן בענין
 הסרת הזקן ע"י סם / שיטת שו"ת מגדל צופים בדין סם
- עד** **מילואים לח"ב פי"ב: תלישה וסירוק שער הזקן**
 שיטת הגה"ק מבעלזא [ולובלין] בענין סריקת הזקן לכבוד ש"ק /
 עוד בענין סריקת הזקן לכבוד ש"ק / בגנות סריקת הזקן (מצד כללות
 ענין סלסול שערות)
- עט** **מילואים לח"ב פי"ב אות ה: סגולות**
 עוד בענין גידול הזקן כסגולה לזרע של קיימא

פ מילואים לח"ב פי"ב נספח א: קיפול שערות הזקן

קיפול הזקן לצורך שידוכים / עוד בענין קיפול הזקן

פא קונטרס בענין קיפול הזקן בשי"ק

אם איכא חששות בענין קיפול הזקן בשבת (משום בונה; תלישת שער; סחיטה; הוצאה) / דין יציאה לרה"ר עם סיכת ראש או גומי בזקן מקופל

צג מילואים לח"ב פי"ד: מסירות נפש שלא להעביר הזקן

סכנת נפש לכל בעל זקן להראות בחוצות הגיטו / הגה"ק בעל "דברי יואל" מסאטמאר: "ה' לי החלטה כמעט עד למסירות נפש שלא להוריד את הדיקנא קדישא"

ק מילואים לח"ב פט"ו: מניעות מצד כיבוד אב ואם

שיטת הגאון רבי אהרן קוטלר בדין בחור שהוריו מתנגדים לגידול זקנו / שיטת השו"ת דברי יציב: "אינו חייב לשמוע לאביו" / דעת מרן הגרא"ל שטיינמן בדין בחור שהוריו מבקשים ממנו לגלח זקנו עם מכונת גילוח או סם / דין בעל תשובה שהוריו מתנגדים לגידול זקנו

קג מילואים לח"ב פט"ז: מניעות מצד שידוכים ושלום בית

קשין הזיווגין כקריעת ים סוף - למה? / מענה לאדם שאשתו התנגדה לגידול זקנו / "איך הייס?!" דער שולחן ערוך הייסט! - גידול הזקן: הנהגה חסידותית או הלכתית? / מרן הגר"ח קניבסקי: "לא אמרתי שאשתך תגדל זקן" / מי שהזקן מפריע לה - אני לא רוצה אחת כזו...

קח מילואים לח"ב פי"ז: מניעות לגדול הזקן משום דאגת הפרנסה

"מי בימינו אלה היכול לוותר על רחמים רבים אלו ואינו זקוק להם?" / לאחר גידול הזקן - ההצלחה האירה לו פנים

קיג מילואים לח"ב פי"ח אות א: דין שליח ציבור המגלח זקנו

הנהגת הגה"ק בעל דברי יואל מסאטמאר / הגה"ק בעל דברי יואל מסאטמאר: המגלחים זקניהם - הם מעכבים כל התפלות מלעלות למרום

קטו מילואים לח"ב פי"ח אות ג: דין שוחט ובודק המגלח זקנו

הגה"צ רבי שלום מאסקאוויטש משאץ: "לא בא בפי בשר פיגול משו"ב שמספר זקנו"

קיז מילואים לח"ב פי"ח אות ד: עלי' לתורה למי שאין לו זקן

דעת מרן החפץ חיים (הגרא"ל שטיינמן) בדין עלי' לתורה למגלח זקנו / דעת ה"סבא קדישא" בנידון עלי' לתורה לאדם מגולח

מילואים לח"ב פי"ח אות ה: שונות
קיח זימון למי שאין לו זקן (הנהגת הגר"ח קניבסקי) / עוד באם נכון לקבל
בישיבה תלמיד המגלח זקנו

מילואים לח"ב פי"ט: הדרת פנים - זקן
קכב כיצד ה' נראה אר'י שגילח את רעמתו? / גילוח הזקן - חסרון באמונה בהקב"ה / בענין
"הטענה" דאיכא בגידול הזקן משום "גאוה" (דעת הגראי"ל שטיינמן)

מילואים לח"ג: טענה ומענה א'
קכז כשיבא משיח אז ידעו כולם שחייבים לגדל זקן

מילואים לח"ג: טענה ומענה ב'
קכז במקום שיש פלוגתא בין הפוסקים - דברי הקבלה יכריעו

נספח: ע"ד סמכות שיטת ה"אגרות משה" זצ"ל בענין מכונות גילוח
קל

הוספות למילואים והשמטות

ל"מכתבי הסכמה, המלצה וחזו"ד"

שמואל הלוי ואזנר

רב אב"ד ור"מ

זכרון-מאיר, בני-ברק

ב"ה יום ט' ניסן תשל"ח לפ"ק

כבוד ידידינו החשוב הה"ג המופלג ירא ושלם מזכה הרבים ר' משה ווינער שליט"א

אחדשה"ט וש"ת באהבה. לנכון קבלתי מכתבו ונאה מה שאח"כ הגיע גם ספרו החשוב הדרת פנים - זקן, והצאתי פה ושם וראיתי שכבודו מזכה את הרבים בזה שמפרסם דעת הגדולים וצדיקים אשר דעתם דעת תורה נוטה ברור לאיסור בענין מכונות גילוח.

ומה שהעירני כב' לתשובת קרובי הרב הגאון המופלג ר' נתן גשטטנר שליט"א ראיתי דבריו קצת ואין נפ"מ בזה לדינא שגם הוא מודה שם שעלינו לחוש למשמעות הראשונים האלה שברור יוצא מהם שהגלוח עד השורש ממש באופן שלמעלה נשאר חלק למשעי זה גדר השחתה של תער שאסרה תורה. וכל ההתחכמות בזה אינו אלא בריחה מן האמת.

ומכ"ש לא שעלה בדעתו לדמות מכונה הנ"ל למלקט ורהיטני תמה אקרא ע"ז.

ומש"כ כ"ת - שאכתוב מכתב מיוחד לידידנו הגאון המובהק ר"מ פיינשטיין שליט"א - לא ידעתי לעת עתה התועלת בזה, שאם דברינו בעל פה לא הועילו מה תועיל המכתב.

ויש לי הרגש שמי שהוא שבסביבה שם מפריע בזה.

ואם אדע שמבקשים את האמת גם אני לא אמנע עצמי לעשות הנ"ל.

מחוסר זמן לא אוכל להאריך - הקב"ה יהי' אתו ויזכה להמנות גם הלאה עם מזכי הרבים.

הדור"ש באהבה מצפה לחסדי ה'

שמואל הלוי ואזנר

Rabbi Elchonon Halpern
189, Golders Green Road,
London, N.W.11.
Phone: 01-455 6298

אלחנן בהר"ר דוד ז"ל היילפרין
מרדומישלא-קאשוי
רב ור"מ בלונדון נ.ו.
נשיא הכבוד דהתאחדות קהלות החרדים

ב"ה

ט"ו כסלו תשס"ד שנת "פנים בפנים דבר הוי"ה עמכם" לפ"ק

אליכם אישים אקרא, זה זמנים טובא במשמע, על המכשלה הגדולה שנפרצה גם בין יודעי-ספר, ההשתמשות לגלוח שערות הזקן ע"י מכונות חשמליות, שעיווערס בלע"ז, שהמתבונן בספר "הדרת פנים זקן" לה"ר משה ווינער הי"ו מנויארק, שיצא לאור עולם זה יותר מעשרים שנה, יראה וידע וישכיל, שעוברים באיסורי ולאוי דאורייתא. ושקר ענו בנו בשם גדול או גדולים, שישנן מכונות כאלו, שמותרות להתגלח על ידיהן, יסכר פי דוברי שקר. בכך נא ונא חוסו עליכם, ותפסיקו מלהשתמש בשום מכונה המעבירה כל השער.

גם אל הנשים-צדקניות אני פונה לבא לעזרת ד' בגיבורים, גבורתה של תורה, להשפיע על בעליכן לתקן הפירצה הנוראה, ויקויים הכתוב בשיר השירים, הראיני את מראיך השמיעיני את קולך, כי קולך ערב ומראיך נאוה, ששמיעת קול תפלתנו במרום תלוי בראיית פנינו, ושכרכם הטוב תהיה שלימה מעם ד' מן השמים, ולשומעים יונעם ותבוא עליכם ברכת טוב.

ולעומתם כל החרדים לדבר ד' חסידים ואנשי מעשה, בעלי חכמה, מביני בינה, יודעי דעת אשר סרים לשמיעת חכמים ונבונים, וְקָנְם מְגוּדֵל כְּנֶגֶד הַמִּשְׁחִיתִים, י"ג מכילי דרחמי, פנים מאירות ומסבירות, רחמי שמים עליהם, יהי ה"א עמהם כאשר היה עם אבותיהם, אַל יַעֲזֹבֶם וְאֵל יִשְׁשֵׁם לְנֶצַח נִצְחִים, וְנֹכַח כּוֹלְנוּ יַחַד לְקַבֵּל פְּנֵי מִשִּׁיחַ צְדָקְנוּ בַעֲגָלָא וּבְזִמְן קָרִיב, וְנֹאמַר אֲמֵן.

הק' אלחנן בהר"ר היילפרין

ק צ"ה"

נתבקשתי מאמאמ"ר שליט"א לפרסם היות שנדפס
 מאוסף הקריאה סעד רוחני קריאה אנדעית לעזור
 למי מאמור חתם עם ולפי אחר הקול קורא כותב
 האוסף דכלל סעד רוחני לעולם להבוא מחלק מכונת גילוח
 ונתבקשתי לפרסם לעזרום לא התיר את אטונת גילוח
 ואברהם קרוב מאד לזכו תער אמר ואודין עליו דחמה
 לאוין וכבר נתפרסם להחפץ חיים זצ"ל בליקוטי הלכות על
 אבות אוסר אפילו את אטונת גילוח של יד [לא חלמה]
 הנקרא נול וכש"כ וק"ו לא זמננו להבוא הנחה משכ"ל
 יותר ודוא"י צ"מ הסכין נוגע בדבר והוא יתיר אמר
 וזכו תער הואמר דתורה

לד נתבקשתי מבגרא"מ שך שליט"א לפרסם גם דשמו
 שאעזרום לא התיר ח"ו האטונת גילוח וחמאתו לקול קורא
 ה"ל לא ה"י יודע כלל לעטף דאטונת גילוח

ח"י קניבסקי

בעזה"י

נתבקשתי מאמאמ"ר שליט"א לפרסם היות שנדפס ממוסד הנקרא סעד רוחני
 קריאה מרבנים לעזור וגם אמאמ"ר חתם שם, ושם אחר הקול קורא כותב המוסד
 בכלל סעד רוחני שעושה שהוא מחלק מכונת גילוח. ונתבקשתי לפרסם שמעולם
 לא התיר את מכונת גלוח ואדרבה קרוב מאד שזהו תער ממש ועוברין עליו בחמשה
 לאוין וכבר נתפרסם שהחפץ חיים זצ"ל בליקוטי הלכות על מכות אוסר אפילו את
 מכונת גילוח של יד [בלא חשמל] הנקרא נול וכש"כ וק"ו של זמנינו שהוא הרבה
 משוכלל יותר ובודאי עצם הסכין נוגע בבשר והו"ל תער ממש וזהו תער האמור
 בתורה.

שוב נתבקשתי מהגרא"מ שך שליט"א לפרסם גם בשמו שמעולם לא התיר ח"ו
 המכונת גילוח וחתימתו לקול קורא הנ"ל לא ה"י יודע כלל שמטפל במכונת גילוח.

חיים קניבסקי

דעת תורה

מאת מרן הגאון רבי אהרן יהודה לייב שטיינמן בענין גילוח וגידול הזקן

האם ראוי לגדל זקן בישיבה שכל הבחורים מגלחים זקנם

בתקופה האחרונה נשאל רבינו מכמה וכמה בני ישיבה: "אם במקום שכל הבחורים בישיבה בו הוא לומד אינם מגדלים את זקנם, ראוי שיעשה כמותם או לא?"

ולכולם השיב רבינו:

"שלא להתחשב בזה כלל".

רק היו כמה נוסחאות. • יש שאמר לו: 'מוטב לאדם שיקרא שוטה כל ימיו ואל יהיה רשע שעה אחת לפני המקום' ('עדיות' ה'ו). • ויש שענה חריף יותר: "האם כשכולם אוכלים חזיר גם אתה תאכל עמהם"? • ולאחד ענה בהאי לישנא: "אף אחד לא הפסיד מזה שגידל זקן...".

דין הסרת הזקן ע"י מכונת גילוח וע"י משחה (סם)

ובימי הספירה שלאחר ל"ד בעומר, דלדעת המחבר מותר בתספורת, שאל א' מהנהגים כהמחבר: "אם יגלח זקנו היות ונמצא בישיבה שרובם נוהגים שלא להסתפר עד ימי הגבלה?"

השיב רבינו:

"ממ"נ לא טוב, אם מגלח במכונה הרי יש חשש לאו דאורייתא וגם אם מגלח עם משחה זה לא חלק, היות ויש אומרים שיש בזה משום: "לא ילבש" ... ('דברים' כב ה)

ע"ד הטענה דאיכא בגידול הזקן משום "גאווה"

וכנגד הטענה שיש אומרים דהוי כ"יוהרא" שמחשיב את עצמו כמושלם... אמר רבינו בהודמנות "דבכל זאת עדיף שיגדל זקן וזה שומר קצת על האדם ברוחניות".

סיבת גילוח הזקן בישיבות ד"ליטא"

ואומר רבינו: "כי מה שנהגו פעם בישיבות לגלח, כי לא היה ידוע האיסור".

פרי חיים ממרן הרב שטיינמן, שופר ארגון להפצת יהדות, צוות שופר גנזי המלך, כו תמוז תשע"ב

בס"ד

הרב יצחק קולדצקי

רחוב רב' נחמן מברסלב 9 בני ברק
מחבר ספר "לשכנו תדרשו"
רמ' בית יעקב בת ים
חתן הגאון הגדול שר התורה
מורינו רבי חיים קניבסקי שליט"א

תאריך: ט' ניסן תשע"ז

מו"ח הגאון שר התורה רבי חיים קניבסקי שליט"א אמר שמרנא החפץ
חיים זיע"א אסר להתגלח בכל סוגי המכונות - בלי שום חילוק.

וגם ידוע שלעת זיקנתו של החפץ חיים כאשר כגדה עליו שמיעתו והיה
יושב בקריאת התורה ליד הבעל קריאה, ופפעם קראו לתורה בחור
שמתגלח במכונה. וחזר למקומו משום שאינו יכול לסבול שהעומד ליד
הספר תורה מגלח בחשש תער דאורייתא. ומני אז הקפידו בישיבת ראדין
שלא לתת עליה במחיצת החפץ חיים לבחור שמתגלח.

ולהשומעים יונעם ותבוא עליהם ברכת טוב.

יצחק קולדצקי

מילואים ל"פתח דבר"

מוציא ספר לעולם מממונו - סגולה לזרעא חיא וקיימא

עוד בחשיבות ענין הוצאה לאור של ספרים, והזכות והשכר השייך לזה, הערני ח"א ממ"ש הגאון רבי חיים פאלאג'י [ראה לעיל ח"א בערכו - עמ' רלג ואילך] בספרו מועדיך לחיים, חלק א, בפתיחת הספר: "הט אזנך ושמע דמוקנים אתכונן, מאחד מעשירי בני עמינו, שלא הי' לו זרע כלל, ואמרו לו שידפים ספר 'בתי כנסיות' למורינו הרב הגדול כמהר"א [=רבי אברהם] ן' עזרא זלה"ה, ויעשה לו סגולה שתלד אשתו בן. וכן הי'. ואז אמרתי, הנה באתי במגילת ספר כתוב דזה בעצמו רמז קרא דא 'זה ספר תולדות אדם' ירצה, על ידי שמוציא ספר לעולם מכיסו וממונו יזכה לתולדות האדם, דהא-ל ברוב רחמיו יפקדהו בבנים וגם יזקין מן הרחמים כי אין מעצור לה', כאשר ראינו באברהם ושרה וכיוצא בהם, והוא ברור".

מילואים ל"מבוא"

בהסרת הזקן ע"י מכוונות גילוח - ריבוי עצום של איסורים

נשאל הגר"ח קניבסקי דלפי הדעות דעל כל שתי שערות איכא איסורא (ראה לעיל ח"ב פ"א הערה 2, וש"נ) - למה כתב מרן החפ"ץ חיים (בס' נדחי ישראל פכ"ו סק"ה) שהמגלח את עצמו עובר עשרה לאוין - הלא בכל שתי שערות עובר (וא"כ יש ריבוי עצום של איסורים). והשיב ע"ז הגר"ח קניבסקי: "כוונתו [של החפ"ץ חיים] למלקות" (ס' שיח התורה ח"ב עמ' רעג).

ואכן כתבו גדולי דורנו בפס"ד הנדפס לקמן במילואים לח"ב פ"א:

"בתוה"ק לא נכתב תער אלא 'לא תשחית', וכל גילוח שיש בו השחתה אסור . . ולכן כל המכוונות המגלחות למוישיעי אפי' רק בשתי שערות, הן בכלל איסור 'לא תשחית פאת זקנך'". "ובכלל מכוונה יש לאסור, שאי אפשר לזוהר שלא יגעו הסכינים בב' שערות" (ס' אשרי האיש - פסקי מרן הגרי"ש אלישיב זללה"ה - יו"ד ח"א עמ' קמב).

עוד בבירור גדר "השחתה"

בענין מ"ש בס' הכתב והקבלה (ויקרא יט, כז) שהשחתה היא השחתת שער הזקן הרבה ביחד שזוהו פשר השחתה בתורה, הנה י"ל שאינה מוכרחת, כי מצינו בתורה לשון השחתה גם על יחיד. ראה דברים כ, יט כי תצור אל עיר וגו' לא תשחית את עצה לנדוח עליו גרון ומפורש כתוב השחתה על עץ יחיד שהרי כתוב לנדוח עליו ולא עליהם. וראה שמואל א כו, טו: ויאמר דוד אל אבישי אל תשחיתו כי מי שלח ידו במשיח ה' ונקח. וראה ישעי' סה, ח: כאשר ימצא התירוש באשכול ואמר אל תשחיתו כי ברכה בו וגו'. ומי יכריח שבפאת הזקן כוונת השחתה היא הרבה ביחד, אולי גם כאן הכוונה השחתה ביחיד. ומי ישכנע שהמכוונה החשמלית שמשותבת אלפי סיבוכים בדקה אינה נקראת שמשחיתה הרבה בבת אחת והרי המכוונה בתנועה כל הזמן איך אפשר למדוד גררי השחתה אפילו אם נניח שהשחתה הכוונה הרבה ביחד ובמהירות. ואפילו אם נניח שבדרך כלל בתורה השחתה הוא הרבה ביחד אולם הרי כאשר משחיתים יחיד גם עליו יש השם שהושחת מכיון שמצינו בתורה ונביאים כנ"ל שם השחתה גם על יחיד וא"כ מדוע אין שם השחתה על כלי שמשחית לא הרבה שערות ביחד. ועוד, אם אמת שהמידה

לקביעות איסור תער הוא לא יכלתו לחתוך עד השורש, אלא יכלתו לחתוך הרבה בבת אחת, לא היתה הגמרא שותקת מזה ולא היו הגאונים והראשונים והאחרונים שותקים מזה. ודלא כסברת הרב שבתאי רפפורט במאמרו בקובץ תחומין כרך יג עמ' 205 (שו"ת מגדל צופים ח"א חיו"ד סל"ג - ע"ש שהאריך עוד). וכ"כ לחלוק על סברת הכתב והקבלה (והקולא עפ"ז במכונות גילוח שהעלה הרב רפפורט שם) בשו"ת יביע אומר ח"ט חיו"ד ס"י, "מכיון שדברי הכתב והקבלה הם היפך דברי התוספות והראשונים בגדר תער וכמ"ש בעצמו". וראה לקמן במילואים לח"ב פ"א.

וע"ש בשו"ת יבוע אומר שכתב לדחות גם סברת הרה"ג ר' אליהו וייספיש שהציע שהדין הוא "תער" דוקא - כמובא דבריו לקמן במילואים לח"ב פ"א.

מילואים לח"א:

לקוטי דעות

פסוקי תנ"ך

(עמ' לא ואילך; תרסד ואילך)

פסוקי תנ"ך: "ויכר יוסף את אחיו והם לא הכירוהו"

(בראשית מב, ט):

"ויכר יוסף את אחיו והם לא הכירוהו, ואיתא בגמרא (יבמות פח.) והובא בפרש"י ז"ל שהניחם בחתימת זקן לכך הכירם והם לא הכירוהו לפי שהניחוהו בלא חתימת זקן. ועכשיו בא בחתימת זקן והנה לכאורה קשה שאף על פי שכן מדרך הטבע, במביעת עין שלא להכיר אדם שיצא בלא חתימת זקן ובא בחתימת זקן אף על פי כן חכמים גדולים כאחי יוסף הי' להם להכירו, ונראה לי בדרך רמז כי מדרך הצדיק שהולך ממדריגה למדריגה בכל יום על כן אי אפשר להבין דרכי הצדיק שבכל יום ויום נשתנה טעמו לשבת, וגם צורתו נשתנית לפי הילוך דרכו והילוכו בקודש כידוע למבינים, והנה ידוע זאת שהשכינה הקדושה נסתלקה מיעקב אבינו עליו השלום כל אותן הכ"ב שנה שפירש יוסף הצדיק מיעקב אבינו ע"ה ואם רבי לא שנה ר' חייא מנא ליה, מכל שכן שנסתלקה מהשבטים הקדושים מה שאין כן יוסף הצדיק שהיה הולך ממדריגה למדריגה בכל יום כדכתיב וירא אדוניו כי ה' אתו והשכינה שרתה עליו ופתר את החלומות ברוח הקודש והיה הולך בכל יום כמעלות העליונות עד אחזו בי"ג תיקוני דיקנא עילאה, ומשך משם רחמים גמורים גדולים וחסדים מגולים ומוסיף והולך בכל עת ובכל רגע, מה שאין כן השבטים הקדושים כשנסתלקה השכינה מאתם נשארו על עמדם כבתחילת פרישת יוסף הצדיק מאתם שהיו אחיותם בי"ג תיקוני דיקנא עילאה כך עמדו על עמדם ולא היו יכולים אחר כן ללכת ממדריגה למדריגה לפי שפירשה השכינה מאתם כנוכר לעיל וזה ויכר יוסף את אחיו לפי שלא הוסיפו דרכם והילוכם בקודש מיום שפירש מאתם, וזה שהניחם בחתימת זקן ובאו בחתימת זקן, דהיינו שנשארו על עמדם ולא הוסיפו בעבודתם כלל כנוכר לעיל, לכן הכירם והם לא הכירוהו לפי שהלך מאתם היה עדיין רך בשנים ולא היה לו כח או עדיין להשיג השגה בי"ג

תיקוני דיקנא עילאה ואחר כך הלך ממדריגה למדריגה עד שהלך בדרכו והילוכו בקודש בי"ג תיקוני דיקנא עילאה, ממדריגה למדריגה וזה שיצא בלא חתימת זקן ובא בחתימת זקן, לכך לא הכירוהו אז" (ס' מאור ושמש, פ' מקץ - להגה"ק רבי קלונימוס קלמן הלוי עפשטיין מקראקא, תלמיד הגה"ק רבי אלימלך מליזענסק והחווה מלובלין - גרפס לראשונה בשנת תר"ב).

פסוקי תנ"ך: "פן תשחיתון ועשיתם לכם פסל תמונת כל" (ואתחנן ד, טז) "והשחתם ועשיתם פסל תמונת כל" (שם ד, כה):

מ"ש מרן החתם סופר לבאר דאיכא בהסרת הזקן משום "פן תשחיתון ועשיתם לכם פסל" - ראה לעיל ח"א בערכו אות ד (עמ' רכב).

פסוקי תנ"ך: "עד יצמח זקנכם"

מ"ש רבינו יהודה החסיד דילפינן "מגלן דאסור לגלח אפילו במספרים" מהפסוק "עד יצמח זקנכם" (שם"ב י, ה) ומהפסוק "ואמרטה משער ראשי זקני" (עזרא ט, ג) - ראה לקמן במיילואים לערך "רבינו יהודה החסיד".

פסוקי תנ"ך: "קול ברמה נשמע . . רחל מבכה על בני"

כוונת הכתוב "קול ברמה נשמע . . רחל מבכה על בני" מאנה להנחם על בני' כי איננו, והטעם למה בכתה רחל אמנו - ראה לקמן במיילואים לח"ב פי"ז (עמ' תתיב) ובמיילואים ל"סיומא דספרא" (עמ' תקמ).

רבינו יהודה החסיד

אות א - (עמ' צה) [הסיפור אודות רבינו יהודה החסיד]:

בירור דברי ספר הגן במקור המעשה

במ"ש בס' הגן "כתב הר"ר זלמן בן הר"ר יודא החסיד ז"ל כשלמדתי בשפי"א ר' לפני הר' ידידי' ז"ל מצאתי בביהמ"ד שלו כתיבת ידו של הר' זלמן, אמר לי אבא מורי החסיד וכו'".

- פשוט שממילת "כשלמדתי" עד "אמר לי" הוא מאמר מוסגר, בו מסביר מחבר ספר הגן שכתב ידו של ר' זלמן הגיע לידו כאשר למד בשפירא אצל ר' ידידי', ופשוט (הערת המהדיר לס' "צוואת רבי יהודה החסיד המפואר" - אה"ק,

תשע"א - תולדות, הערה סו). [וע"ש שמו המדויק של בנו דרבינו יהודה החסיד "ר' זלמן" ה"ה "משה זלמן"].

נאמנותו של מאורע זו

אע"פ שיש אומרים כי הרבה סיפורי מעשיות אודות רבינו יהודה החסיד שמשפרים על שינוי טבעו של עולם לא ארעו מעולם (ראה "עיונים בספרות חסידי אשכנז" ר"ג תשל"ה עמ' 10-12 ובאוצר הגאונים ח"ד עמ' רעא; ח"ח עמ' רסב) - זהו מפני שספרי המעשיות הללו אינם נאמנים להיחשב מקור כלל, משא"כ מאורע הנוכחי, אשר אחד מרבותינו הראשונים רבינו יצחק ב"ר אליעזר, אשר כתב זה נתגלגל לידו, העתיקו בספרו (ראה בכ"ז בס' "צוואת רבי יהודה החסיד המפואר" בחלק ה"תולדות" שם).

שיטת רבינו יהודה החסיד בענין השתמשות בשמות הקדושים

אף שהתנגד רבינו יהודה החסיד להשתמשות ב"שמות הקדושים" (ראה ספרו "ספר חסידים" סי' נמ, רה, תסט, תקכו, תתשיד, ועוד. וראה עוד מעשה נורא מרבינו יהודה החסיד בענין זה המובא בסמ"ק מ"ע ג) - עם כל זאת, הנה פעם אחת, במאורע הנוכחי, יצא מגדרו והשתמש בשמות הקדושים. בספר "חסידים הראשונים" לרי"א קאמלהאר, מנסה להציע שהי' זה כדי לעורר את העם בתשובה (ראה ס' "צוואת רבי יהודה החסיד המפואר" בחלק ה"תולדות" שם).

שם - יש להוסיף לערך זה "אות ד":

(ד) לשונו (ספר גימטריאות לרבינו יהודה החסיד, ח"א סימן ל):

עוד מקור (מפורש עוד יותר) לאיסור גילוח הזקן במספרים מדברי רבינו יהודה החסיד

"וכל אדם... מגולח זקנו אפילו במספרים... אסור לקרואתו לספר תורה; דכתיב במזמור נ' [תהלים נ, טז] 'ולרשע אמר אלקים, מה לך לספר חוקי' - אינך שומר 'ולא תלכו בחוקות הגוי', שמייפים בכך לזנות, זהו 'ועם מנאפים חלקך' [שם פסוק יח] לאחר מותך; אע"פ שאינו נואף, גורם לנשים לצפותו ובאות לידי הרהור..."

"ומנלן דאסור לגלח אפילו במספרים? – דכתיב בעזרא [ט, ג] על מחללי שבת 'ואמרטה משער ראשי וזקני', וכן בשלוחי דוד 'עד יצמח זקנכם' וכו' [שמ"ב י, ה]".

בירור שיטתו:

1) מ"ש "מגולח זקנו אפילו במספרים . . ומנלן דאסור לגלח אפילו במספריים" – הרי להדיא דלשיטת רבינו יהודה החסיד איכא איסורא בגילוח הזקן במספרים (ראה בארוכה לעיל בערכו שם).

2) תוכן הענין מובא גם בס' "מגלה עמוקות" בשם "סודי ריזא" – הוא חיבורו של הרוקח (אחד מבעלי התוספות) – ראה לעיל ח"א בערכם (עמ' ק; קס) וב"ספר השם" (עמ' נח, טו"ב). אבל במגלה עמוקות שם, ליתא "אפילו במספרים", והעיר המהדיר לספר גימטריאות שם (הערה 15) דגם בספר השם שם ליתא תיבות אלו, אך מהמשך דבריו משמע שכוונתו לאסור גילוח זקן אפילו במספריים, ע"ש.

3) העיר המהדיר לספר גימטריאות שם (הערה 15) דלכאורה כוונת רבינו ב"מגולח זקנו אפילו במספריים" הוא – למגלח במספריים כעין תער. וגם מלשון רבינו להלן משמע כן, שכל הגילוח הזה הוא משום "שמיים בכך לזנות", וזה שייך יותר במספריים כעין תער. אבל המשך המהדיר שם, דאמנם, מהראי' שמביא רבינו להלן מ'ואמרטה משער ראשי וזקני' משמע, שאוסר לגלח את הזקן במספריים ואפילו שלא כעין תער, ושכך משמע מדבריו בספר חסידים (מק"נ) סי' תתתסד (מובא לעיל "הוספה ב" אות לד) "יש לגזור שלא יעשו במספריים" (ע"ש) – דשם ודאי כוונתו לאסור גם גילוח במספריים אפילו שלא כעין תער.

4) מ"ש "אסור לקרואתו לספר תורה" – ראה לעיל ח"ב פי"ח אות ד: "עלי' לספר תורה" (עמ' תקמח).

5) מ"ש "גורם לנשים לצפותו ובאות לידי הרהור" – הוא לשיטת רבינו בספר חסידים (סי' תריד) דאסור לנשים להסתכל על גברים ולהרהר בהם. בענין זה ראה ס' "כבודה בת מלך" (לכותב הטורים) במילואים ל"מבוא" לפ"ב אות ג.

6) בביאור הראי' לאסור גילוח הזקן אפילו במספריים מהכתוב בעזרא "ואמרטה משער ראשי וזקני", העיר המהדיר שם (הערה 24) דמדויק רבינו שרק מריטה (פעולה שעזרא עשה משום צערו הגדול) מותרת בזקן, ולא תספורת ואפילו באמצעות מספריים, והעיר, דלפי דבריו, ניתן להוכיח מפסוק זה שאסור

לגלח משער הראש אפילו במספריים, וזו לא שמענו, וע"כ נראה דדבריו אינם אלא כאסמכתא בעלמא. עוד בנוגע פסוק זה, ראה לעיל ח"ב פי"ב הערה 1 (עמ' תקמז).

7) מ"ש שאסור לגלח הזקן אפילו במספרים משמ"ב י, ה "עד יצמח זקנכם", ראייתו הוא ע"פ דברי הרד"ק (והרלב"ג) - ראה לעיל ח"א ערך "רד"ק" (עמ' קא). ולפי"ז מה שדייק מכתוב זה ודברי הרד"ק שם בשו"ת צמח צדק ועוד (ראה לעיל שם) - יש לו מקור קדמון מחד מקמאי, הלא הוא דברי רבינו יהודה החסיד כאן.

8) מ"ש "אינך שומר ולא תלכו בחוקות הגוי" - ראה לעיל ח"ב פ"ד ("איסורי חוקות גויים בהעברת הזקן") ופ"ז ("טעמי המצוה - לאור ההלכה").

שם הערה 126 (בענין צוואת רבינו יהודה החסיד: "לא יגלח אדם הראש ולא הזקן בר"ח"):

בהוספה על כל מה שכתוב לעיל בפנים, הנה בכ"י רוטשילד סימן כה הגי': "אין לגלח ולהסיר שער בראש חודש" - ותיבת "זקן" ליתא. ולפי"ז אין מקום להקשות.

בעמוד ק, יש להוסיף ערך זה:

רבינו אפרים ב"ר שמשון

(הי' בזמן רבינו בעל הרוקח)

א) לשונו (פירוש רבינו אפרים ב"ר שמשון וגדולי אשכנז הקדמונים על התורה" - נדפס לראשונה מכת"י בשנת תשנ"ב) פרשת קדושים עמ' כט:

א. "רבינו אפרים ב"ר שמשון חיבר פי' ורמזים וגימטריאות על התורה והוא בידי כ"י, ובפי' וילך כתב ושמעתי מרבינו תם ששאל לבעל החלום וכו', כנראה דכוון על רבינו יעקב ממרויש שהי' שואל שאלות מן השמים ומשיבין לו וכו' והנה הגיע לידי קונטרס מע' שו"ת הללו בכ"י ובשאלה אחת כתוב דהיתה בשנת ד' אלפים תתקס"ג ורבינו אפרים הנזכר כתב ששמע ממנו א"כ הוא סביב לזמן הזה וכו'" (החיד"א בשם הגדולים בערכו). ובס' פני דוד להחיד"א פ' וירא עה"פ ויראו אותה שרי פרעה כתב "בפי' התורה כ"י לרבינו אפרים הנז' יש בכל פרשה חידושים מראשונים רבני אשכנז הקדמונים רבינו הרוקח וסיעתו". וכע"ז כתב החיד"א בעוד כמה מקומות (ראה "דבר העורכים" שם).

"לא תקיפו פאת ראשכם לכך הקדים וצוה שלא לעשות כן כדי להבדיל בין הטמא ובין המהור"².

בירור שיטתו:

ראה לעיל ח"ב פ"ז ("מעמי המצוה - לאור ההלכה") עמ' תעג ואילך שכ"כ עוד כו"כ בטעם מצוה זו, ולפי"ז במספריים וכ"ש ע"י סם אין הבדלה "בין הטמא ובין המהור", ע"ש.

(ב) לשונו (שם עמ' לא, "מכתיבה אשכנזית"):

"לא תקיפו, דרך גולנין להקיף ולגלח כדי שלא יכירום עוברים ושבים".

בירור שיטתו:

נראה דכוונתו בהוספת "ולגלח" - דקאי על גילוח הזקן. ולפי"ז בטעם המצוה אין נ"מ בין מגלח ע"י מספרים וכ"ש ע"י סם, כמ"ש לעיל בח"ב פ"ז, ע"ש.

שבלי הלקט

(עמ' קיז)

דברי הגר"ח קניבסקי שליט"א דע"פ דברי רבינו השבלי הלקט אסור להסיר הזקן ע"י סם - ראה לקמן במילואים לח"ב פ"ג: אזהרת לא ילבש.

טוד

(עמ' קכ)

כתוב בפי' "בעל הטורים עה"ת" (ויקרא יט, כז): "ולא תשחית בגמטריא זהו תער ולא מספרים". וע"פ המבואר לעיל בערך אביו ה"רא"ש" משו"ת מכתם לדוד (יו"ד סימן כח) יש לומר דכוונת הטור ד"חיובא הוא דלא הא איסורא איכא". והנה דברי הטור הללו הנה כתובים בפירושו עה"ת בחלק הפרפראות והגימטריאות. אמנם בפירושו הידוע כ"פירוש הטור הארוך" עה"ת שם, כתב הטור: "כתב רבי אברהם, שלא לעשות כמעשה הגויים, להיות מובדלים מהם; ואחר ששער הראש

ב. נראה דכוונתו גם על גילוח הזקן, כמ"ש טעם זה בעוד כ"מ הן על הקפת פאות הראש והן על גילוח הזקן - ראה לעיל ח"ב פ"ז שם, וש"נ. ובהערת המהדיר שם "בכתי"ב וכ"ה במו"ז בשם הר"א מגרמייזא: גלוי וידוע הי' לפני מי שאמר והי' העולם שהיו עתידין כומרי" יש"ו להקיף פאת ראשם לכך הקדים וכי". ומובן דה"ה גילוח הזקן.

והזקן לתפארת נברא, אין ראוי להשחיתם", עכ"ל. ולפי דברי הטור הללו, הנה אין חילוק באיזה אופן הסיר את זקנו, דהן ע"י תער והן ע"י סם והן ע"י מספרים כע"ת והן ע"י מכונת גילוח הרי אינו מוברל מן הגוים וגם השחית ה"תפארת" מעל פניו. [וראה לעיל ח"א ערך "אבן עזרא" (עמ' סו)]. ויש להדגיש, כפי שהעיד הטור בהקדמתו לפירושו, שכתב הוא את שני חלקי החיבור (חלק הפרפראות והגימטריאות וחלק הפרשנות הנק' פירוש הטור הארוך) - כספר אחד, ועיקר החיבור ה"ה הפירוש הארוך, ורק בתחילת כל סדר וסדר כתב "מעט פרפראות מגימטריאות וטעמי המסורות, להמשיך הלב", אלא שיד מדפיסים קדמונים היתה בהפרדה, בהדפיסם את חלק הפרפראות מצורף לחומשים, ואילו חלק הפרשנות, שהוא למעשה עיקרו של החיבור, נותר כתורה מונחת בקרן זווית, וכן העיד החיד"א בשם הגדולים ערך "רבינו יעקב בן הרא"ש" (ראה בכ"ז בהקדמת המהדיר ל"פירוש הטור השלם" - הוצאת חורב, תשנ"ח).

רבי יונתן אייבשיץ

(עמ' קפא)

לפי מה שכתוב בספרו "יערות דבש" מוכח דס' דאיכא בתספורת הזקן משום "לא ילבש גבר שמלת אשה", כדלקמן במילואים לח"ב פ"ג, ע"ש.

רבי עקיבא איגר

הגאון רבי עקיבא איגר עמד ונשקו על זקנו

"סיפר רבינו [הגר"ח קניבסקי], שהיכן שהגאון רבי עקיבא איגר הי' בפוזנא, היו כולם מגולח זקן. פעם הגיע הדוור מווארשא להביא מכתב להגרע"א. יצא לקבל, וראה את העגלון עם זקן, כל-כך התפעל ועמד ונשקו על זקנו. העגלון כל כך התרגש מנשיקתו של הגרע"א, שעזב את כל עבודתו בעגלון, נכנס לבית המדרש והתחיל רק ללמוד" (ס' מנחת תורה - תורה [אה"ק אלול, תשע"ג] עמ' ערב).

חתם סופר

(אות א - עמ' ריג)

נשאל הגר"ח קניבסקי שליט"א האם יש סתירה לדבריו בספרו אורחות יושר ס"ה בענין גידול הזקן - ממ"ש בשו"ת חת"ס או"ח סו"ס קנ"ט. והשיב הגר"ח קניבסקי שליט"א: "רבים הכחישו זה" (ס' תשובות הגר"ח עמ' רו).

שם אות ג (עמ' רכב):

כן הבין בדבריו שו"ת חת"ס חיו"ד סי' קלט-קמ דגם בפאות הזקן אסור מספריים כעין תער, ואנו חוששין לדעה זו אף שלא הוזכרה בשלחן ערוך - בשו"ת חשב האפוד ח"ב סימן קכט. נעתקו מדבריו שם לקמן במילואים לח"ב פ"ב, ע"ש.

מרחן החת"ס סופר

כיון שאין לו זקן אינו יודע אם זקן הוא או לו

"סיפור רבינו [הגר"ח קניבסקי]: החתם סופר בצעירותו הי' רב [במקום שהיו האנשים שם מגלחים זקנם], אמר שעכשיו מבין פשט כגמ' שלשה הקב"ה שונאן ואני אינו אוהבן, דל גאה, עשיר מכחש, וזקן מנאף, ולכאורה ניחא דל גאה, דאחרים אינם יודעים שמא עשיר הוא, ורק הקב"ה יודע ושונאן. וכן עשיר מכחש, מי יימר שהוא עשיר, אולי בע"ח גדול הוא. אבל זקן מנאף הא זה יודעים. אלא כיון שאין לו זקן, אינו יודע אם באמת זקן הוא או לא. [הוסיף רבינו (הגר"ח קניבסקי) שאין גמ' כזה, ורק בפסחים קיג הובא שאין הדעת סובלתן. ולשון זה איירי בכלל בענין אחר, אלא החת"ס אמר דבר זה בלשון צחות (עי' היטב מה שכתב רבינו בספרו ארחות יושר סי' ה' הדרת פנים)] "(ס' מנחת תודה - תורה [ליקומי דברים ששמענו מהגר"ח קניבסקי שליט"א, אה"ק, אלול, תשע"ג] עמ' ערב).

בן איש חי

(עמ' רנח ואילך)

דבריו בספרו "עוד יוסף חי" בענין כוונת הברכה "שלא עשני אשה" - על הזקן - נעתקו במילואים לח"ב פי"ט ("הדרת פנים זקן").

סבא קדישא

(עמ' רג ואילך):

בענין שיטתו ע"ד על" לתורה למי שאין לו זקן - ראה לקמן במילואים לח"ב פי"ח אות ד.

חפץ חיים

(עמ' רסא)

השפעת מרחן החפץ חיים על תלמידי ישיבתו - ישיבת ראדין בענין גידול הזקן "ישיבת ראדין נוסדה ע"י מרחן החפץ חיים בשנת תרכ"ט. . . רובם של תלמידי

ראדין בדומה לנובההרדקאים לא גילו את זקניהם, ולא גילו בלורית, עפ"י קפידתו של החפץ חיים על כך, אחרת מן הנוהג בשיבות ליטא" (קונט' "הנותן אמרי שפר" - ראשי פרקים בתולדותיו של רבנו הזקן הצדיק מרן רבי נפתלי טרופ זצ"ל - נדפס כהקדמה לס' חידושי הגרנ"ט השלם הוצאת "אורייתא" ירות", ה'תשמ"ט - בעריכת ראש המכון הר"ר מנחם מענדל גערליץ, עמ' ח הערה 21).

(עמ' 18 ועמ' רסא ואילך):

עוד בשיטת מרן החפץ חיים בענין עלי' לתורה להמגלח זקנו - ראה לקמן במילואים לח"ב פי"ח אות ד.

"רבי יוסף חיים זוננפלד - רבה של ירושלים"

(עמ' רעג):

עוד בשיטתו בענין איסור הסרת הזקן ע"י משחה ("סם") - ראה לקמן במילואים לח"ב פ"ט.

האדמו"ר מוהרש"ב (רבי שלום דובער) מליובאוויטש

(עמ' תרצ)

בענין היחס לדבריו ע"י הגה"ק מהר"י ט"ב מסאטמאר, ראה ס' שיה זקנים (להרב ישראל חיים בן הגאון רבי אפרים אשרי - ברקלין, תשס"ד) ח"ה עמ' רעו "סיפר לי הגה"ק מפאיע שליט"א, שמעתי מוהרה"ק מסאטמאר זצ"ל שאמר בזה"ל, היו שני צדיקים בדור ההוא... והשני, אותו לא הכרתי, רציתי מאד להכירו, וכואב לי שלא הכרתי, הרש"ב מליובאוויטש, הי' אש להבה".

הגאון הרונגאצ'ובי (ראגאטשווער גאון)

(עמ' רפד-רפה)

בקובץ "המאור" (שנה ס, קונטרס ב - כסלו-טבת, ה'תשס"ז) עמ' סח במענה לשאלה "רצוני להעיר הערה קטנה, בקונט' האחרון כתבתם אודות דעת גאוני ליטא בגלוח הזקן ונדפס שם מהגאון הראגאטשוובי ז"ל, והרי ה'צפנת פענח' הי' שייך למחנה חסידו חב"ד, כנודע" - השיב המערכת (הג"ר מאיר אמסעל, מיסד "המאור" והעורך במשך ששים שנה - ושחל"ח ז"ע בחודש שבט, ה'תשס"ז, תנצב"ה): "וכי בשביל שהי' חסיד איננו כבר מגאוני ליטא, והלא 'הרבה' גאונים

וצדיקים אמתיים הי' בליטא והיו חסידים מובהקים. חבל, שלאחרונה נשתנו המושגים, אבל המציאות לא ישתנה".

חזון איש

(עמ' דש)

עוד בשיטת מרן החזו"א בענין איסור גילוח הזקן במכונות גילוח - ראה לקמן במילואים לח"ב פ"א.

דברי החזו"א דאין להורים להביע דעה בענין גידול הזקן ומ"ש דגידול הזקן זה לא מדת חסידות אלא ראוי לכל אחד - ראה לקמן במילואים לח"ב פט"ו ("מניעות מצד כיבוד אב ואם").

דעת החזו"א באם נכון לקצר את הזקן בשביל שידוך - ראה לקמן במילואים לח"ב פט"ז.

מ"ש החזו"א שלמגלחים זקנם נאבד חוש היופי - ראה לקמן במילואים לח"ב פי"ט.

דעת החזו"א אודות השיטה ללכת בלי זקן כדי לקרב בני אדם אל התורה - ראה לקמן במילואים לח"ב פי"ט.

בשיטתו בענין לגדל זקן ולא להאריך שנות הבחרות - ראה לקמן במילואים ל"מדור סיפורים"

האדמו"ר מוהריי"צ מליובאוויטש

(עמ' שב ואילך)

איך לייחס לחסידים המגלחים זקנם:

"איך וויל אייך גאָר ניט זען אַזוי"

"א חסידישער איד דאַרף דעם באָרד ניט שערן, מאַכן אַ שפיץ בערדל אַ פראנצוסקי בערדל, פע, דער זיידע [כ"ק אדמו"ר הצמח צדק] זאָגט אַז עס איז אַ איסור דאורייתא, און ער איז דער מרא דאתרא ביי חסידים. איר אַלמע וואָס איר זייט געווען ביי דעם זיידן, ביי דעם טאַטן, ביי די פעטערס, ביי די שוועסטערקינדער איר האָט אַלע געזען גילוי אור, ווי אַזוי זייט איר מחלל את השם, איך וויל אייך גאָר

ניט זען אזוי, מילא די יונגע וואָס האָבן נאָך קיין אור ניט געזען, זיי דאַרף מען מקרב זיין, אָבער איר אַלטע ווי ווערט דאָס באַ אייך רעכט תירוצים באַנק וכו', דער זיידע דער מרא דאתרא האָט דאָך אָבער גע'אסר'ט [ובכח הרבה באמרו הדברים האלה]" (ספר השיחות תרפ"ט, ליל א, יט כסלו, ריגא ב"שבע ברכות" של חתנו ובתו, עמ' 57-58).

בעמוד שי, יש להוסיף ערך זה:

הגה"ק בעל אמרי אמת מגזר

"לא טובה השמועה ששמעתי שיש בתוכם . . העברת הזקן גם במספריים אצל אנשים . . עזבו נא דרכי היצה"ר האלה ויהי' השי"ת בעזרכם" (אוסף מכתבים - הוצאת אונסבורג, תש"ז - מספר נח).

בעמוד שי, יש להוסיף ערך זה:

רבי יחזקאל אברמסקי

(מח"ס "חזון יחזקאל" על התוספתא)

"סיפר לי מוח"ז הגה"צ מוואידיסלוב זצ"ל, שנסע פעם מאמריקע ללאנדאן, ופגש שם את הגאון ר' יחזקאל אבראמסקי זצ"ל, שאל אותו בשלומו של הרה"ק מהריי"ץ מליובאוויטש זצ"ל (הכיר אותו מרוסלאנד), אמר לו זקיני, ער האָט גענומען יונגעלייט און זיי אָנגעטוהן מיט בערד'. אמר על זה הגאון ר' יחזקאל, האָט ער דאָך אַ פולע [אַ סאָך] אויפגעמאָן" (ס' "שיח זקנים", ח"ה עמ' רפא, להרה"ג ר' ישראל חיים אשרי - בנו של הגאון רבי אפרים אשרי זצ"ל - ברוקלין, תשס"ד).

הגר"א קוטלר

(עמ' שיא)

עוד עדות בשיטתו בענין איסור גילוח הזקן במכונות גילוח - ראה לקמן במילואים לח"ב פ"א: מכונות גילוח.

שיטתו בחיוב גידול הזקן מצד מנהג אבות - ראה לקמן במילואים לח"ב פ"ח.

ג. הוא לקח אברכים והלביש עליהם זקנים.

ד. אם כך, הוא הרי פעל הרבה.

שיטתו בדין בחור שהוריו מתנגדים לגידול זקנו - ראה לקמן במילואים לח"ב פמ"ו.

רבי יעקב קמינצקי

(עמ' תש):

עוד בשיטתו בענין דין גילוח הזקן ע"י מכונות גילוח - ראה לקמן במילואים לח"ב פ"א.

רבי שמואל הלוי ואזנר

(עמ' שכה):

עוד מדבריו בענין איסור גילוח הזקן ע"י מכונות גילוח, ראה לקמן במילואים לח"ב פ"א.

רבי ישראל אבוהצירא - הבבא סאלי

(עמ' תרצט)

הזקן - חלק מצלם אלקים של האדם שאין לוותר עליו

"לארמו"ר [הבבא סאלי זיע"א] היתה הערכה מיוחדת לענין גידול הזקן, והוא ראה בזקן חלק מצלם אלוקים של האדם, שאין לוותר עליו, או להורידו חלילה, הוזהר הקדוש מרבה לדבר בשבח הזקן, והאדרת רבא וזוטא, מרבות בנושא הדיקנא קדישא על פי הסוד, הידוע ליודעי ח"ן... [לארמו"ר בבא סאלי זיע"א] הי' לו תמיד יחס מיוחד לבעלי זקן, אך רק לאותם שמעולם לא נגעו בזקנם. פעמים רבות בהזכירו את רשכבה"ג רבי יוסף חיים זצוקללה"ה, בן איש חי מבבל, הרבה לתאר את זקנו שגדל לדבריו, ע"פ תיאור הזקן המושלם של הוזהר הקדוש. הוא ידע לקבוע את מדרגתו של אדם בעבודת ה' ובקדושה על פי זקנו. חסרון הזקן נגע לליבו מאוד וביום בו הרגיש שה' מילא את בקשתו והחל זקנו לצמוח, עת הי' כבן ארבעים, עשה יומא טבא לרבנן, הוא שמר על זקנו מכל משמר, ונוהר שחלילה לא תיתלוש ממנו אף שיערה, בכל ימיו. כאשר הי' מדבר על הזקן הי' תמיד מחויק בזקנו, ומנשקו. הוא הרבה להטיף לשומעי לקחו, שלא יגלחו את זקנם. (ס' מאור ישראל - תולדות ה"בבא סאלי" עמ' 88-89).

[דברי הבבא סאלי בענין מחילת העוונות ע"י גידול הזקן ובענין אשתו שמתנגדת לגידול הזקן של בעלה - ראה לקמן במילואים לח"ב פמ"ז ("מניעות מצד שידוכים

ושלום בית"). מ"ש בענין סריקת שער הזקן, ראה לקמן במילואים לח"ב פי"ב. מ"ש בענין קיפול שער הזקן, ראה לקמן במילואים לח"ב פי"ב נספח א].

בעמוד שכז, יש להוסיף ערך זה:

שו"ת חשב האפוד

(להג"ר חנוך דוב פדווא, אב"ד התאחדות קהילות החרדים דלונדון)

מ"ש דלפ"ד מרן החתם סופר אסור לגלח הזקן במספריים כעין תער ושכן נהגו בדבריו - ראה לקמן במילואים לח"ב פ"ב.

מ"ש דיש למכונות גילוח דין תער ממש - ראה לקמן במילואים לח"ב פ"א ("מכונות גילוח").

רבי אלעזר מנחם מן שך

(עמ' תש)

עוד בשיטתו בענין איסור השתמשות במכונות גילוח (אפילו למי שמגלח בתער להצילו מאיסור תער) - ראה לקמן במילואים לח"ב פ"א.

רבי יוסף שלום אלישיב

(עמ' תשא)

עוד בשיטתו בענין איסור הודאי בגילוח הזקן במכונות גילוח - ראה בארוכה לקמן במילואים לח"ב פ"א.

בענין שיטתו ע"ד סופר סת"ם המסיר זקנו בסם - ראה לקמן במילואים לח"ב פי"ח.

"רבי אהרן יהודה לייב שטיינמן" (עמ' תשא):

עוד בשיטתו בענין איסור גילוח הזקן ע"י מכונות גילוח - ראה לקמן במילואים לח"ב פ"א.

שיטתו בענין איסור הסרת הזקן משום מראית העין - ראה לקמן במילואים לח"ב פ"ו.

שיטתו בענין גילוח הזקן ע"י סם ("משחה") - ראה לקמן במילואים לח"ב פ"ט.

שיטתו בענין מהו הדין כשההורים מתנגדים לגידול הזקן - ראה לקמן במילואים לח"ב פט"ו.

שיטתו בענין עלי' לתורה למי שאין לו זקן - ראה לקמן במילואים לח"ב פי"ח אות ד.

עוד בשיטתו בנדו"ד - ראה לעיל במילואים למכתבי הסכמה וחוו"ד.

רבי חיים קניבסקי (עמ' תשב)

עוד מדבריו בענין איסור כל מכוונות גילוח בלי יוצא מן הכלל - ראה לקמן במילואים לח"ב פ"א: "מכוונות גילוח". דבריו בענין איסור הסרת הזקן גם ע"י סם ע"פ דברי השבלי הלקט - ראה לקמן במילואים לח"ב פ"ג.

מ"ש שהי' כמעט היחיד בישיבתו שלא גילח זקנו ומ"ש "אנשים מוכנים למות - ולא לקבל על עצמם דבר קטן" -- ראה לקמן במילואים ל"מדור סיפורים" מ"ש "לא אמרתי שאשתך תגדל זקן" -- ראה לקמן במילואים לח"ב פט"ז. שיטתו בענין זימון למי שאין לו זקן -- ראה לקמן במילואים לח"ב פי"ח אות ד.

מילואים לח"א:

מדור סיפורים

מסירת נפש לגידול הזקן

(עמ' שכח; תשנ)

בארוכה ע"ד מסירות נפש על גידול הזקן בתקופת מלחמת עולם השני' - ראה בארוכה לעיל במילואים לח"ב פי"ד: "מסירות נפש שלא להעביר הזקן" (עמ' תשפו ואילך).

בירור מראה זקנו של הבעש"ט הק'

כמה מקורות בענין זקנו של מורינו הבעש"ט נ"ע הובאו במאמרו של הרב שלמה אבי"ש (קובץ היכל הבעש"ט - תשרי, תשס"ז - עמ' קמא הערה 9) ומהם:

— "כשאמר י"ג שבחים שבישתבח הי' זקנו מתחלק לי"ג חלקים" (כתבי ר"י שו"ב, עמ' לב אות פד, שהרה"ק רבי מרדכי מלעכוויטש זצ"ל אמר לבנו הרה"ק רבי נח זצ"ל עד"ז, וסיים "תראה בני וואָס אַ מענטש קאָן דער האָרעווען" [=לאיזה דרגה יכול להגיע על ידי עבודה], וראה עד"ז בספר תורת אבות (סלאנים) עמ' קס ערך תורה ותפלה אות י"ג.

— "שאל ר' הלל פאריצער זצ"ל זי"ע אצל הצדיק ר' אייזיק האמלער זצ"ל זי"ע. שאל אותו מה הי' הבעש"ט זצ"ל נ"ע, ענה לו שהי' גבורות דעתיק, מפני זה הי' שערות זקנו קשה כמו יתירות" (רשימות החסיד ר' מנחם מענדל נובקוב ז"ל - נפטר ט"ז שבט תש"ג - נדפס בקובץ היכל הבעש"ט גיליון יב עמ' קמא).

— אודות התמונה שמייחסים להבעש"ט, השיב (בס' לקוטי שיחות חי"ט עמ' 531): "כמדומה יש בזה ר"ד מרבתינו שאינו הבעש"ט נ"ע - שע"פ המסורה צ"ל י"ג (? י"ב) תיקוני דיקנא ניכר בהזקן" (ממכתב חורף ה'תשמ"ב).

— "מזה אנו למדין שזקנו של כ"ק הבעש"ט הי' מחולק דרי דרי כמו שאומרים חסידים בקבלה מזקנים" (דברי המשפיע ר"ש גרונם אסתרמן ע"ה ע"ד סיפור מעשה שאירע למרן הבעש"ט הו"ד בס' רשימות דברים - להרב יהודה חיטריק ע"ה - ח"א עמ' א).

— וכדברים אלו אודות התמונה המיוחסת להבעש"ט איתא בכתבי הרב ברוך דרוביטשער ז"ל ממעזיבוז (בכת"י - ומונח בגנזי מכון שפתי צדיקים של הרה"ק מקאפיטשניץ שליט"א, הו"ד במאמרו של הרב אבי"ש הנ"ל), שכתב שם שתחת ידו נמצאת תמונה אחרת של הבעש"ט, ומוכיח שם על זיוף התמונה המיוחסת, ועל אמיתית התמונה שהי' תחת ידו, וכתב ע"ז בזה"ל: "התמונה מראות לנו הבעש"ט בפאות גדולות מאחוריו כאחד הנזירים הקטוליים, גם הכובע שהעמידו הציירים על ראשו מוזר הוא ליהודים במזרח אירופה, אבל התמונה שאני מגיש ומשים לפניכם קרוב לודאי שזוהי תמונתו הק' באמת, ועוד כידוע שאצל הבעש"ט הק' היו תליסר מעברתא בדיקנא, זאת אומרת שהשערות הק' מזקנו מתחלקות ליי"ג חלקים כנגד י"ג מכילתין דרחמי והמתעמק לראות ולהביט בדיקנא קדישא בתמונה הזאת יראה באמת י"ג חלקים בזקנו, זאת אומרת שמתחלקות ליי"ג חלקים, התמונה הזאת נלקחה מספרי' פרמית בעיר לבוב אשר בגליציי".

והעיר הרב אבי"ש הנ"ל דלכאורה יש כאן סתירה, כי לפי הנראה מהמקורות שהובאו לעיל משמע שרק בעת אמירת י"ג שבחים שבישתבח הי' זקנו מתחלק ליי"ג חלקים, ולפי המקורות כאן משמע שהי' בן כל הזמן, וצ"ב.

עוד אודות זקנו של מורנו הבעש"ט נ"ע, ראה לעיל במילואים לח"ב פי"ב בספח ב ובהוספות למילואים לח"ב פי"ב אות ה לקמן בסמוך, אודות אחיזת הזקן ע"י תינוק.

ה'מחנה חיים' לא יוכל להשתמש בכסף ממגלח זקנו - אפילו כדי להשקיט את רעבונו

הגאון בעל ה'מחנה חיים' היה עני מרוד, והוא עצמו העיד על כך באחד מספריו וכתב: 'כי דיבר אדוני הארץ אתי קשות, גדול סבלותי בנעורי, רבות צררוני, אבל תודה לאלוקים לא יכלו לי לבטל אותי מלימודי. התורה היתה החיות שלי, כמאמר המשורר לולי תורתך שעשועי, וכו'.

מסירות נפשו על כבוד שמים וקיום המצוות, היתה מופלאה. אחד הסיפורים שהילכו בכודפסטה היה בענין הקפדתו על מי שניגלח זקנו בתערה. המספר היה אחיו הצעיר של ה'מחנה חיים', שהגיע מדי יום למעונו של האח הגדול כדי לשמוע את חידושי תורתו.

יום אחד הגיע לחדרו ונפשו נבהלה מאוד כשמצא את אחיו יושב בעומק עיונו, ורגליו נתונות בקערה מליאה במים קרים. הוא יצא למסדרון כדי לשאול את אשתו הצדקנית על פתרון המראה, והשיבה לו שבעלה מוכרח לעשות כן כדי להשיב את רוחו ונפשו מחולשת רעבונו, משום שמזה יומיים שאין בביתם פרוסת לחם.

כששמע האח הצעיר עד היכן הדברים מגיעים, החל לרוץ בבהלה מן הבית שעמד בהר אל רחוב היהודים, כדי לקחת הלוואה מיהודי מסויים ולקנות דברי מאכל שישביעו את רעבונו של אחיו הגאון.

והנה, עוד הוא במהלך מרוצתו, פוגש בו יהודי ומעמידו על מקומו, ושואל אותו מדוע פניו רעים היום ולאן הוא רץ בבהילות שכזו. האח השיב לו שאכן - כן, אבדו עשתונותיו בשל רעבונו של אחיו, ושח כפניו את צערו של האח שנאלץ להכניס רגליו במים קרים על מנת להפיג את רעבונו.

שלח האיש את ידו לכיסו והוציא שם סכום גדול מאוד של 10 זהובים, ומסרם לאחיו של ה'מחנה חיים'.

עכשיו עשה האח את דרכו חזרה במהירות, כדי לבשר לגאון שעלה בידו להשיג מעות ויוכל לקנות אוכל ולהחיות נפשו ונפש בני ביתו.

ה'מחנה חיים' שמע את הדברים, אך לא מיהר ליטול את הכסף, ושאל את אחיו האם הוא יודע את שמו של היהודי שמסר לו את עשרת הזהובים.

מששמע את שמו של הנדבן, דרש מאחיו שיחזיר את הכסף לבעליו, והודיע שלא יוכל בשום אופן שבעולם להשתמש בכסף זה, משום שהוא יודע שהנותן מגלח זקנו בתער!.

איזו מסירות נפש למען כבוד שמים וכבוד המצוות.

ס' עלינו לשבח להגר"י זילברשטיין, פ' קדושים עמ' שמה

"לכבוד שבת" או "לכבוד עצמו"...

סיפר הרה"ח ר' אברהם מנחם מענדל בארנעצקי ז"ל: "התקרבותי לחסידות

חב"ד בארה"ב ע"י הרב ישראל ג'ייקובסון. למדתי אז בישיבת תורה ודעת, והרב ג'ייקובסון למד איתנו תניא. בשנת תרצ"ה הגיע לארה"ב הרה"ג הרה"ח ר' יצחק הלוי הורוויץ הי"ד - הנודע בשם "ר' איצ'ה מתמיד" - והתאכסן במלון סמוך לישיבת תורה ודעת. הדבר הי' בתקופת שלושת השבועות והבחורים בתורה ודעת אמרו לי שמותר לגלח את הזקן לכבוד שבת. באותה עת כבר ידעתי על ליובאוויטש ודברי הבחורים עוררו בי פקפוק. כשנודע לי שר' איצ'ה מתמיד נמצא באזור, אמרתי לעצמי שמכיוון שהוא חסיד כמו הרב ג'ייקובסון, אגש אליו ואשאל אותו איך נוהגים. כשנכנסתי אליו, סיפרתי לו על דברי חבריי בתורה ודעת - שבשלושת השבועות מותר לגלח את הזקן לכבוד שבת - והוספתי שברצוני לדעת האם זה נכון. ענה לי ר' איצ'ה בקול רם - "דאָס איז לכבוד שבת?! - דאָס איז לכבוד זיך!" (=האם זה לכבוד שבת?! - הרי זה לכבוד עצמך?!). והמשיך לדבר אתי בחריפות על האיסור לגעת בזקן [כל השנה]. (ס' יראת ה' אוצרו - אה"ק, תשס"ה - עמ' 111).

מרחן החזון איש:

לגדל זקן ולא להאריך שנות הבחורות

סיפר לי הגרמ"מ מנדלזון גאב"ד קוממיות זצ"ל, כי פעם נכנסו שני בחורים מבוגרים מישיבת פוניבז' אל החזו"א, ואמר להם החזו"א: א בארד איז א יודישע זאך [זקן הוא סימן יהודי], כי כן נהגו כל הדורות אצל כל בני ישראל. וכוונתו היתה לעודדם לגדל זקנם.

שאלו הבחורים: ומה בענין בחורים, האם גם בחורים חייבים לגדל את זקנם?

השיב להם החזו"א בשנינות: א בחור איז בכלל נישט קיין יודישע זאך! ["בחור" איננו דבר יהודי בכלל, - כלומר שע"פ היהדות צריך לישא אשה, ולא להאריך את שנות הבחורות כ"כ]. ודפח"ח.

1. זכרונותיו במשך השנים תרס"ז-תרצ"ט נדפסו בס' "זכרון לבני ישראל" - נ"י, תשנ"ו.

2. ראה "מכתב מאליהו" ח"ה עמ' 484, שהתבטא הרה"ג ר' אליהו אליעזר דסלר זצ"ל לאחר ששהה ר' יצחק מתמיד כמה שבועות בביתו של הרב דסלר בלונדון (בסביבות שנת תרנ"ז) - שם טיילו יחדיו בפרד"ס עד שלא הניח שום דבר קטן וגדול שלא בירר מפיו של הר' יצחק מתמיד: "הימים היו הימים המאושרים ביותר בחיי" (מחתנו הרה"ג רא"י גלדצהלר).

[וכן סיפר לי הגאון רבי בערל פוברסקי ראש ישיבת פוניבז', שבשנות בחרותו עורר אותו החזון איש כמה פעמים שילך עם בנדים ארוכים, ושיגדל זקנו. אף היתה לו עובדא בזה ואכמ"ל (גליון "תבונות" פ' ויגש תשע"ו עמ' תיג במאמר שמע ישראל מאת הג"ר ברוך ווידיסלבסקי הו"ד בס' החסידות על העליונה ח"ב ערך "חזון איש" עמ' ר).]

והמכתב הגיע

בעת ביקור הרב בערל בויםגארטן ע"ה (שליח חב"ד לארגנטינא) בלונדון, בעת התועדות סיפר:

פעם (בערך תשל"ב) נסעתי להרבי מארגנטינא, לפני נסיעתי ביקש ממני אחד, שאם לא אכפת לי, אשאל את כ"ק אדמו"ר למה לשלש ילדיו הראשונות הוא קיבל מכתב ברכה להולדתם, ולרביעי שנולד בתש"ל לא קבלתי ברכה.

אם בא לך, ואם תהי' הזדמנות, תשאל. אמרתי שאני אשתדל.

כשנכנסתי ליחידות, (בלשון ר' בערל: ס'איו געווען א געלונגענער יחידות - [יחידות מוצלחת]), הרבי חייד אלי וכו', אזרתי אומץ ואמרתי לרבי שאיש הזה שאל למה לא קיבל מכתב להולדת ילדו הרביעי.

הרבי, בלי להגיד כלום, פתח את המגירה והוציא מכתב כתוב אל האיש ההוא והראה לי, ז.א. הרבי כבר מחזיק את המכתב אצלו שנתיים, והחזיר את המכתב למגירה, והעביר ידו הק' הימנית על קצת זקנו השמאלית, וגם העביר את ידו הק' על כנף בגדו השמאלית, ויותר לא אמר כלום.

כשחזרתי לארגנטינא, שאלני האיש אם שאלתי.

בינתיים הסתכלתי על האיש, וראיתי שהוא נוגע בזקנו מתחת לסנטר וגם בשני הלחיים למעלה. סיפרתי לו ששאלתי, ושהרבי הראה לי את המכתב כתוב ומוכן, וגם הראיתי לו מה שהרבי סימן על זקנו ובגדו.

אמרתי לו, אני מבין למה הרבי העביר ידו על זקנו, כי הרי אתה נוגע בזקך, אבל למה העביר הרבי ידו הק' על בגדו? ענה לי האיש, פעם הי' לי זקן מלא, ולאחרונה התחלתי לנגוע בזקן, וגם פעם הייתי לוכש בגד ארוך, והתחלתי ללבוש בגד קצר.

וסיים ר' בערל, האיש הפסיק לנגוע בזקנו, וגם לבש עוד פעם בגד ארוך-

והמכתב הגיע.

מרון הגר"ח קניבסקי:

הייתי כמעט היחיד שלא גילחתי הזקן

סח רבינו [הגר"ח קניבסקי], כשהייתי בישיבה הייתי כמעט היחיד שלא גילחתי הזקן. הי' עוד אחד מירושלים ותו לא. היום ב"ה יש הרבה בני תורה עם זקן, פעם כמעט לא הי'. אבא זצ"ל לקח נכדים, חתנים לבנותיו אע"פ שהיו מגולחים, כי לא מצא אחרים עם זקן. (ס' מנחת תורה - תורה, אה"ק, אלול תשע"ג. פכ"ט עמ' רפט).

"אנשים מוכנים למות - ולא לקבל על עצמם דבר קטן"

"אנשים לא נורמליים. באים לכאן כל היום, מתנים צרות בלי סוף, אחד חלה, השני סובל מחסור, השלישי נעדר שלום בית, מה הם חושבים - שאתן ברכה והכל יסתדר ברגע? בא אצלי אדם, אני מסתכל איזה דבר קטן, סמלי, אפשר לבקש ממנו שיתקן, ועל ידי כך להתפייס בו ברכה. על זקן כתוב בגמרא - 'הדרת פנים זקן'. מה אני מבקש? דבר קטן בלבד. אבל אנשים מוכנים למות ולא לקבל על עצמם דבר קטן...". (מרון הגר"ח קניבסקי, מפי בנו הרה"ג ר' א"ש קניבסקי, במכ"ע "משפחה", יא תשרי תשע"ו, עמוד 54).⁷

הגר"ח קניבסקי:

"גם כאן יחזור הזקן לצמוד"

"אחד בא לרבינו [הגר"ח קניבסקי] וסיפר שעבר ניתוח והרירו לו חצי זקנו ומאז לא צמח שוב, ורוצה ברכה. אמר רבינו שמצינו כעין זה בנביא שמואל ב פרק י' פסוק ד' 'ויקה חנון את עבדי דוד ויגלח את חצי זקנם' והוסיף רבינו הנה שם

ח. ראה עד"ז (שמוכנים למות ר"ל אבל לא לגדל זקן) בשו"ת משנה הלכות (ח"ט סי' תז), שסיפר על בעל תשובה אחד שעבר עבירה חמורה רח"ל, ובמר נפשו בא אל הגאון הצדיק מסיגעט (בעל ייטב לב), וטען בפניו שמוכן לשוב בתשובה ואפילו להפיל עצמו מהחומה ולהמית את עצמו, רק שיתכפר לו העוון. וכשראה הצדיק שלאותו בעל תשובה לא הי' זקן, אמר לו: הוי ידוע כי התורה לא רוצה להמית, אדרבא וחי בהם כתיב, ולא שימות בהם, וגם בשאר ענינים קשה עכשיו להרבות בתשובת המשקל, כי אפילו אלף שנים יחי' האדם, לא יספיק לכפר על כל העבירות, אבל אבקש ממך שתגדל זקן מהיום והלאה. עוד לא הספיק הרב לומר לו את שאר הדברים, מיד השיב הבעל תשובה ואמר: 'רבי, לכל אני מוכן, אבל רק אל תאמר לי לגדל זקן!' וראה כע"ז גם לעיל בגוף החיבור ב"מדור סיפורים" (עמ' שכט) מבעל תפארת שלמה מרדומסק אודות גביר שהי' מוכן להזיל כל הון לרפואת בנו - אך מתקשה לגדל זקן ופאות למענו, ע"ש.

בהמשך כתוב 'ויאמר המלך שבו ביריחו עד יצמח זקנכם וישבתם', ואם כן בעז"ה גם כאן יחזור הזקן ל'צמוח' (ס' קונטרס מנחת תודה - תורה [ליקוטי דברים ששמענו מרבינו הגר"ח קניבסקי שליט"א, מאת הרב גדלי' הוניגסברג (אה"ק, אלול תשע"ג) פט"ז עמ' קנו].

*

עוד סיפורים

ראה לעיל ח"א במילואים לערך רבי עקיבא איגר; ערך "חתם סופר"; ולקמן במילואים לח"ב פ"ה אות ד; פי"ד ("מסירות נפש"); פט"ו ("מניעות מצד כיבוד אב ואם"); פט"ז ("מניעות מצד שידוכים"); פי"ז ("מניעות מצד פרנסה"); פי"ט ("הדרת פנים זקן") ובמילואים לח"ג טענה ומענה א אות יב.

הוספות עמ"ש במילואים למדור סיפורים ע"ד בחור שנתעקמו פניו ובא אל הגר"ח קניבסקי.

[נוסח הסיפור הנ"ל (מעד רא"י) בס' קונטרס מנחת תודה - תורה ("ליקוטי דברים ששמענו מרבינו הגר"ח קניבסקי שליט"א, מאת הרב גדלי' הוניגסברג, אלול תשע"ג - עמוד מב): "סיפור רבינו שבחור בא אליו שפניו נתעקמו ולא מצאו הרופאים תרופה למכתו, אמרתי לו שיגדל הזקן, והטעם לדבר מהגמ' בשבת קנב, א הדרת פנים זקן, והוא לקח את ההדרת פנים, לקחו גם לו, וכך הוה, קיבל על עצמו לגדל הזקן, וחזרו פניו למקומם. אחר תקופה הוא בא לספר שהתארם ורבינו מאד שמח עמו. ראיתי שאחד הגי'ש לרבינו מכתב על מחלה שנתגלתה אצלו, והרופאים אומרים שאין לזה רפואה, אמר לו רבינו תגדל זקן והכל יעבור. והלה אמר הלא הרופאים אומרים וכו', אמר לו רבינו בתקיפות אמרתי לך תגדל זקן והכל יעבור".]

מיילואים לח"ב פ"א:

מכונות גילוח

"פסק דין" מגדולי הפוסקים וראשי הישיבות (ניסן, תשס"ח)

בס"ד. יום ב' לסדר "לא תשחית פאת זקנד" ניסן תשס"ח.

הן מודעת לכל דבר פירצת מכונות הגילוח, אשר אסרוהו רבותינו גדולי הדור, מרן החפץ חיים זצ"ל, ומרן החזו"א זצ"ל, וזה אפילו במכונות שבימיהם אשר מאז כבר עברו המכונות שכלולים רבים, וגרועות הרבה יותר. וכן הורו מרן בעל קהלות יעקב זצ"ל ומרן הגרא"מ שך זצ"ל, בשם מרן החזו"א שהיה אוסר בכל מכונה כתער ממש, כי בתוה"ק לא נכתב תער אלא "לא תשחית", וכל גילוח שיש בו השחתה אסור כמבואר במכות כא. וברמב"ם פי"ב מעכו"ם.

ולכן כל המכונות המגלחות למישעי אפי' רק בשתי שערות, הן בכלל איסור "לא תשחית פאת זקנד". וכמובן דאף על כל ראשי הישיבות הקדושות לעמוד בפרץ ושלא להרשות הכנסת מכונות גילוח היכולות לגלח למישעי, וא' המקיף וא' הניקף במשמע, ומצוה גדולה ללמוד בספרו של רבינו החפץ חיים זצוק"ל "תפארת אדם" שנוסד על חיזוק שמירת איסור זה, ובו מבאר שכר גודל המקיימה בזה ובכא.

שמואל הלוי ואזנר

כאשר דבר איתי מרן החזו"ן אי"ש
זצ"ל בזה הראיתי לו שכבר מרן
החת"ס זי"ע היה פשיטא לי
לאיסור כאשר ביארתי בעזה"י
בתשובה

א.י.ל. שטינמן

יוסף שלוי אלישיב

חיים קניבסקי

ניסים קרליץ

מיכל יהודה לפקוביץ

נתן צבי פינקל

שמואל אויערבאך

ט. הגרי"ש אלישיב סירב לחתום על פס"ד הנ"ל עד שיתוכן לאיסור ודאי "יצויין שכשהביאו קול קורא זה קמי' רבינו [הגרי"ש אלישיב], והי' כתוב שם שהמכונות גילוח הם ב'חשש' איסור תער, סירב רבינו לחתום ע"ז, עד שיתוקן לאיסור ודאי ולא בלשון 'חששא'" (ס' אשרי האיש - פסקי מרן הגרי"ש אלישיב - יו"ד ח"א עמ' קמג).

אברהם ארלנר מראשי ישיבת קול תורה	ברוך מרדכי אזרחי ראש ישיבת עטרת ישראל	ירחמיאל אונגרישר ראש ישיבת בית מדרש עליון
צבי דרבקין ראש ישיבת גרודנא באר יעקב	ברוך שמואל דויטש מראשי ישיבת קול תורה	מנחם צבי ברלין ראש ישיבת רבינו חיים עוזר
צבי ויספיש ראש ישיבת אבן ישראל	ברוך וייסבקר ראש ישיבת בית מתתיהו	משה הלל הירש ראש ישיבת סלבודקא
גבריאל יוסף לוי ראש ישיבת באר התורה	דוד כהן ראש ישיבת חברון	עמרם זקס ראש ישיבת סלבודקא
שמואל מרקוביץ ראש ישיבת פוניב'ו	דוד מן ראש ישיבת כנסת חזקיהו	יששכר מאיר ראש ישיבת הגנב
ברוך דב פוברסקי ראש ישיבת פוניב'ו	יהודה עדס ראש ישיבת קול יעקב	יהושע נויבירט ראש ישיבת חכמת שלמה
אריה ליב פינקל ראש ישיבת מיר ברכפלד	אביעזר פילץ ראש ישיבת תפרח	אבינועם פוסטבסקי ראש ישיבת ברכת יצחק
דב צבי קרלינישטיין ראש ישיבת גרודנא	דב פרוינד ראש ישיבת אמרי צבי	בצלאל פנחס ראש ישיבת ברכת אפרים
צבי רוטנברג ראש ישיבת בית מאיר		יגאל רוזן ראש ישיבת אור ישראל

הגר"מ שטרנבוך: לדברי הסוברים שהוא ודאי תער - חייבים להרחיק המשתמשים במכונה מהישיבות

והעיר על דברי פסק דין הזה הגר"מ שטרנבוך שליט"א בשו"ת תשובות והנהגות ח"ה סרס"ד: "ובזמן האחרון פרסמו גדולי ההוראה וראשי הישיבות כאן בארץ ישראל, שכל המגלח במכונה עובר באיסור תורה, ואסרו את כל מכונות הגילוח. ולא ידעתי מה גשתנה היום, והלוא לפנים גילחו תמיד גם בני הישיבות כן, רק ב"ה אכשור דרא. ולדעתי אינו ודאי איסור תורה אלא ספק איסור תורה, ולמעשה אין נ"מ שספיקא דאורייתא לחומרא, רק לדברי אלו הסוברים שהוא ודאי תער ר"ל, חייבים להרחיק את המשתמשים במכונה מהישיבות שלנו כיון שאינם חוששים לאיסור חמור מאד, ולדברינו רק נסביר להם שלא כדאי לסמוך על הרבנים המתירים כי אולי אסור מה"ת בעשרה לאוין כתער. ומה עוד

שכתב בברכי יוסף שכשאינו זהיר באסור גילוח זקן ופיאות חייב נדוי, ואם כן ח"ו תפלתו לא נשמעת כשמנודה וכמבואר בזה"ק".

איזה סוג מכונת גילוח אסר מרן החפץ חיים

"מרן החפץ חיים זצ"ל אסר מכונת תספורת יד של מספרים נמוכים, (מרן החפץ חיים לא מיירי במכונה השמלית שלא היתה קיימת בזמנו בפרט בפולין, ליטא ורוסי, אלא מיירי במכונת יד שבה היו מסתפרין בתקופה ההיא כן בעוד הרבה זמן אח"כ כפי שאני זוכר)" (ס' ארחות רבנו - הגאון ה"סמייפלער" - ח"ג הלכות שונות ביו"ד עמ' קה).

עוד בבירור שיטת מרן החפץ חיים בדין מכונות גילוח

- ממרן הגר"ח קניבסקי שליט"א -

"מו"ח הגאון שר התורה רבי חיים קניבסקי שליט"א אמר שמרנא החפץ חיים זיע"א אסר להתגלח בכל סוגי המכונות - בלי שום חילוק" (מכתב חתנו הרב יצחק קולרצקי מט' ניסן תשע"ז) [הערה: מכתב זה הוא תגובת מרן הגר"ח קניבסקי לסתור מ"ש בכוננת מרן החפץ חיים בהערת המהדיר לשו"ת גבורות אליהו ח"ב (חיו"ד) סי' נו הערה 420 (שהעתיק שם מס' 'מכונות גילוח בהלכה' והסכים עמו המהדיר שם)].

המכתב בשלימות - ראה לעיל במילואים למכתבי הסכמה, המלצה וחוו"ד.

עוד בירור מציאותו של ה"מאשינקא" לגילוח הזקן שאסר מרן החפץ

חיים

"שמעתי ממרן [הגרי"ש אלישיב] שליט"א דהמכונה של החפץ חיים היתה כמכונת תספורת מס' 1 של ימינו" (קונט' 'דעת רבותינו בענין מכונות גילוח' - ירושלים, תשס"ח - בסופו). ועפ"ז יובן ביותר מ"ש הגרי"ש אלישיב שליט"א בספרו קובץ תשובות (ח"א או"ח סל"ב) "הנה המשינקא (המכונה) אשר המציאו בימי החפץ חיים כמלפני מאה שנה אינו בבואה דבבואה להמכונות המשוכללות שבזמנינו ובכן כל עוד ואינו בטוח שאחרי השימוש יהי מורגש כל שיערה ושיערה הרי הוא נלכד באיסור תורה ממש".

עוד עדות בשיטת מרן החפץ חיים בדין מכונות גילוח

"אמנם דבר זה שמעתי כי בעל חפץ חיים אם בא לעיירות הי' לוקח תקיעות כף מבצל בתיים, שלא ישחיתו זקנם במכונת גילוח" (הג"ר שמואל הוד הכהן מונק מח"ס שו"ת פאת שדך, במכתבו מעש"ק שופטים תשל"ז).

הסומך על דעת יחיד נגד כל הפוסקים האחרים - "הנה מי שאוחז את קולותיו מחויב לאחוז את חומרותיו"

- דברי הגאון רבי ישראל סלאנטר זצ"ל -

העיד בהקדמת ספר "אור היום" בעניני בין השמשות (ווילנא, תרס"א):

"אמר לי כבוד דודי אדמו"ר הגאון הגדול צי"ע כו' כקש"ת ר' ישראל סלאנטער זצ"ל שהעושה כשיטת הגר"א ז"ל בענין בין השמשות כמוש"ק מחוייב לעשות כשיטת הגר"א ז"ל בע"ש לענין התחלת בהש"מ שהוא מיד אחר השקיעה ואם לא עשה כן הוא כרתתי דסתרי אהרדי, ועוד שמעתי מכבוד דודי זצוק"ל הנ"ל שגם בכלל מי שעושה כקולות הגר"א ז"ל מחוייב ג"כ לעשות כחומרות הגר"א ז"ל בשאר דברים לפי שזה תלוי בזה (כמו שדרה וגולגולת בעירובין דף ז' ע"ש) לפי שעיקר הדבר תלוי בדבר אחד אם ראוי לאחוז כשיטת הגר"א ז"ל נגד כל הפוסקים האחרים לפי שהוא ראוי לדחות את כולם או אולי החיוב לאחוז כדברי הפוסקים כו' וכיון שתלוי בדבר אחד הוה ג"כ כמו סתרי אהרדי ולכן מי שאוחז את קולותיו מחוייב לאחוז את חמרותיו (כמו חדש וכדומה) כן שמעתי ממנו זללה"ה וכן הי' אומר זקני הגאון אב"ד דמעלו בעמ"ח הגהות בן ארי' על הש"ס ואלפסין ורמב"ם וטורים ואו"ח וחו"מ כו', ועוד חיבורים אשר בכתובים"

- ואף אנן נאמר בדין מכונות גילוח, שאפילו את"ל (דלא ככל הנ"ל בפנים) שיש לאחוז כשיטת רב גדול אחד המיקל בנדו"ד נגד כל הפוסקים האחרים לפי שהוא ראוי לדחות את כולם" [כלשון הנ"ל לגבי הגר"א בענין בין השמשות], א"כ, "מי שאוחז את קולותיו מחוייב לאחוז את חמרותיו" [כדברי רבי ישראל סלאנטער הנ"ל לגבי שיטת הגר"א בענין בין השמשות].

המגלח זקנו במכונת גילוח - תפלתו לא נשמעת ח"ו

וראה לקמן בדבר הגר"מ שטרנבוך שליט"א בשו"ת תשובות והנהגות ח"ה

סרס"ד: "בני ישיבות . . נסביר להם שלא כדאי לסמוך על הרבנים המתורים כי אולי אסור מה"ת בעשרה לאוין כתער. ומה עוד שכתב בכרכי יוסף שכשאינו זהיר באיסור גילוח זקן ופיאות חייב נדוי, ואם כן ח"ו תפלתו לא נשמעת כשמנודה וכמבואר בזה"ק".

בענין אם יש למסור מכונות גילוח להמגלחים בתער להצילם מאיסור גילוח בתער

- שיטת הגאון רבי אלעזר מנחם מן שך -

ראה לעיל (בפתיחת החיבור) עמ' 16-17 ולעיל ח"ב פ"א עמ' שמט ממכתב מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א בשם אביו הגאון הסטייפלער בשם מרן החזון איש ולעיל ח"ב פ"א עמ' שנג בשם הגר"א קוטלר - דאין למכור או למסור שום מכונת גילוח למי שמגלח בתער, רק לגוי. "וכשהשתדלו להקל על המגלחים בתער, ולשכנעם שעכ"פ יגלחו במכונה, יצא הגאון רבי אלעזר שך כנגד זה, ופסק שהמכונה כתער, ולא הועילו בתקנתם כלל עד שיבטלוהו" (שו"ת תשובות והנהגות ח"ב סימן רס"ד).

שיטת הגאון רבי אברהם יצחק הכהן קוק

"גילוח הזקן הוא חטא גדול ועובר על כמה לאוין, עכ"פ המגלחים ע"י המשינקע [מכונת גילוח] ראוי להשאיר קצת עקרי השערות שלא יהי' כעין תער, וה"ה המגלחים במספריים" (שו"ת אורח משפט או"ח סימן קכח אות נג - אזהרות לעניני פסח שהי' מזכיר אאמו"ר הרב זצ"ל בשבת הגדול).

מדבריו אלו אנו רואים דס"ל גם להגראי"ה קוק דאיכא איסורא בגילוח הזקן ע"י מכונות גילוח שאינן משאירות קצת עיקרי השערות.

וראה להרה"ג שלמה אבינר - תלמידו המובהק של בנו של הגראי"ה קוק - בספרו שאילת שלמה: "למסקנה - רוב הרבנים אוסרים את מכונות הגילוח. מיעוט הרבנים מתירים במכונות מסוימות או בתנאי שלא יצמיד. אבל טוב יותר ללכת עם זקן ולחסוך אותנו מכל הבעיות..".

וראה לקמן במילואים לח"ב פי"ח אות א ע"ד דעת הגראי"ה קוק בנוגע שוחטים שאין להם זקן.

שיטת הגרי"א הענקין מרא דאתרא של אמריקה

שיטת הגרי"א הענקין מבוארת במכתב לבעל הספר "יגל יעקב" (עמ' קכא) וז"ל: "בדבר שאלתו ע"ד מכונה חשמלית לגילוח, לפי דעתי אם הלהב אינו נוגע בבשר יש להתיר דאין זה נקרא גילוח של תער האסור". ומבואר דלא מיירי במכונות של ימינו שהרשת דקה והמכונה משוכת את השערה. התיאור הנ"ל מתאים לידוע כיום שבזמנם היתה "חציצה" בשל עובי הרשת שהוא פי כמה וכמה מהנפוץ כיום. [כמו"כ באגרות משה (אהע"ז ח"ב סי"ב) מבואר שתוצאות הגילוח במכונת הגילוח שבזמנו היתה שונה מאשר כשנעשתה בתער, ז"ל בתו"ד: "ואולי הוא נמי משום דברוב הפעמים ניכר להרגילים להתגלח שאינו גלוח דתער"] (ס' הגוי והנצח - ירות"ו, תשע"ח - עמ' 155).

[וראה לעיל ח"א בערכו, שכתב הגרי"א הענקין בספרו "עדות לישראל" (חלק עיקר דינים ומנהגי בהכ"נ סימן ג) אשר רבים מבני תורה מגלחים זקנם במכונות גילוח בצורת מספריים או שמשירים במזין אבק המשיר השער וסומכים עמ"ש בגמ' ושו"ע שאינו חייב על גלוח פאות הזקן אלא בהשחתה וגילוח, ואח"כ המשיך שאמנם יש מהראשונים הסוברים דהסרת הזקן אף בלא תער - פטור אבל אסור, וע"פ טעמי המצוה אין להסיר הזקן בשום אופן, ואין זה רצון התורה אם הוא עובר על הטעם, והדין שהוא בניגוד להטעם הוא רק פתח הצלה בשעת הדחק, ולכן אין זה היתר לכל ולבני תורה אין היתר זה מספיק ונוסף לזה הרי גידול הזקן כתרים בפני התחברותם עם עושי רשע ועוד שאין להסיר הזקן אף ע"י סם (משחה) משום חשד ומראית עין, ע"ש].

שיטת הגאון רבי אהרן קטלר:

אינו כדאי לחלק מכונות גילוח לאלו המגלחים בתער

בהוספה על עדות של הג"ר יחיאל יצחק פאר (מתלמידיו המובהקים של הגר"א קוטלר וראש ישיבת דרך איתן בני"י) הנ"ל [ח"ב פ"א עמ' שנב-שנג] הנה הניף ידו עוה"פ במכתבו מיום כ' סיון, תשס"ח, שם כתב:

י. ביטוי זה השתמש כלפיו מרן הגאון רי"ש אלישיב (קובץ "ישורון" ברך כ' ניסן, תשס"ח, עמ' קנג).

"אכתוב בקיצור - שאמר לי מו"ר הגר"א קוטלר זצלה"ה במילים הראשונים שאמר לי בענין זה - שמאי דאיתא בגמ' מכות כ"א "הא כיצד גילוח שיש בו השחתה - הוי אומר זה תער", שאין כונת הגמרא לומר שיש גזה"כ שאוסרת רק תער, אלא שחייב בכל אופן גילוח שיש בו השחתה אפילו במספרים, ומאי דאיתא ביו"ד קפ"א שגילוח במספרים כעין תער מותר היינו משום דמספרים אינם משחיתים כל השער אלא משארים מעט ממנו ולכן אין כאן השחתה.

"וכדאי להגיד שאבי מורי זצ"ל היה קונה מכונות גילוח ומחלקם לאלו שהיו מגלחים בתער כדי להפרישם מאיסור תער, ואמר לו הר"מ זצ"ל [הגר"א קוטלר] שאינו כדאי לעשות כן - היינו מפני שמכשילם באיסור. ושאל אבי זצ"ל הלא איתא בחז"ל (עירובין לב) ניחא ליה לחבר דלעביד הוא איסורא זוטא ולא ליעבד עם הארץ איסורא רבא, וענהו הר"מ זצ"ל "אין זה איסורא זוטא", או, "מי הגיד לך שזה איסורא זוטא".

"וזוכרני שפעם אחת סיפרתי לו על פירסומת של מכונה אחת שפירסמו שאינה מניחת כלום בן השערות, ואמר לי "כזה ודאי אסור".

ומו"מ לא היה מו"ר הר"מ זצ"ל מוחה באלו מתלמידיו שהיו משתמשים במכונות גילוח, אע"פ שענה לשואלים שהוא אסור, ויתכן שאילו היה ברור לו שהמכונות משחיתים השער לגמרי כמו אלו של היום, שאז היה ודאי מוחה".

עוד בשיטת הגאון רבי אהרן קוטלר בענין מכונות גילוח - עדות נכדי -

כן העידו ראשי ישיבת "בית מדרש גבוה-לייקוואוד" במכתבם שנתפרסם בהשיבה הנ"ל ביום כ"ד אלול תשע"א: "להזהר מלהסתפר במכונת שייבר .. וידוע שגם מרן ראש הישיבה הגר"א זצוק"ל הי' מחמיר בזה" (וחתמו ע"ז הג"ר מלכיאל קוטלר, הג"ר ירוחם אלשיך, הג"ר דוד צבי שוסמל והג"ר ישראל צבי ניומאן).

עוד בענין אם יש לסמוך על שמועות שגדולי דור העבר הקילו בדין
מכונות גילוח

- עוד בבירור שיטת הגאון רבי חיים עוזר גרודזענסקי -

"בילדותי שמעתי מא"א זצ"ל בשם הגאון רבי חיים עוזר זצ"ל לימוד זכות להתיר,

וכן שמעתי מהגאון רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל לימוד זכות להתיר, אבל היום שהמכונה משוכללת יותר וניכר פעולתה כתער, אולי גם לדבריהם יש לחשוש שאסור. ועכ"פ האמת היא שגם במכונות שהיו בזמן רבי חיים עוזר, גם הם היו עכ"פ בחשש איסור תורה, וצריך להחמיר. שוב ראיתי בקונטרס אחר שמביא שהגר"י הומנער זצ"ל העיד שהגאון רבי חיים עוזר זצ"ל החזיק הגילוח במכונה כספיקא דאורייתא. והנה א"א זצ"ל נפטר בחודש אב תרצ"ה, ומה שהעיד א"א זצ"ל משם הגר"ע לימוד זכות להתיר הי' לכל היותר על המכונות שהיו עד שנת תרצ"ה, ואולי אח"כ השתכלל יותר וע"ז אמר הגר"ע שנראה שזהו ספיקא דאורייתא וכמ"ש" (שו"ת תשובות והנהגות ח"ה סרס"ד).

עוד בשיטת הגאון רבי יעקב קמנצקי
(ראשי ישיבת תורה ודעת וחבר מועצת גדולי התורה)
בדין מכונות גילוח

"בקשר לשאלתו בדבר הוראת אבא מארי [הגר"י קמנצקי] זצ"ל על כלי הגילוח החשמליים, אמרתי לכ"ת מכבר עידן ועידנים שאף פעם לא התיר להשתמש בהם. וגם שמעתי אמש מאחד מבניי יחי' שאבא ז"ל גם כתב מכתב על זה לנכדו הרב ר' מרדכי (בהרב ר' בנימין שליט"א) כבחור" (מכתבו של הרה"ג ר' נתן בהגר"י קמנצקי מיום ו' שבט תשע"ד).

עוד בשיטת הגרש"ז אויערבאך

ראה לקמן במילואים לפרק זה ("דיונים נוספים", דיון ו') איך שהגרש"ז תמה מאוד על סברת האג"מ להקל במכונות גילוח שפעולתם ע"י כתישה ולא חיתוך, ע"ש.

שיטת שו"ת חשב האפוד
- מכונות גילוח: תער ממש -

העלה הג"ר חנוך דוב פדווא (אב"ד התאחדות קהילות החרדים דלונדון) בשו"ת חשב האפוד ח"ב סימן קכט (בתשובתו מר"ח ניסן תשל"ו) דלפ"ד מרן החתם סופר (חיו"ד סימן קלט-קמ) אסור לגלח הזקן במספריים כעין תער ושכן נהגו בהונגרי' משום שחששו לדעת מרן החת"ס, אבל "מכונות הגילוח האלעקטריית שנתחדשה כהיום היא גרועה יותר ויותר ממכונת מספר גול העוברת על ידי תנועת היד, ויש

מקום לומר שאין זו מספריים כעין תער, אלא תער ממש. תדע שהרי גם נכרים שהיו מתגלחים תמיד בתער, השליכו היום התער אחרי גום, ומתגלחים במכונת גילוח אלעקטריית. ויש מקום לומר שגם בלי דברי החת"ם הני מכוניות אסורות, שאינן מספרים כעין תער, אלא יש בהן משום גילוח שיש בו השחתה ממש. ואף שאין אני דורש את זה בפירקא משום טעם המובן, אבל מי ששואל אותי בפרטות מה דעתי במכוניות גילוח אלה, אני אומר לו מה שבלבי שיש להמנע מלהשתמש במכונית גילוח אלעקטריית לגילוח פאות הזקן. ואין אני יחיד בדעה זו, וכמדומני שבזמן האחרון נתרבו המקפידים שלא להתגלח במכונה עלעקטריית".

עוד בשיטת הגרי"ש אלישיב

- בכל מכונה יש לאסור -

"כל מכונה שיש בה חשש שנוגע הסכין בב' שערות, אסורה. ובכל מכונה יש לאסור, שאי אפשר לזוהר שלא יגעו הסכינים בב' שערות" (ס' הלכות שבת בשבת ח"א עמ' מזו הו"ד בס' אשרי האיש - פסקי מרן הגרי"ש אלישיב - יו"ד ח"א עמ' קמב).

עוד בשיטת הגרי"ש אלישיב

- אם יש לסמוך על בדיקת עור הפנים להרגיש השער -

"יש המוענים שאם מעבירים ידם על עור הפנים, ומרגישים השער, מותר להשתמש במכונת גילוח, הואיל והוכח שאין המכונה מגלחת כתער. אך למעשה מורה רבינו שבדיקה זו אינה מועילה, דהרי אפי' אם מרגיש השער, אין בכך ראי' שלא השחית אפי' שתי שערות לגמרי מעיקרן, דבכה"ג הרי כבר עבר איסור דאורייתא" (ישא יוסף ח"ב עמ' עג, הו"ד בס' אשרי האיש שם).

עוד בשיטת הגרי"ש אלישיב

- ליכא היתר לגלח בשום מכונה -

הגרי"ש אלישיב אמר לבחור לפני עשרות שנים, "וכי אם אומר לך דליכא היתר לגלח בשום מכונה, התשמע לדבריניו?" ענה הבחור: "ככל אשר יאמר לי אעשה". השיבו רבינו: "אסור" (ס' בירורי חיים ח"ד עמ' רמו, הו"ד בס' אשרי האיש שם עמ' קמג).

עוד בשיטת הגר"ע יוסף (מח"ס שו"ת יביע אומר)

שם (עמ' תשכד): לאחרונה הגיע לידי "קריאה קדושה", בכת"י הג"ר יצחק יוסף בנו של הגר"ע יוסף ומחבר סדרת הספרים 'ילקוט יוסף' ושם כתוב אשר בהתאם לדבריו של אביו הגר"ע יוסף, ראוי ונכון מאד לכל איש מישראל, ובפרט בני הישיבות היקרים שלא לגלח הזקן במכונות גילוח המצויות כיום. "ואף שיש הטוענים שאם יעביר ידו מלמטה למעלה וירגיש את שרשי השער אין בזה איסור, הנה אין זה פשוט כלל לפי ההלכה, ואחר שראינו את עובי הרשתות של מכונות הגילוח, ההיתר הנז' הוא קלוש מאד, וקשה לסמוך עליו בשופי, ולכן יש להשתדל במאד לא לסמוך על התרים... ולכן חובה קדושה על כל אחד להזהר בדבר ולחוש לאיסור תורה, ולנהוג כנזכר ומה' ישאו ברכה". [לאח"ו, נדפסה קריאה קדושה זו בס' לא תקיפו (חולון, תשע"ב, עמ' ריז)].

מ"ש בענין חששות מפני שידוכים - נעתקו דבריו לקמן במילואים לח"ב פמ"ז.

ובשיעורו הקבוע במוצש"ק (נשא תשס"ח) אמר הגר"ע יוסף את הדברים דלהלן (ונדפסו לאחר מכן במוסף יום - ליום):

"הנוהגים לגלח את זקנם, יש להעיר להם שהתורה אמרה ולא תשחית פאת זקנך". לא כתוב בתורה 'בתער', אלא כתוב 'ולא תשחית', כל גילוח שיש בו השחתה הוא אסור. מכונות הגילוח החשמליות המצויות כיום הם משחיתים ממש, עוקרים את השיער משרשו, יש בהם ספק גדול מהתורה שכל אדם שהוא עושה כן, הוא עובר על הלאו של 'לא תשחית פאת זקנך', לכן אני מייעץ להם שאל ישיחתו לגמרי את הזקן, לא ישתמשו במכונה חשמלית של גילוח אלא ישתמשו בכל דבר שישאיר מעט שיער, למשל מספרים שלא כעין תער, ואם יעשו כן תבוא עליהם ברכה, זוהי מצוה גדולה. אני רוצה להציג את זה מפני שיש אנשים הרבה לא יודעים, 'כי לכל העם בשגגה', משתמשים במכונות גילוח שהיא חשמלית והיא עוקרת ממש את השיער, זה כמו תער, וכבר עמדו על זה גאוני דורנו, ולא מצאו מנוח לדבר הזה, כל אחד ואחד המתגלח, יעשה כל מה שיכול לעשות שישאיר מעט עיקרי השיער, שלא יחתוך כל השיער כי זה אסור, לאו מן התורה, חמשה לאוין, על כל פאה ופאה חייב לאו אחד, לכן כל אחד ואחד עליו להזהר מזה, ולשומעים ינעם ועליהם תבוא ברכת טוב".

**עוד בשיטת הגאון בעל "שו"ת שבט הלוי"
- "אין היתר לשום מכונת גילוח" -**

"שמעתי ממו"ר בבית ההוראה של מרן הגר"ש וואזנר בהיותי מתאבק בעפר גולי החכמים היושבים ראשונה בממלכת התורה, שכאשר היו נשאלים על סוגי מכונות הגלוח המותרת עפ"י ההלכה היו משיבים שדעת מרן 'שבט הלוי' שאין היתר לשום מכונת גלוח והיו דוחים השואל ולא נזקקים לשאלה כלל וכלל, וכן הרחיב בזה מו"ר רבן של ישראל מרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א בספרו הק' ארחות יושר" (ס' שיח שמואל - הלכות שליה צבור, אה"ק, תשס"ג, חלק שיח שמואל סימן טז עמ' תמו).

הגאון רבי שמואל הלוי ואזנר בעל "שו"ת שבט הלוי":

"איסור מכונות גילוח - מוסכם בפי כל גאוני עולם"

סברת האג"מ להקל - "אינה נכונה ולא נתקבלה"

"קבלתי מכתבו ושאלתו בענין מכונת גילוח שכתבתי בזה בכמה מקומות ואין דרכי להאריך, לכן אכתוב רק ענ"ד, ושורש האמת בהלכה.

"הנה מוסכם בפי כל גאוני עולם מאז, דלשון תער שבתורה אינו כלי המוכר לנו דוקא שיש לו צורת תער (בלשון גרמני ראייר מעסער) אלא כל סכין וגם מספרים שחותך השערות כמו התער המקורי, כמש"כ בשו"ת ח"ס או"ח סי' קנ"ד, ואם הוא עשוי כך שחותך השערות ומשחיתם עד עור הפנים זה תער דאורייתא, ואין בינו לבין תער הנקרא תער ולא כלום".

"וזה הי' גם מוסכם בפי הגאון חזון איש כאשר דברתי אתו לפני יותר מחמשים שנה, וכן ידוע שהגה"צ הגאון חפץ חיים בעל משנה ברורה פרסם אזהרה שלא להשתמש במכונת גלוח שחותך כל כך, וכן במו עיני ראיתי קול קורא מלפני שמונים שנה בערך מהרבה גדולי ישראל שהזהירו שלא להשתמש במכונת גלוח - אפס אפס, שנתחדש אז שיש בזה איסור תער דאורייתא, וגם הגאון אגרות משה - שרצה להקל במכונה דעכשיו לא חלק על יסוד הג"ל אלא שהמציא סברא דאינה חותכת כלל, אלא עושה פעולה של הכאה [כתישה], וסברא זו אינה נכונה ולא נתקבלה, וזה גם הטעות שלכם בסוגית מס' נזיר שהקשה כבודו, וע"פ יסוד הג"ל האמיתי ל"ק כלל" (שו"ת שבט הלוי ח"א סימן קצח - מעש"ק וירא תשס"ו).

עוד בשיטת הגר"ח קניבסקי - האם איכא מכוונת גילוח "כשרה" ? -

במענה על השאלה אם איכא כמציאות מכוונת גילוח "כשרה", השיב הגר"ח קניבסקי שליט"א בזה הלשון: "החזון איש אסר כל מכוונה וכ"כ כל גדולי הדור".

עוד בענין שיטת מרן הגראי"ל שטיינמן בדין מכוונת גילוח

"מפעם לפעם חוזר וניעור נושא גילוח הזקן. ואומר ראש הישיבה [מרן הגראי"ל שטיינמן] תדיר כי במכוונה בודאי אסור, ואפילו לגלח עם משחה אין ראוי מפני מראית העין, שנראה שגילח עם מכוונה. ואפילו אם הוריו מבקשים ממנו לגלח, לא ישמע להם" (כשם הגראי"ל שטיינמן ע"י החברותא שלו, הרב משה יהודה שניידר, במכ"ע כיכר השבת, כ"ה שבט תשע"ו).

הסרת הזקן במכוונת גילוח:

ק"ו ממ"ש בשו"ת אגרות משה בענין חלב ישראל לבני ישיבות

כתב הג"ר שמעון יצחק שלעווינגער, מו"ץ העדה החרדית עיה"ק ירושלים תובב"א, במכתבו מט"ז אייר תש"ע:

"בענין החמור שלא יקילו ח"ו בעון החמור של השחתת הזקן שיש בזה חמשה לאוין דאורייתא ולהרבה פוסקים שיש בזה עוד לאוין.

"מה שביקשתם ממני שגם אני הדל יכתוב בזה שלצערינו הרבה בני תורה מזולזין בזה וחושבים שזה דבר של חסידות, כדי שלא לסרב לאדם גדול הרינו בזה בקצירת אמרים, עיין באריכות בזה בגדולי הפוסקים שיש בזה חמש לאוין כמבואר במס' מכות וש"ע יו"ד סי' קפ"א ובשו"ת מנחת יצחק ח"ד סימן קי"ג, ובסופו הביא בשם מרן החפץ חיים והחזו"א זיע"א שזה איסור לכל אחד ולא רק לירא שמים, ועיי"ש שביאר כל זה בארוכה ובטוב טעם ודעת, ע"כ פשוט שכל אדם לא יקל בזה להסיר זקנו ובפרט לבני תורה שיושבין ולומדין שצריכין לדקדק יותר מאחרים ולכרוח מכל צל וחשש של איסור כמבואר בטו"ז יו"ד סימן צ"ה ס"ק י"ח, ועיין בשו"ת אגרות משה יו"ד ח"ב סימן ל"ה שכתב לענין חשש של חלב עכו"ם שזה איסור דרבנן שבישיבות צריכים להתאמץ ולחנך אותם ליתן להם חלב שזה כשר לכו"ע לכתחילה אף שזה כרוך בהוצאות גדולות ומצב הכספי של הישיבה הוא קשה משום שגם זה הוא מעניני חינוך ולימוד שידעו שכדאי וראוי לבני תורה

להחמיר אף כשיש רק חשש איסור דמזה יתכוננו לראות איך לירא מאיסורין עיי"ש בדבר הקילורין לעינים, א"כ ק"ו לנד"ד שזה בהרבה איסורי דאורייתא, ובטחוני שכל מי שלומד ומדקדק במעשיו לא יקל בזה ולא יחפש קולות ע"ג קולות ויהא נזהר לברוח מחשש רחוק של לעבור על הרבה איסורי תורה, ועיין בעיון יעקב על העין יעקב בחידושו למס' ע"ז דף ג' ע"ב שכתב תוכחת מגולה להמקילין בזה שהזקן הוא אחד מסימני טהרה שלהם עיי"ש והובאה בדרכי תשובה יו"ד סימן קפ"א ס"ק ח"י.

"ובזכות שיחזירו העטרה ליושנה של טהרת עם ישראל יחזיר הקב"ה במהרה טהרתן של ישראל ע"י משיח צדקינו בבנין בית מקדשינו ותפארתינו מתוך רחמים וחסדים בב"א".

דעת הג"ר אברהם ארלנגר

כתב הג"ר אברהם ארלנגר (ר"מ ביישיבת קול תורה בעיה"ק ירות"ו) בפ"י "מאור השער" על שערי תשובה לרבינו יונה (שער שלישי עה):

"וגם בהשחתת זקן יש פירצות ע"י דברים המעונים הכרעה וביורור שהם המכונות השונות שמצוי באופן שיש לחוש דמקרי תער וצרכים הוראת חכם, ומי שנזהר מבשר שהורה בו חכם (ע' חולין ל"ז ע"ב) ראוי לו להמנע מכל אופן שתלוי בדברים שאינם ברורים ומוסכמים להיתר".

שיטת שו"ת מגדל צופים בדין מכונות גילוח

בשו"ת מגדל צופים ח"א חיו"ד סי' לג דן בשאלה "לדעת הפוסקים המתירים לגלח את הזקן במספריים, האם מותר להתגלח במכונת גילוח המגלחת את הפנים באופן שנעשים חלקים כמו שנתגלחו בתער". וע"ש שהאריך להוכיח "שברור הדבר שהיתר זה [לגלח הזקן בכל מכונות הגילוח שיש רשת דקיקה הפרוסה על הסכינים] הוא נגד דעתם של כל הפוסקים". [והאריך שם לסתור דברי הרב שבתי רפפורט ב"תחומין" כרך יג עמוד 205 ודברי הרב אורי דסברג בבטאון "ארחות" מתאריך ער"ה תשנ"ה, ע"ש]. וכ"כ בשו"ת מגדל צופים ח"ג חיו"ד סי' לד במכונות גילוח של היום שמגלחות את הפנים באופן חלק ממש כחליקות גילוח התער יש איסור להתגלח בהם בדיוק כמו גילוח בתער, ע"ש.

עוד בשיטת השו"ת קנין תורה בהלכה בענין איסור מכונות גילוח (וגילוח בפלאסטיק חד)

בשו"ת קנין תורה בהלכה ח"ג סי' ח אות ב' הניף ידו שנית בנדו"ד והעלה "בדבר המכונות גילוח כתבתי קצת בשו"ת קנין תורה ח"ב סי' כב) וכיארתי דקשה להקל במכונות כי מתחדשים בכל יום לגריעותא שגם התחתון והעליון גוזזים מכיון שניתן רשות להשחית לא יבחין בין טוב לרע ונדפס בס' הדרת פנים - זקן בארה"ב. וראה שם שדן בענין סכין של פלסטיק והעלה "לע"ד פשיטא דאפי' לדעת החיים שאל [ח"א סנ"ב] אסור דמש"כ סברה דבאבן לא נחשב דרך גילוח יל"ע בזה אטו ההיתר משום כלאח"י שייך בזה ואתח"י לע"ש, אבל סכין פלסטיק חד ועושה מלאכת תער ה"ז לא כעין תער רק תער ממש וכמו"ש הגר"ש ז"ל של [שו"ת נודב"ת יו"ד ספ"א] דאטו תער של ברזל כתיב בתורה וזה פשוט כי הביח"ר המייצרים תער של פלסטיק כל כוונתם כי הוא יותר זול מברזל כמו דשכיח כעת גם לשימוש אכילה סכינים כאלו וכמו"כ עושים לגילוח תער כזה כשל ברזל ואסור בפשיטות".

ועיי"ש שמסיים בענין מכונות גילוח "ולא אמנע מלכתוב של מה שכתוב בזה הי' בחוץ לארץ ברוב עסקים של אחב"י עם הגוים ושריהם ועשו"ת חת"ס או"ח (סי' קנ"ד קנ"ה וקנ"ט) ואעפ"כ יעצתי בתשובה הנ"ל שעכ"פ יניחו קצת זקן שאז אין מקפידים כ"כ לגלח דקה מן הדקה ולא יבאו לאיסור תורה באחד מפאת זקנם, אך פה בארצינו הקדושה לא אבין כלל לאיזהו תועלת מגלחין זקנם ממי הם מתביישים ובפרט הבני תורה בישיבות וכוללים, ועי' להחיד"א ז"ל יו"ד (סי' קפא או"י) מש"כ בשם האר"י ז"ל דאיסור גמור לעשות הזקן בשום אופן, ועשו"ת דבר מלכיאל ח"ד (סי' טו) שהמגלחים זקנם במספרים כעין תער עי"ז רבתה המכשלה שההמון מגלחים אף בתער והלומדים המזויפים שחרב בידם להראות היתר במספרים כעין תער - זה מורה כי אין יראת ה' בלבם ולא יחושו לפריצת הדור שנעשה עי"ז הגילוח כהיתר וביותר ראוי לבני תורה לזוהר בזה כי מהם ילמדו כל ההמון והקולר תלוי בצוארם עכ"ד ועוד כתב דברים נלהבים. ועוד זאת רואין שכמעט כל אלו שמסירין זקנם זה למנהג קבוע לגדל בלורית ג"כ" (ע"ש שהאר"ך באיסור גידול בלורית). שם אות ג (שרוב המגלחים זקנם ע"י מכונות גילוח - עוברים על אזהרת לא תקיפו פאת ראשכם):

ראה עד"ז בשו"ת תשובות והנהגות ח"ה סרס"ד.

רוב מגלחים במכונה עוברים על איסור הקפת הראש

שם אות ג (שרוב המגלחים זקנם ע"י מכונות גילוח - עוברים על אזהרת לא תקיפו פאת ראשכם): ראה גם קובץ תשובות להגרי"ש אלישיב ח"ה יו"ד סי' קנ"א ש"ש להחמיר עד למטה מהאזן גם במספרים [כעין תער].

עוד ע"ד איסור מכונות גילוח - מטעם אזהרת הקפת הראש

ראה פי' מאור השער על ס' שערי תשובה לרבינו יונה (שער שלישי עח) שם כתב הג"ר אברהם ארלנגר (ר"מ כשיבת קול תורה בעיה"ק ירות'ו): "הנה באיסור זה רבו העבריינים גם בין שומרי מצות עי"ז שאין יודעים בדקדוק מקום פאת ראש ואין שמים על לב לשון השו"ע (קפ"א ס"ט) מכנגד שער שעל פדחתו ועד למטה מן האוזן מקום שהלחי התחתון יוצא ומתפרד שם וכל רוחב מקום זה לא תיגע בו יד, עכ"ל. הרי לך בהדיא שעובר על שני לאוין דמקיף ודניקף, וכל פעם שמסתפר עובר, ואם ע"י אחר ג"כ עובר בלאו דניקף ולפני עור. וכמה יש לתמוה על רבים שדרכם בדברים אחרים לזוהר על קלה כחמורה ובלאו דאורייתא אין להם זהירות כלל, המקום יעוררם ויחזירם בתשובה לשמור על איסור דאורייתא כראוי, ואז ה' הטוב יכפר".

אורך המינימום בשער פאות הראש - שיטת הגרי"ש אלישיב -

בענין שימת הרמב"ם (נזירות פ"ה, יא) בענין לכופ ראשן לעיקרן, לפ"ד הגרי"ש אלישיב, בחצי ס"מ בודאי שיצא מכל הספקות, ויש בזה משום קיפול שיערה לשנים (ס' אשרי האיש - פסקי הגרי"ש אלישיב - יו"ד ח"א עמ' קמב).

שם (בענין שיעור אורך השערות של פיאות הראש) [עמ' שסד] ולקמן ח"ג טענה ומענה א אות א (עמ' תקסא):

מנהג חב"ד בזה

בענין מנהג חב"ד בנוגע שיעור אורך השערות של פיאות הראש, ראה ס' אגרות קודש (ליובאוויטש) ח"כ עמ' ט (ממכתב כו תשרי, תשכ"א):

"ובתוכן הקושיא או ההערה, הנה ההנהגה שכותב, ז.א. שלא לנגוע כלל בפיאות הראש, לא ראיתי' בתוכי חב"ד, ואדרבה. ואפשר לומר בזה כמה טעמים, ואולי גם הטעם שרומז גם במכתבו, שלא לערב הארות של שני תיקונים מהי"ג תיקונים

דיקנא קדישא, ובכל אופן הרי מפורש שהאריז"ל הי' חותכן ומקצרן במספרים (שעהמ"צ ומעמ"צ פ' קדושים). וע"פ האמור הרי חלה על זה הוראת חז"ל הוראה ברורה, במסכת דמינה אולינן (סוכה לב, ב): רב אחא בר' דרבא מהדר אתרי וחד הואיל ונפיק מפומי' דרב כהנא. עיי"ש ברש"י. ואת"ל הרי כ"ש וק"ו בנדון דידן, שבוה לא רק דבור הרב אלא מעשה רב... ע"פ הג"ל מבואר - שהקושיא ורבה היא אדרבה על אלו שאין נוגעין כלל - היפך ממעשה רב דהאריז"ל החי. ועיין ג"כ דרכי תשובה ליו"ד סקפ"א שדינים הן וכו'. ובדרכי חיים ושלוש סת"פ שלא לכוף הפאות אחורי אזנו (איברא מה שציין שם המלקט לז"ח וכו' - וצ"ע דכפשומו - בז"ח וכו' המדובר בשערות הגדלות אחורי האוזן).

בירור שיטת האריז"ל בזה

ובבירור שיטת האריז"ל בזה (לפי שיטת חב"ד), ראה שו"ת צמח צדק (מליובאוויטש) חיו"ד סצ"ג או"י, ושם: "ועי' בבית לחם יהודה סקפ"א ססק"י בשם האר"י כתב כשמגיעים פיאות הראש למקום הזקן ממש שוב אין עליהם שם פיאות הראש. ואפשר פירש כן כוונת הרמב"ם. ואפ"ל הרמב"ם מתיר אף כשמגיעים להתחלת פיאות הזקן שבלחיים העליונים והאריז"ל לא התיר רק כשמגיעים להזקן ממש, דהיינו במקום פיאות לחי התחתון". והביאו להצ"צ בזה בדרכ"ת יו"ד סקפ"א ס"ט ובשו"ת מחשבות בעצה (חיו"ד ס"ז בסוף התשובה בדברי חתן המחבר).

וראה עד"ז ב"מנהג הרמ"ז" בספר "ליקוטי סיפורי התוועדיות" (להרה"ח המשפיע דתו"ת הרב מנחם זאב הלוי גרינגלאס) עמ' 241 אות ו: "מקפיד להשאיר פיאות עד לחי התחתון, כהשיטה השני' שמביא כ"ק אדמו"ר הצ"צ, ואמר שהכלל הוא, שכשהצ"צ מביא שתי דיעות - אף שאינו מכריע - צריכים לנהוג כהדעה הב'".

[מה שי"ל בבירור החילוק בין "התחלת פיאות הזקן שבלחיים העליונים" ו"מקום פיאות לחי התחתון" - ראה שו"ת וישב הים (להג"ר יעקב משה הלל שליט"א - ירות"ו, תשנ"ד) ח"א סי"ד].

*

בענין גילוח העורף במכונות גילוח - ראה לקמן במילואים לח"ב פ"ג.

מיילואים לח"ב פ"א:

דיונים נוספים בדין מכונות גילוח

הוספה ל"דיון ב: אם יש עצה להקל ע"י זהירות שלא להדק המכונה לבשר"
(עמ' שעו):

דעת מרן החזון איש:

אם יש עצה להקל ע"י זהירות שלא להדק המכונה לבשר

בהוספה על המובא בפנים שאין לסמוך על סברא זו -

הנה לאחרונה יצא לאור ס' "חזון איש - שו"ת וחיידושים" (בני ברק, תשע"ו) ושם
בס' קנו נדפס מכתב תשובה ממרן החזון איש:

"מעולם אין דעתי נוחה מגילוח זקן כעין תער, בהיותי מורגל באיסורו בדור
הקדם, והי' הדבר חמור מאד כמו גילוי ראש בחוצות והי' הדבר נחשב כשינוי
מלבושיהם לבוש הישראלי, ואף שפשטה המחלה גם בין התורנים יחיו לא נשתנה
הדבר בשביל זה ולכן נפשי סולדת להורות בענין זה, אבל היתה מעשה שאחד
הבטיחני שאוכל לראות את המכונה שהיא אסורה בהחלט, והראה שכשנותנים
את האצבע על המכונה מבחוץ ומניחים את הפנימי למסלולו הוא מגרר את העור
של האצבע, ויש טוענים דבשעת גילוח הזקן אין מהדקים את המכונה כל כך, וסוף
סוף אין כאן רק קו דק בין האיסור וההיתר, והדרך הישרה שיבור לו האדם הוא
לשייר שערות קצרות ניכרות היטב עד שנקרא זקנו מגודל וילעיגו עליו ולא יחוש
מפני המלעיגים ואז יעיד ששולחנו גדול משלחנם".

בענין סברת השו"ת הר צבי להקל בכה"ג

שאינו מהדק המכונה להבשר

דן בזה גם בשו"ת מגדל צופים ח"א חיו"ד סל"ג שבכלל ההיתר של ההר צבי
("שיזהר שלא יהדק המכונה להבשר דמתוך ההידוק יבוא לידי גילוח ממש") דחוק מאד כי איך
אפשר להשגיח כל זמן הגילוח לא להדק המכונה ובחוסר זהירות כי קמץ כבר הידק
המכונה ועבר לפחות בשוגג או בשוגג הקרוב למזיד על כמה לאוין, וזה אפילו
להשערתו שהמכונה בלי הידוק אינה עוקרת את השיעור עד שרשו. וברמ"א או"ח
סי' רס"ה ס"ג אסור ליגע בנר דולק פן יתנדנד קצת מנגיעתו, ורואים מהרמ"א שגם
ספק פסיק רישא אסור ע"ש.

שיטת השו"ת חלקת יעקב

עוד בנוגע דברי שו"ת חלקת יעקב שמתיר כשאינו מהדק את המכונה לבשר, שמתוך ההידוק הוא גילוח ממש שלא נראה השערות, ובכה"ג שאינו מהדק אינו פסיק ריש' ומותר - הנה נוסף עמ"ש להשיג ע"ז לעיל בפנים שם, כתב בשו"ת תשובות והנהגות ח"ה סרס"ד "ודבריו תמוהין, שאנו סהדי שאפי' בכה"ג שאינו מהדק, לא נראה כלל השער בחלק גדול מהפנים. אבל נראה שעכ"פ ראוי לעורר, שגם המקילים בזה, טוב שיזהרו לפחות שלא לחזור פעם אחר פעם ולדחוק המכונה לעור הפנים עד שיהא נקי לגמרי משער".

שם (אם יש עצה להקל ע"י זהירות שלא להדק המכונה לבשר) [עמ' שעו]; תשכו]:

ראה לעיל בסמוך בדברי הגר"ע יוסף, שכתב דאין לסמוך ע"ז.

הוספה ל"דיון ה: אם יש להחשיב ההפסק הדק שבין הבשר והסכין

להפסק" (עמ' שיג):

בהוספה עמ"ש לעיל בפנים, ראה גם שו"ת תשובות והנהגות ח"ה סרס"ד, דיש מתירין לגלח במכונה משום שיש רשת המכסה את להב הסכין, ואין הסכין מגיעה ממש עד עור הפנים, ולכן זהו רק כעין תער שזה מותר בוקן, אבל החפץ חיים בלקוטי הלכות פ"ג דמכות חושש בזה לאיסור תורה, ושכן ס"ל למרן החזו"א לאסור במכונה כתער, וסיים "ונראה למעשה שאין להתגלח במכונה, שראוי לחשוש בחשש דאורייתא על עשרה לאוין . . ועיין בר"ן (סוף יומא) ששני לאוין חמורים כאיסור סקילה".

הוספה ל"דיון ו. אם יש מקום להקל מטעם דהמכונות הוי בגדר

'כתישה' ו'טחינה', ולא 'גילוח':

בהוספה עמ"ש לעיל בפנים, הנה דן בזה גם בשו"ת תשובות והנהגות ח"ה סרס"ד, ושם מבואר ששמע בשם הגרמ"פ זצ"ל שדעתו דכיון שבתער ה"ה משחית בחיתוך הסכין, לכן כל שמשחית השערות שלא בדרך חיתוך אף אם דרכו בכך אינו דומה לתער ומותר, והיום יש מכונות גילוח שהסרת השער נעשית ע"י טחינתו (שסכין אחד דוחק השערות ע"ג הסכין השני ומשפשפם עד שנמחן

ונופל), וע"ז כתב השו"ת תשובות והנהגות: "וד"ו צריך בירור מקיף במציאות, וכל זמן שלא נתברר ראוי לחשוש שאסור, שספיקא דאורייתא לחומרא. וכן גוף הסברא להתיר אינה מוכרחת ושפיר י"ל שכל דבר שרגילים להשחית בו השער הוא בכלל תער (ורק מלקט ורהיטני שאין הדרך להשחית בו מותר), ואכמ"ל וקשה להקל באיסור תורה. ונראה למעשה, שאין להתגלח במכונה, שראוי לחשוש בחשש דאורייתא על עשרה לאוין".

וראה לעיל מדברי שו"ת שבט הלוי חי"א סקצ"ח "וגם הגאון אגרות משה שרצה להקל במכונה דעכשיו לא חלק על יסוד הנ"ל אלא שהמציא סברא דאינה חותכת כלל, אלא עושה פעולה של הכאה [כתישה] וסברא זו אינה נכונה ולא נתקבלה".

וישוב נדפסה תשובתו של הרה"ג ר' פסח אליהו פאלק (מח"ס שו"ת מחזה אליהו) בקובץ "עם התורה" (מהדורא ה' חוברת מ' תשע"ח - י"ל ע"י צעירי אגודת ישראל ארה"ב) ושם: "ובנוגע להצד שהסכינים שבמכונה אינם חדים והם פועלים בדרך טחינה מחמת מהירות הנגיחה על השערות ואינו חיתוך כסכין וכידוע בשם האג"מ זצ"ל. ע' שבט הלוי הנ"ל ח"ד סי' צ"ו שלא קיבל צד זה ע"ש ד"ה ואין להתעקש. וכן לא קבלוהו הרכה גדולי עולם וגם הבתי חרושת שמיצרים המכוניות אומרים שהן כן חדים ועובדים בדרך חיתוך. וכן שמעתי בעצמי מהגאון ר' שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל שתמה מאוד על שהוצע הצד הזה".

דיון ח:

אם יש להקל במכונות גילוח ע"פ הסברא ד"תער" דוקא אסרה תורה במאמרו של הרה"ג ר' אליהו וייספיש בכמאון של בני הישיבות בשם "קול הישיבה" (חשון, תשל"ב), הו"ד בס' החשמל בהלכה (עמ' קמג), כתב שמדיוק הלשון בנמרא (מכות כא, א) "הוי אומר זה תער" אולי מוכח שתנאי הגילוח שיש בו השחתה אינו קובע בדין זה, אלא נועד לגלות שם הכלי שאסרה אותו התורה להשחתת הזקן, דהיינו תער, ולאחר שלמדנו שהדין הוא "תער" דוקא, יש להתיר מספרים גם באופן שיש בהם השחתה, וצ"ל שבזמן מתן תורה לא הי' סוג מספריים המשחיתים מלבד התער. וגם אח"כ שנתחדש כלי גילוח שיש בו השחתה בדומה לתער, אלא שיש לו תבנית מספריים, אין איסור לגלח בו אלא בכלי ששמו תער דוקא, וצ"ע. עכת"ד. וכתב לדחות סברא זו בשו"ת יביע אומר ח"ט חיו"ד סי' אות מז: "ולא מצאתי טעם בזה, דאטו תער כתיב באורייתא, כל גילוח שיש בו השחתה

אסרה תורה. ושאני מספרים כעין תער שאין בהם השחתה, שאינו נוטל השיער מעיקרו ושרשו. וכמ"ש תוס' נזיר (מ,ב). הא אם יש בהם השחתה אסור. וכן תפסו כל האחרונים".

דיון ט':

אם יש להקל במכונות גילוח

ע"פ סברת "הכתב והקבלה" בגדר "השחתה"

ראה לעיל במילואים לה"מבוא" במ"ש משו"ת מגדל צופים ח"א חיו"ד סל"ג בארוכה לחלק על סברת הכתב והקבלה (ויקרא יט, כז) שרק המכלה דבר בבת אחת נקרא השחתה - דלא כסברת הרב שבתאי רפפורט במאמרו בקובץ תחומין כרך יג עמ' 205 להקל עפ"ז במכונות גילוח שאינן יכולות לחתוך בלהב אחד. ושו"ר שכ"כ לדחות סברת הרב רפפורט בשו"ת יביע אומר ח"ט חיו"ד ס"י אות מז: "אולם לדעתי עיקר יסודו [של הרב רפפורט] להשען על סברת הרב הכתב והקבלה, להתיר גילוח הזקן במכונת חשמל, אינו מחוור כלל, מכיון שדברי הכתב והקבלה הם היפך דברי התוספות והראשונים בגדר תער וכמ"ש בעצמו".

מיילואים לח"ב פ"ב
 אזהרת "לא תשחית את פאת זקנד"
 אף בלא תער

שיטת רבינו יהודה החסיד

דברי רבינו יהודה החסיד באיסור גילוח הזקן במספריים (אפי' שלא כעין תער) ודינו כרשע ר"ל - ראה לעיל במילואים לח"א ערך "רבינו יהודה החסיד".

לפ"ד מרן החת"ס - אסור לגלח הזקן במספריים כעין תער, וכן נהגו

כן העלה הגאון רבי חנוך דוב פרווא (אב"ד דקהילות החרדים דלונדון) בשו"ת חשב האפוד (ח"ב סימן קכט), דלפ"ד מרן החת"ס סופר (חיו"ד סימן קלמ-קמ) [ראה לעיל ח"א בערכו] גם בפאת הזקן אסור מספרים כעין תער, "ואנו חוששין לדעה זו אף שלא הוכרה בשלחן ערוך" [ראה לעיל ח"ג: טענה ומענה א]. והמשיך בשו"ת חשב האפוד שם: "ועל פי זה, רבים מן היראים בהונגרי' אשר נהגו בהסרת הזקן, והם מצד עצמם הי' די להם מכונת גילוח מספר נול, והי' קשה להם הסירחון שבסם הגילוח, מכל מקום העדיפו סם הגילוח על המכונת מספר נול, משום שחששו לדברי החת"ס שאנו אוסרים מספרים כעין תער". [מ"ש שם דיש למכונות גילוח דימינו דין תער ממש, ולא מספרים כעין תער - ראה לעיל במילואים לח"ב פ"א].

שיטת הב"ח:

כדי שיקרא ירא את ה' - הוא דוקא כשאינו מגלח כלל

"ואסיים כמה שפעם אמרתי להסביר את דברי הב"ח ביו"ד סי' קפ"א שירא שמים אינו מגלח אף כעין תער, כי הרי ידוע דברי הרמב"ן שכשארם מקיים איזו שהיא מצוות עשה קיים גם את מצוות אהבת ה' וכשארם נזהר מלעבור על מצוות לא תעשה הוא קיים גם את מצוות יראת ה'. (ובזה מסביר למה עשה דוחה לא תעשה, כי אהבת ה' גדול מיראת ה'). והנה ההיתר של כעין תער הוא רק היתר שלא עבר את האיסור של ופאת זקנם לא יגלחו אבל הקיום שהוא נקרא זהיר בלא יגלחו שייקרא ע"י כך ירא את ה' איננו כשגילח כעין תער, וכדי שיקרא ירא את ה' הוא דווקא כשאינו מגלח כלל. ועיין בתוס' יבמות סוף דף ה' ע"א ד"ה שכן שההיתר של כעין

תער הוא קולא בעבירת הלאו שמשווה לאו זה לאו קיל יותר מסתם לאו, כלומר שיש בלאו של לא יגלחו קולא אם עושה את הגילוח רק בעיני תער" (מכתבו של הרה"ג ר' נתן בהגר"י קמנצקי מיום ו' שבט תשע"ד).

פסק דין הצ"צ שלא לגלח הזקן במספרים - כן היא ההלכה

"במענה למכתבו מו' מכת, בו שואל האם יש ענין שלא לגלח פאות הזקן כלל לא בתער ולא במספרים. ולפלא הדבר שאלתו וספיקו בהאמור, בה בשעה שידוע שיש כמה וכמה נוהגים כנ"ל בפועל מפני שהולכים בפסק דין כ"ק אדמו"ר הצמח צדק בזה, שכן היא ההלכה (עיין שו"ת שלו ליו"ד סי' צ"ג בארוכה) נוסף על אלו שנוהגים כן מפני שלדעתם כן הוא הענין לפחות ע"פ דרכי חסידות, (עיין פירוש הצמח צדק לתהלים עה"פ והוא רחום יכפר עון, ושם נסמן, וראה ג"כ בספרים שהובאו בדרכי תשובה ליו"ד סי' קפ"א ס"ק י"ז). והאריך בכ"ז בספר עמודי ארזים להרב מרגליות שי' (ירושלים)" (אג"ק ליובאוויטש חכ"ב עמ' פג-פד, ממכתב ז' טבת תשכ"ב)

שיטת השו"ת דברי יציב בענין איסור גילוח הזקן אף בלא תער

ראה לקמן במילואים לח"ב פמ"ו משו"ת דברי יציב יו"ד ח"ב סקב"ה דכיון שיש סוברים דאיכא איסור לגלח הזקן במספרים ולקצת פוסקים הוי' מן התורה, אין הבן חייב לשמוע לאביו שמצוה עליו לגלח זקנו במספרים.

מילואים לח"ב פ"ג:
"לא ילבש גבר שמלת אשה"
בהעברת הזקן

לפ"ד ה"שבלי הלקט" אסור להסיר הזקן ע"י סם

בנוגע מ"ש רבינו ה"שבלי הלקט" שהמגלח זקנו כעין תער במספרים לוקה משום לא ילבש גבר שמלת אשה, שאלתי הגר"ח קניבסקי שליט"א האם יש לאסור עפ"ז הסרת הזקן ב"סם". ומענתו (מחודש אדר תשע"א): "כמדומה שהחפץ חיים (בס' תפארת אדם) כבר הביאו שעובר משום לא ילבש", עכ"ל.

שיטת הגאון רבי יונתן אייבשיץ

נראה דמוכח דס"ל גם להגאון רבי יונתן אייבשיץ דאיכא בתספורת הזקן משום אזוהרת לא ילבש גבר שמלת אשה, ממ"ש בספרו יערות דבש ח"ב דרוש ג' ("תוכחת מוסר והספד" - משנת תק"ו): "המרבה לסלסל בשערו וקשוט עובר משום לא ילבש גבר". וע"ע עד"ו (יותר מפורש) לקמן ממרן החפץ חיים בספרו קונט' תפארת אדם.

כוונת הברכה "שלא עשני אשה" - על הזקן

ראה דברי הגאון בעל "בן איש חי" בספרו "עוד יוסף חי" - נעתקו במילואים לח"ב פי"ט.

שלילת הסברא דל"ש לא ילבש "כיון שנהגו כן"

שם הערה 24 אות א (ע"ד סברת המקילים ע"פ דברי הרמ"א יו"ד סקנ"ו שמתיר לאנשים להסתכל במראה כיון שנהגו כן, וא"כ גם כאן בגילוח הזקן אין לאסור משום לא ילבש גבר): בהוספה עמ"ש שם, ראה גם שו"ת תשובות והנהגות ח"ה סרס"ד: "אבל בהגהות הגר"א שם (סי' קנ"ו) חולק על הרמ"א שמתיר, וראוי לדקדק ולמנוע, ואולי שייך גם בזה מש"כ הרמ"א שם, 'וחברים מנעוים בכל מקום'".

גילוח העורף במכונת גילוח משום לא ילבש

בשו"ת תשובות והנהגות ח"ה סרס"ד כתב ששמע שיש מחמירים אפילו לגלח העורף בתער או במכונה כתער, ואף שאין איסור משום השחתת הזקן, חוששין לאסור משום "לא ילבש" שאסור לגלח כל האיברים בתער מהאי טעמא, ונראה שכיון שאינו מגלח שם כדי להתייפות, רק לנוחות והקלה. וסיים שם "בכה"ג אין חשש כלל, וכן פשוט ונהגו להתיר, וליבא למיחש כלל".

איסור הסרת הזקן ע"י "משחה" (סס) משום אזהרת "לא לבש"

עוד דעות בענין איסור הסרת הזקן ע"י "משחה" (סס) משום אזהרת לא ילבש גבר שמלת אשה - ראה לקמן במילואים לח"ב פ"ט.

בענין גילוח ב"לייזר"

דן בענין טיפול בקרני "לייזר" על הפנים (שאינן צריכים להתגלח עוד כל ימי חייו אחרי ששה או שבעה טיפולים בלייזר) בשו"ת ושב ורפא (להרב רפאל אייפרס, רב דאיחוד הקהלות בהולנד) ח"ג (תשס"ח) סי' קכח, וכתב שדבר ע"ז עם הרבנים הגאונים הרב משה שטרנבוך (מח"ס מועדים וזמנים ושו"ת תשובות והנהגות וראב"ד העדה החרדית בירוש"י), הרב חנוך עהרענטרוי (אב"ד לונדון), הרב טבול (אב"ד ליאון, צפת), הרב ניסים רביבו (אב"ד פריז), והדיין הרב בערל בערקאוויץ (לונדון) - והסכימו דיש בקרני לייזר השחתה אבל אין בו גילוח, אבל הוסיפו דיש בו משום לא ילבש, דמשיר שער כאשה (וע"ש שצ"יין כמקור לזה השבולי לקט הנ"ל בפנים). [מאידך, ראה קובץ "עם התורה" מהדורא ה' חוברת ט' תשע"ח שם"ל שיש מעלה ב"לייזר" (מבחינת הלאו דלא תשחית - וכנראה לא חשב כלל אודות האיסור משום לא ילבש).

מילואים לח"ב פ"ד: אזהרת חוקות גויים בהסרת הזקן

הערה 4 עמ' תמו:

התחלת גילוח הזקן במדינת אישכנז

- "הכשרים באמת אינם מגלחים זקנם גם באשכנז" -

"כי גם במדינות אשכנז אין המנהג הרע הזה מימות עולם חס ושלום, רק הרכה יותר מאלף שנים אחר חורבן בית שני התחילה הרעה הגדולה הזאת לצמח בהם, כי שמעתי מרבינו זכרונו לברכה שגם אומות העולם לא היו מגלחים זקנם בימי קדם, וזה סמוך איזה מאות שנים, שהתחילו אומות העולם לגלח זקנם, ואחר כך, בזמן רב בתוקף מרידות הגלות, התפשטה הסמטא-אחרא והתגרה היצר הרע גם בבני ישראל, ונתערבו בגויים ולמדו ממעשיהם, והתחילו איזה רשעים גדולים מפורסמים לגלח זקנם, וכן למדו אחד מחברו, עד שנתרבה הפרצה, בעוונותינו הרבים, ונעשה להם כהיתר, כאשר רואים גם עכשיו, שהכשרים באמת אינם מגלחים זקנם גם באשכנז, וגם במדינות הסמוכים לאשכנז עדיין לא נתפשטה הרעה הזאת כמו באשכנז, רק כי הרשעים הגדולים מתחילים בזה, ואחר כך טועים בזה גם הכשרים קצת" (ס' חיי מוהר"ן - ברסלב - ח"א סנ"א).

עוד בסיבת המתחילים להסיר זקנם במדינת "ליטא"

בספר "אוצר אגרות קודש" (להרה"צ רבי חיים אברהם דובער לוי, המכונה "המלאך" - נדפס לראשונה בשנת תשי"ב) במכתב פח (עמ' צא-צב במהדורה השלישית - מרחשוון, תשמ"ט) אל מח"ס עמודי ארזים (ראה לעיל ח"א בערכו - ושם האריך אודות הפירצה בענין גידול הזקן אצל תלמידים שבאו לאה"ק מליטא) כתב "וע"ד תלמידי הישיבות מחברון ת"ו ושאר הפורצים, ניכר שמעלתו נעלם מאתו כי כן דרכם כמעט של כל תלמידי הישיבות בליטא מאז ימים רבים שלא יקפידו גדולים כ"א בלימוד ובלבול (ופלפול) הבלים, ומעשה המצות ובפרט דקדוקי מצוות וחומרת האיסורים אינם יודעים מאומה מאפס הבנתם בחכמת התורה בגמרא וראשונים, וכמעט שהרוב מהמפורסמים שלהם זרים להם דרכי הגמרא, וביחוד ההלכה העולה מהסוגיות".

[ע"ד הנהגת תלמידי ישיבת ראדין וישיבת נבהרדוק בענין גידול הזקן - ראה לעיל במילואים לערך "חפץ חיים"].

עדות הגאון רבי אברהם קאלמאנאוויץ זצ"ל בסיבת גילוח הזקן בישיבת סלאבאדקא

"בסלובודקא... מערבי השפעות הסתוננו את הישיבות של אותה תקופה. . מה שהופך את הפנים ללא זקן - לנורמה. הוא, הרב קאלמאנאוויץ הצעיר שמעולם לא גילח את זקנו, אפילו הרוויח את הכבוד של ראשי ישיבות וחברים לאופי החזק שלו ושל היכולת לדבוק בדעותיו". (Visions of the Rov. Highlights from the Life and Times of Moreinu Hagaon Harav Rav Avrohom Kalmanowitz ZT"L, Chapter I, pg.28. נדפס ע"י ישיבת מיר, ברוקלין).

**הי' זמן אשר אמרו אשר מסתפרים זקנם - הכל בכוונה לשם שמים.
- נוכחו לדעת כי פג טעמו -**

"הי' זמן אשר אמרו האומרים אשר מסתפרים זקנם, ומהדרים בלבושיהם בגיהוץ מיוחד, ומרכים בנימוסים נאורים בהידור מהודר, הכל בכוונה לשם שמים. ות"ל אשר במשך הזמן כבר נוכחו לדעת כי פג טעמו.

"וכבר הדברים אמורים ונשנו כמה פעמים, אשר תמורת זה שהבני תורה מתלמידי הישיבות צריכים להיות לסמל להצעירים הבעלי עסקים איך להשפיע על הסביבה, הנה הם עצמם כורעים ברך לפני כל נימוס חדש - נאיע מאדע - ומהדרים בו ביותר מבני הנאורים, אשר מלבד השמות שבוה מראים שפלות עצמם" (אג"ק ארמו"ר מוהריי"צ חי"ו עמ' קצ - ממכתב י"ג כסלו תרצ"ב).

עוד בסיבת התחלת הסרת הזקן אצל תלמידי ישיבות "ליטא" - ראה "מבוא ל"קונטרס עץ החיים" עמ' 9 ואילך (ממכתב תמוז, ה'תרצ"ב), ושם:

"פוגשים אנחנו כהיום אברכים מתוארים בתוארי גאונים עילויים, קצוצי זקן וגדועי פאה, מפלפלים בסוגיא עמוקה ובונים מגדלים להקיל בכל דבר מצוה, ולהעמידה ערומה גוף בלא נשמה, וקרנים להם לסתור סברת הגאונים ולנתוץ איסורי ראשונים".

עוד בענין סיבת המתחילים להסיר זקנם בישיבות ד"ליטא"

(ראה במילואים לח"ב פ"ד עמ' תשמג ואילך)

דעת מרן הגראי"ל שטיינמן

ואומר רבינו: "כי מה שנהגו פעם בישיבות לגלח, כי לא היה ידוע האיסור" (פרי חיים ממרן הרב שטיינמן, שופר ארגון להפצת יהדות, צוות שופר גנוי המלך, כו תמוז תשע"ב).

"חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא"

"אם צורתו אינו נראה כצורת יהודי, לא הי' יוצא ממצרים -"

"אומרים הצעירים כי בחור קודם הנישואין אין צריך לחתימת זקן ופיאות, וכי התורה והיהדות מתחלת דוקא אחר החתונה.

"הנה אומרים בהגדה של פסח, חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, ומספרים על עם הארץ אחד שהניח על הקערה מראה (שפיגעל), שאמר כי כל מה שיש בהגדה מונח על הקערה, מצה ומרור חרוסת וכדומה, וכיון שנאמר בהגדה שחייב אדם לראות את עצמו, הניח על הקערה מראה, שבו יוכל לראות את עצמו.

"והנה מעולם הי' דרך הצדיקים לספר מעשיות כאלה איך ערכו העמי הארץ את הסדר, כי ידעו איך ללמוד ולהוציא מוסר השכל מזה לכל העם, וגם בהלצה הנה נראה ללמוד ממנו מוסר השכל, שבאמת צריך כל אדם מישראל להחזיק שפיגעל בהסדר, לפי מה דאיתא במדרשי חז"ל, שבני ישראל יצאו ממצרים בזכות שלא שינו שמם לשונם ולבושם, והיו מצוויינים לעם קדוש. וכמו שפירשתי כוונת המדרש פליאה עה"פ (תהלים קיד, ג) 'הים ראה ויגום, ראה ישראל באים וכו', היינו שראה והכיר בהם שישראל באים, שלא שינו את מלבושם. וזהו שאמרו, חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא, היינו איש שנראה כמוהו, יצא ממצרים, שיתבונן היטב, אם הי' חי בדור של יוצאי מצרים, הי' הוא יוצא ממצרים או לא, דאם צורתו אינו נראה כצורת יהודי, לא הי' יוצא ממצרים" (ס' דרשות דבר צני - להגה"צ אב"ד וויצען מח"ס שו"ת מקדשי השם - מועדים, עמ' קצז).

איסור הסרת הזקן ע"י משחה (סם) משום אזהרת חוקות הגוים

בענין איסור הסרת הזקן ע"י משחה (סם) משום אזהרת חוקות הגוים - ראה לקמן במילואים לח"ב פ"ט.

מילואים לח"ב פ"ה (סייג ומגדר מילתא ולפני עוור בהסרת הזקן) אות א:
על יסוד ההיתר - בו"כ עובדים על האסור לכל הדעות:

**רב שאין זקנו מגודל - מביא אחרים למכשול רב.
 - צריך לשמש דוגמא מהו תואר איש ירא שמים**

כן מכואר גם בס' אגרות קודש (ליובאוויטש) ח"ט (עמ' רמוז, במכתב כה מנ"א, ה'תשי"ד): "תוכן כוונתי בזה הנה בציורו הוא ובפרט בהיראת שמים שלו צריך הי' להיות זקנו מגודל, כי אף אם תמצא לומר שמחזיק הוא בלכב שלם (וספק אצלי בזה) שהדין כדעת המתירים בזה ולא כדעת אדמו"ר הצמח צדק, הרי בתור רב וספיריטועל לידער שצריך לשמש דוגמא מהו תואר איש ירא שמים ובמילא לומדים ממנו גם בענין הנ"ל, על ידי זה מביא אחרים למכשול לעבור ח"ו על חמשה לאוין דאורייתא, וכמבואר בשיחת כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, נדפסה בקונט' ביקור שיקאגא. וכיון שהוא כבר לאחר הנשואין שלו לאריכות ימים ושנים טובות, הנה גם שאלת השידוך אינה מונעת זה, וההסברה היחידה שיש לי מפני מה אינו נוהג באופן כזה הוא רק מפני התנועה פון נאכגעבן דער וועלט, וכמענת הנביא עוד בזמן בית ראשון שכמה מבני ישראל הכריזו נהי' ככל הגויים, ועל אחת כמה וכמה שחזקה תנועה זו בדרך דעקבתא דמשיחא, ומה שהדגשתי בזה הניך ליובאוויטש הוא מטעם הפשוט מפני שרק חניכי ליובאוויטש מילידי אמריקה מקפידים על זה וענינים כמו אלה".

שם אות ד: "גידול הזקן - סייג לשאר עבירות שבתורה" (עמ' תנה ואילך):

גזיזת הפאות והזקן ע"י הנאצים ימ"ש - גרם שירד מהדרך

"סיפר אחד מניצולי השואה של"ע ירד מהדרך ונעשה חילוני, וסיפר שבשעה שהנאצים ימ"ש גזזו פאותיו וזקנו, הרגיש בזה ירידה כל כך גדולה, שלאט לאט הפסיק לשמור תורה ומצוות, מכיון שכבר הרגיש שחסר לו הסימן היהודי" (ס' התורה והמצוה - להרב יחיאל מיכל שטרן, ירות"ו, תשנ"ח - ח"א ספ"ו).

**סייג בדורנו: צריך כל אדם להחזיק עצמו חסיד
 - עי"ז לא ילך גלוח בלא זקן -**

בס' תהלת חיים (צאנו, ח"א עמוד שמ"ג) בשם מרן בעל דברי חיים זי"ע שאמר

שבדורינו צריך כל אדם להחזיק עצמו לחסיד ולומר חסיד אני וזאת היא סייג וגדר גדול לשמירת התורה כי עי"ז לא ילך גלוח בלא זקן ושני פאות ולא ילך במלבושי נכרי כי מסוה הבושה על פניו כי אמר יאמרו עליו היתכן לחסיד לילך בדמות כזה, אבל אם אינו מחזיק את עצמו לחסיד אין מסוה הבושה על פניו כי אמר יאמר מה בכך אם הולך גלוח ובמלבושי נכרי אבל אין אני חסיד, ולזה עצה היעוצה לסייג ולגדר גדול בדורינו עתה להחזיק כל אדם את עצמו לחסיד יעו"ש.

העברת הזקן - הוא כעין הסרת המזוזה מביתו של ישראל

"הנה שאלתו במכתב ההוא, שאגיד לו בשפה ברורה מה אני דורש מאתו. ואני הנה כבר הגדתי לו, כי המראה החיצונית צריכה להתאים עם הפנימיות. . העברת הזקן. . הוא כעין הסרת המזוזה מביתו של ישראל.

"מצות מזוזה מלבד ענינה החוקי, כמו שכל המצות צריכים לקיימם להיותם צווי הבורא ב"ה, הנה כוונתה הרוחנית להורות אשר הבית הזאת - אשר על' המזוזה קבועה בפתחה - וכל אשר בתוכה שייכים לאלקות, והסרת המזוזה מורה על פריקת עומ"ש.

"וכן הדבר בענין הזקן, אשר מלבד מצותו הפרטי הנה הוא כעין מזוזה המכרזת כי איש זה הוא מאלו השייכים לקיום התורה והמצוה כהידור, ובכל אופן הנהו גדר המגדירו ומגבילו מכמה ענינים רעים.

"וכבר משלו המושלים כי אלו בעלי הזקן הם כבית העומדת בחצר מסוככה, אם לא בגדר ברזל הנה עכ"פ גדר עץ הגדור בעד הגנבים, מדאיכם ומדאיגם. ואלו שמספרים את זקנם הם כבית העומדת בשדה, אשר בנקל להגנבים להתפרץ שם. "והדבר הוא מוחשי, כמוכן ישנם כמו בכל ענין, והם יוצאים מן הכלל.

"אמנם זהו בכללות ההנהגה, ובפרט בנוגע בהנהגה פנימית לעורר על לימוד התורה, אשר בודאי הכוונה שתהי' ביראת שמים, בודאי הנה בהכרח הדבר אשר המעורר יהי' בעצמו כדבעי להיות" (אג"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע חי"ז עמ' קפט).

אי הנגיעה בזקן - גוררת עוד זהירות בקיום מצוה

"במענה למכתבו מיום מ"ד בעומר, בו כותב אודות זהירות בקדש - הזהירות בקהלתם קדישא מכמה שנים, שבמשך השלשים יום לאבלות ר"ל ל"ע ול"ע, אין

נוגעים בזקנם וכו'. ושואל כיון שישנם כאלו שאינם נוהרים באיזה ענינים דתורתנו ומצותי, ואי זוהירות נכרת לרבים וכמו גילוי ראש וכו', האם יש מקום בשבילם לזהירות האמורה. ובפרט שיש אומרים שאלו הנוהרים בזהירות זו נולד עי"ז אצלם רגש בלתי רצוי לעניני דת.

"ומובנת התמי' והפליאה להסתפק בענין כהאמור, שהרי בודאי ובודאי - כשאישי הישראלי נזהר בענין תורה ומצות זהו העצם שלו והפנימיות ועיקר מציאותו, ובלשון המורה הגדול הוא הרמב"ם: רוצה הוא לעשות כל המצות ולהתרחק מן העבירות (אפילו מי שתקפו יצרו הרע לבטל מצוה, כי רק) יצרו הוא שתקפו (בידו החזקה הלכות גירושין סוף פרק ב', עי"ש).

"משא"כ כשמבטל זהירות ועובר עבירה, ברור אמרו חז"ל, שזהו שנכנס בו רוח שטות. ודייקו בלשונם, שישנו זה שעליו נאמר בו, אלא שבזה נכנס רוח שטות. "שמוזה מובן שעל כאו"א להשתדל, וככל האפשרי, שפנימיות האדם ועיקרו ישתלט על הנהגתו ומעשיו, ולעשות כל התלוי בו לגרש את הרוח שטות. ומכש"כ וק"ו מרפואת הגוף.

"נוסף על הנ"ל - הודעת חז"ל שמצוה גוררת מצוה ואי הנגיעה בזקן - גוררת עוד זהירות וקיום מצוה, ופשימא שלא להיפקד. ואף שאפשרי שיצר הרע, שאומן הוא במלאכתו לרחות האדם מדרך הישרה, ימציא סברות משונות להסבירו שמצוה תגרור ענין הפכי, אבל מי פתי יאמין לזה, שאמרו עליו שהוא זקן וכסיל.

"וביחוד - כשהמדובר באחב"י הספרדים, אשר מאז ומתמיד חלק להם וקוראים ולומדים בזהר הק' תקו"ז וכו', הנה מבואר בכ"מ בזהר הק' אשר שערות הזקן הם י"ג תקו"ד, מקור לי"ג מדות הרחמים, שהם רחמים רבים, וכמבואר בכתוב. והנמצא באבלות, ר"ל, שאין מקום לדינים, בודאי ובודאי שעליו ככל האפשרי להשתדל בהמשכת רחמים רבים, הממתיקים דינים ועד שמהפכים אותם ממרירו למיתקא.

"וכבר ידוע הרמז בכתוב והוא רחום וגו' ולא ישחית, שהוא בן שלש עשרה תיבות, ותוכנו - שאפילו במקום שיש עון, הנה יכפר עון ולא ישחית וכו'. ובמדתו של הקב"ה, שהיא מדה כנגד מדה, הנה קיום הציווי לא תשחית פאת זקנך - ממשיכה את הלא תשחית האמור.

"שעפכ"ז צ"ל תוספת פעולה לחזק מנהג טוב האמור והזהירות בתוככי האבלים ר"ל. וסו"ם הנה כדברי הרמב"ם שם, הרי זה גם רצונו האמיתי של מקיים הזהירות וישפיע גם על הרגש סו"ם וכו'" (אג"ק - ליובאוויטש - מיום א' סיון תשכ"א, אל הרה"ג הרה"ח וכו' רא"ד העכט, מד"א דק"ק שערי ציון, ברוקלין).

מילואים לח"ב פ"ה אות ד: גידול הזקן - סייג לשאר עבירות שבתורה

ע"י גידול זקן:

יסיר מעליך משחיתים, שיימנעו מלהבראות בגלל עוונותיו

בספר כרם ארזי' (לברכות יא, א) הביא דברי הגמרא בברכות שם: אמר לו רבי אלעזר בן עזרי' לרבי ישמעאל, אחי, אמשול לך משל למה הדבר דומה, משל לאחד שאומרים לו זקנך מגודל, אמר להם יהי' כנגד המשחיתים, ע"כ. וביאר בדרך רמז את מה שאמר "זקניך מגודל יהי' כנגד המשחיתים", שכידוע הזקן יכול למנוע מהרבה עוונות שאדם יכול להיכשל, ובגלל הזקן מתבייש הוא לעשותם. נמצא שאותו גידול זקן מציילו מכל מיני משחיתים הנבראים מעוונותיו. וזהו שאמרו "זקניך מגודל" - כנגד המשחיתים", רצונו לומר, שעל ידי שמגדל זקנו, לא ירבה לעצמו עוונות שהם בוראים משחיתים, שזכות גידול הזקן ימנע זאת ממנו. ועוד אפשר לבאר לפי מה שכתוב בס' "מאור ישראל" על הגה"צ רבינו ישראל אבוחצירא (ה"בבא סאלי"), שהי' מבטיח שכל מי שיגדל זקנו ולא יגע בו, חלק מעוונותיו יהיו מחולים. וזה שאמר "זקנך מגודל" אם תגדל זקן, יהא כנגד המשחיתים, דאותו גידול זקן, יסיר מעליך משחיתים שיימנעו מלהבראות בגלל עוונותיו, ע"כ.

* * *

הזקן והעיתון הפסול

מעשה בבחור ישיבה מירושלים שהחליט לגדל זקן, אך הוריו לחצו עליו שיגלח את זקנו בטענה שזה לא נראה יפה וזה מזכיר את ה'היפים'... כשביקר אצל הרבי [מלויבאוויטש] ונכנס ל'יחידות', סיפר לרבי על טענותיהם של הוריו ואמר שהוא מתלבט כיצד לנהוג.

בקשר לטענה שהזקן מזכיר את ה'היפים', אמר לו הרבי שהמעלות של בני ישראל במצרים היו שלא שינו את שמם, את לשונם ואת לבושם. ואפשר ללמוד מה'היפים' גם מעלות אלה: יש להם לבוש מיוחד, לשון מיוחדת, וראשי ה'היפים' (שהם יהודים) מקפידים שיקראו להם בשמם היהודי...

לגופו של ענין, אמר לו הרבי שגידול זקן מסייע בעבודת ה': קורה פעם שבחור נכנס לחנות ומדפדף בעיתון פסול, פתאום הוא נזכר שיש לו זקן ושאנשים מביטים עליו, ואז זה משפיע עליו לעזוב את המקום.

לשמע הדברים, החוויר הבחור כסיד. כשיצא מהחדר הי' נרגש כולו וסיפר שהרבי תיאר בדיוק מה שקרה איתו פעם (ס' מעשה רבני, חלק חגה"פ, עמ' 342).

מילואים לח"ב פ"ו:

חשד ומראית עין בהעברת הזקן

בענין גדר "חשד" ו"מראית עין"

בהוספה עמ"ש בפנים הס' בהערה בעמ' תסב (ע"ש), ראה גם אג"מ או"ח ח"ב סימן מ וסימן סד, שם"ל שמראית עין וחשד הם שני ענינים נפרדים, דמראית עין הוא כדי שלא ילמדו ממנו לזלזל באיסור ההוא, וחשד הוא שלא יבואו לחשוד אותו באיסור אף כשלא יבוא מזה קלקול לאחרים.

איסור הסרת הזקן ע"י "סם" משום מראית עין

שיטת מרן הגר"א"ל שטיינמן בדין הסרת הזקן ע"י משחה ("סם") משום מראית עין - ראה לקמן במילואים לח"ב פ"ט.

מילואים לח"ב פ"ח:
חייב גידול הזקן מצד מנהג אבות

שיטת הגאון רבי אהרן קוטלר בנדון

ראה לקמן במילואים לח"ב פמ"ו, בענין בחור שהוריו מתנגדים בצורה נחרצת לגידול זקנו. ופסק הגר"א קוטלר הלכה למעשה: "לגדל הזקן הוי מלבוש יהודי, כה נהגו אבותינו ואבות אבותינו. ומכיון שמדובר ב'אל תימוש תורת אמך' אינך מחויב לציית להם", ע"ש.

מילואים לח"ב פ"ט: הסרת הזקן ע"י סם

שיטת הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד, מרא דארעא דישראל,
בדין הסרת הזקן ע"י משחה ("סם")

"רבינו הי' מן המעוררים להמנע מלהשחית את הזקן, אפילו בסם" (ס' בטוב ירושלים לרב"צ יאדלר עמ' נב - הו"ד בס' תורת חיים - הנהגות ופסקים רבי יוסף חיים זוננפלד וצללה"ה, הנהגות ופסקים אות ו', עמוד 200. וע"ש בהערת המהדור, שיש מן הפוסקים שכתבו דשייך הלאו "ובחוקותיהם לא תלכו" בהעברת הזקן, ולפי הכרעה זו אין הבדל בין תער לבין מספרים כעין תער או סם, דאותו תיקון להדמות אל אומות העולם שייך בהעברת הזקן ע"י כל המכשירים בשוה. ויש שכתבו שהוא משום חשד ומראית עין וא"כ י"ל דה"ה בסם יש חשש של מראית עין. ויש שכתבו שבהעברת הזקן ע"י סם עובר על אוהרת לא ילכש גבר שמלת אשה וכ"כ האברבנאל פרשת קדושים והשבולי הלקט חלק שני סימן מא וע"ע שו"ת צפנת פענח ח"ד סימן רנ"ח, עכת"ד).

שיטת מרן הגראי"ל שטיינמן בענין הסרת הזקן ע"י סם

"ואפילו לגלח עם משחה אין ראוי מפני מראית העין, שנראה שגילח עם מכונה" (בשם מרן הגראי"ל שטיינמן ע"י החברותא שלו, הרב משה יהודה שניידר, כמכ"ע כיור השבת, כ"ה שבט תשע"ו). "וגם אם מגלח עם משחה זה לא חלק, היות ויש אומרים שיש בזה משום: 'לא ילכש' (דברים כב, ה)" (פרי חיים ממרן הרב שטיינמן, שופר ארגון להפצת יהדות, צוות שופר גנוי המלך, בו תמוז תשע"ב).

כמה מהמסירים זקנם ע"י סם - עוברים על איסור הקפת הראש

העיר בשו"ת תשובות והנהגות ח"ה סרס"ד שהמגלחים בסם עליהם עדיין ליוהר מחשש איסור חמור דהקפת פאת הראש, דגבי איסור הקפת פאת הראש מפורש בתוס' ישנים מכות בשם ריב"א ובתוס' בניזיר (והביאו בשו"ת רע"ק החדשות) שאפילו שמותר במספריים מ"מ אסור במלקט ורהיטני, שבפאת הראש לא נאמר בו גילוח אלא לא תקיפו, ואין חילוק אם עשה זאת בדרך גילוח או לא, אלא כל שהקיף את פאת הראש עובר בלאו, וא"כ ה"ה כשמקיף פאת הראש בסם שעובר בזה על הלאו.

עוד העיר בשו"ת תשובות והנהגות שם, דהנה נחלקו הפוסקים מהו מקום הפאות שאסור מדינא, דיש ראשונים (רמב"ם, טור בשם רש"י, ועוד) הסוברים שבל"מ לחי העליון (היינו במקום שמרגישים בליטת עצם, בערך מול נקב האוזן) הוא בכלל פאת הזקן, וממנו ולמעלה הוא בכלל פאת הראש. אבל דעת הריב"ן (בפירו' למכות המיוחס לרש"י) שרק מבל"מ לחי התחתון שהוא מתחת לפה (ומקום בליטתו הוא תחת האוזן, בחוד שבקצה העצם הנוטה לצד אחורי האוזן) הוא פאת הזקן, אבל עד הלחי התחתון הוא בכלל פאת הראש. ובשו"ע (יו"ד סי' קפ"א ס"ט) פסק להחמיר כדעת הריב"ן וז"ל 'שיעור הפאה מכנגד שער שעל פדחתו ועד למטה מן האוזן מקום שלחי התחתון יוצא ומתפרד שם וכל רוחב מקום זה לא תגע בו יד'. וכן פסקו האחרונים (לבוש, חכמ"א ועוד). ועיין בשו"ת "אמרי יושר" שפי' באופן אחר בדעת הריב"ן, ולכן מסיק להלכה דלא כהשו"ע והאחרונים, ולדעתו שיעור פאת הראש הוא עד תחילת החלק הרך שתחת לאוזן. ולמעשה המנהג הי' אצל בני הישיבות לגלח עד לחי העליון, אבל בסם שאסור בהקפת הראש לכו"ע וכמ"ש, ראוי לאסור לגלח בסם עד לחי התחתון דוקא. ולפי זה המסיר זקנו ע"י סם עלול לכמה פוסקים ליכשל בהקפת פאת הראש.

שיטת שו"ת מגדל צופים בדין הסרת הזקן ע"י סם

ראה שו"ת מגדל צופים ח"א חיו"ד סי' ל"ג בדברי סיכום: "כמה וכמה פוסקים סוברים גם מדינא שאסור לגלח הזקן במשחה משום לא ילבש גבר שמלת אשה וגם משום גילוח שיש בו השחתה", ע"ש.

מילואים לח"ב פי"ב: תלישה וסידוק שער הזקן

שיטת הגה"ק מבעלזא [ולובלין] בענין סריקת הזקן

ראה קובץ אור הצפון חכ"א עמ' כד שהרה"ק מהר"א מבעלזא סיפר פעם שאביו הרה"ק מרי"ד הי' סורק זקנו אחר הטבילה. וכן מובא שם מכתבי מהר"ם מבילגורייא, שאביו אמר שהרה"ק מלובלין לא נגע בדיקנא קדישא ולא סרק זקנו, אמנם בבעלזא נהגו לסרוק את הזקן, ע"כ (הוי"ד בס' נטעי גבריאל הל' שבת ח"א פל"ז אות י הערה יח).

[וע"ד שיטת הרה"ק מלובלין, יש לעיין ע"פ מ"ש בס' נפלאות הרבי (לובלין, אות לה) שבולובלין הי' איש אחד אשר התנהג לקנות הרבה מסרקות, ובכל יום ו' עש"ק כאשר הלך לבית המרחץ לקח עמו המסרקות ונתן לכאו"א מסרק לסרוק ראשו, וכששמע הרה"ק אדמו"ר מלובלין את המעשה והנהגת האיש הנ"ל שיבחו מאוד ואמר הלואי יהי חלקי עמו במצוה הגדולה הזאת, ע"כ. וקשה לומר שכוונתו הי' סריקת שערות ראשו גדולות שהרי מצוה לגלחן בעש"ק (שו"ע או"ח סר"ס ס"א)]

הכיר על א' שהוא מל"ז הצדיקים - לפי מה שסידר זקנו

ס' זמירות עטרת יהושע (מנהגי הגה"צ רבי משה ארי' פריינד זצ"ל גאב"ד ירושלים, סדר ליל ויום ששי): "סיפר [הגה"צ רמ"א זצ"ל] בשם הרה"ק בעל דברי יחזקאל משינאווא זיע"א שהכיר על אחד שהוא מל"ז הצדיקים שבדור, לפי מה שתיקן וסידר את זקנו אחרי הטבילה במקוה. וגם רבינו [רמ"א] זיע"א הי' רגיל אחרי הטבילה לסדר במסרק פאות ראשו וזקנו. גופא דעובדא הכי הוי - כאשר חזר הרה"ק משינאווא זיע"א מארץ הקודש, נכנס אלא אביו מרן הרה"ק מצאנא זיע"א, ושאלו אביו מה ראית בארץ ישראל, והשיבו שראה אחד מל"ו הצדיקים שבדור. שאלו אביו האיד הכרת עליו שהוא מל"ו הצדיקים, וענהו הרה"ק משינאווא שכאשר תיקן האיש את זקנו במקוה, הכיר עליו שהוא אחד מל"ו הצדיקים" (כפי שהו"ד בס' מבאר השבת על מנהגי יום ערש"ק (ברוקלין, תשס"ה) פ"כ אות יז הערה כד).

סרק זקנו לכבוד שבת קודש

בס' נועם שיח (סקאלא, עמ' קצח): "הי' נוהג [רבי צבי אביגדור מנאפקאר זצ"ל] שלא סרק את זקנו במסרק מחשש שמא יתלוש השער, ובכך במשך הזמן נעשה זקנו קאלטענעס [קליעות], והרה"ק מקאמארנא אמר שפעם בשבוע בערב שבת קודש יסרק זקנו לכבוד שבת ק" (כפי שהו"ד בס' מבאר השבת שם).

עוד בענין סריקת הזקן לכבוד ש"ק

"יש נוהגים לסרוק השערות והזקן בער"ש לכבוד ש"ק. ומנהג חסידים ואנשי מעשה שלא לסרוק הזקן, רק יפריד השערות בנחת" (ס' נטעני גבריאל הל' שבת ה"א פל"ז אות י')

סריקת הזקן במסרק המתאים

"מובן שהאמור לעיל [בענין חיוב גידול הזקן] אינו שייך לסריקת הזקן במסרק המתאים וכפי שיבארם רב בשכונתם" (אג"ק - ליובאוויטש - חלק כג עמ' תיח).

שיטת ה"בבא סאלי" בסריקת שער הזקן

"מרגלא בפומי, שמי שיקבל על עצמו שלא לנגוע בזקנו, ואף לא לסרקו, ע"מ שלא לתלוש אף שערה, מובטח לו שחצי מעוונותיו ימחלו לו. רבים מחסידיו ששמעו זאת מפי קדשו הניחו את זקנם לצמות, בלי לנגוע בו כלל" (ס' מאור ישראל - תולדות ה"בבא סאלי", עמ' 89).

הנהגת הגאון רבי יונתן אייבשיץ בנוגע סריקת הזקן

בס' מקוה ישראל (נאסויד, עמ' סח) הביא מה שסיפר הגה"ק מנאסויד בשם הרה"ק משינאווא: "פעם אחת א"ל שרבינו הרב ר' יונתן זצלה"ה מעולם לא סרק את פאות זקנו מפני חשש שלא יתלוש שער אחד, רק מחשש ערבוביא וליכלוך הי' כפעם בפעם מעביר הדיקנא קדישא שלו בספל אחד חלב ובוזה הי' מעביר הלכלוך מהדיקנא קדישא".

הנהגת רבי עקיבא איגר בסריקת הזקן

כ"כ גם בס' הררים התלויים בשערה (חלק פירות הנושרים ס"ב - בנוגע פאת הראש): "ומתאמרא דהגרעק"א עמד בדבריו לא סירק בכל ימיו את שערותיו".

הנהגת רבי אלימלך מליזענסק בסריקת הזקן

"וידוע מהרה"ק רבי ר' אלימלך מליזענסק זי"ע שהי' לו קאלמענס בשערות זקנו שמעולם לא סרק אותם" (ס' הררים התלויים בשערה שם).

שיטת החות יאיר בסריקת הזקן: בכל ע"ש צריך לסרוק זקנו

בס' מקור חיים לחות יאיר (או"ח סי' רס) כתב דכמו שצריך לפנות קורי עכביש מהבית בערב שבת כמו כן צריך לסרוק פיאות ראשו וזקנו.

הנהגת א' מל"ו צדיקים שבדור בתיקון זקנו במקוה

בזמירות עמרת יהושע (סדר יום הששי, צדיק מה פעל אות כמ) כתב שסיפר הגאב"ד ירושלים דכאשר חזר הרה"ק משינאווא מארץ הקודש נכנס אל אביו מרן הרה"ק מצאנו ושאלו אביו מה ראית בארץ ישראל והשיב שראה אחד מל"ו צדיקים שבדור. שאלו אביו האריך הכרת עליו שהוא מל"ו הצדיקים וענה הרה"ק משינאווא שכאשר תיקן האיש את זקנו במקוה הכיר עליו שהוא אחד מל"ו הצדיקים.

הנהגת הרה"ק מנאסויד בענין סריקת הזקן

בס' זמירת עמרת יהושע (שם) כתב שגם סיפר שהרה"ק מנאסויד הי' רגיל לסרוק פאת ראשו וזקנו טרם הטבילה במקוה כדי לצאת מחשש חציצה.

בגנות סריקת הזקן מצד כללות ענין סלסול שערות

"דורות הבאים...אותם ראה משה רבינו, ורצה לפעול גם בהם ש'תרום קרנם' ישנם כאלו שלא מבינים...להקפיד שזקנו יהי' מסורק, ושהעניבה תהי' במקומה... הוא נמצא ב'בוץ' של אמעריקא, 'אין דעם אמעריקאנער בלאטע'...אומר משה רבינו להקב"ה: 'רבונו של עולם, כמה תרום קרן ישראל' שבדור זה?! - וכי זוהי תכלית הכוונה ד'דירה בתחתונים', שישבו בברוקלין שבאמעריקא, 'גן עדן' שבעולם הזה, ימפחו את זקנם, ויקפידו על מקומה המדויק של העניבה?!...!" (תורת מנחם חלק מ"ב עמ' 289-291 משיחת ש"פ תשא ה'תשכ"ה)

שם אות ה - סגולות (עמ' תקכ; תשעו):

עוד בענין אחיזת הזקן ע"י ילדים קטנים

הובא בשם הרה"ק רבי צבי אודות זקנו של אביו הבעש"ט - "איתא דהי"ג

תיקוני דיקנא המה צינורות השפע להמשיך על ידם כל טוב ולא הבין איך ולמה עד שנזכר ממה שסיפרה לו אמו הצדיקת זי"ע כי אביו הבעש"ט זצ"ל קודם לידת בנו הק' ה' מנהגו להתבודד ביערות ומדבריות ולהתענות משבת לשבת, ובכואו בליל שבת קודש לביתו אחר קידוש לא ה' יכולים להמשיכו לזה העולם מחמת דביקותו בהתפשטות הגשמיות בדביקות עצום ונורא, וכשנולד בנו הק' לקחה אמו הצדקנית והושיבה את הילד על ברכי אביו זצ"ל להתעסק בזקנו הק' בדיקנא קדישא דילי' כדרכו של ילד ובוה המשיך אותו לזה העולם, ועי"ז הבין כי התיקוני דיקנא המה מסוגלים להמשכה וא"כ הם צינורות השפע" [שו"ת דעת משה - הוצאת בויאן, תשמ"ג - עמ' קעו בתורה לז' טבת ועד"ז בשו"ת דעת משה איגרות קודש (הוצאת סאדיגורא, תשמ"ד) עמ' ר' איגרת ה' בכתי"ק הרה"ק רבי משה'ניו מבויאן זצ"ל (הו"ד בקובץ היכל הבעש"ט - תשרי, תשמ"ז - עמ' קמא, במאמרו של הרב שלמה אבי"ש)].

עוד בענין סגולות: גידול הזקן - סגולה לזרע של קיימא:

שו"מ עד"ז גם בשם הגה"ק מהר"ש מבעלז: "פעם בא יהודי מודרני (א' דייטש') למרן מהר"ש זי"ע וביקש שיוושע בזרע של קיימא (זש"ק). אמר לו מרן ז"ל: 'קינדער האָבן ליב צו שפילן מיט'ן טאַטן'ס באָרד. לאַז וואַקסן אַ באָרד וועסטו געהאַלפן ווערן מיט קינדער' [=ילדים אוהבים לשחק עם זקנו של האבא, תגדל זקן ותיוושע בילדים]" (רשימת הגאון רבי חנוך דוב פאדווא, בעל שו"ת חשב האפוד, בקובץ היכל הבעש"ט, תמוז תשמ"ח, עמ' קמו).

אות ה:

מילואים לח"ב פי"ב

סגולות (עמ' תקב; תשעו)

עוד בענין גידול הזקן כסגולה לזרע של קיימא

מובא בס' 'שמות בארץ' (ברינו ועניני שמות אנשים ונשים במשנתו של מרן הגאון רבי חיים קניבסקי) אות יא: "סגולה לזש"ק – יקפיד על טבילת עזרא תדיר. וכמו כן גידול הזקן סגולה היא לזש"ק – כמדומה שהביאו משמו של הבן איש חי (שאמר שילד צריך שיהא לאביו זקן שיוכל למשוך בו)". ובהערת המהדיר שם הביא מס' "בן יהודע" להבן איש חי (שבת קנב, א) שכתב: "והנזהר בזקן, מאיר לו שם שקי . . וכיון שהאיר בהם שם שקי זוכה לבנים". וראה גם בס' מעשה איש (ח"ד עמ' קפו), שהחזון איש הוכיח לאברך צעיר שהי' מגלח זקנו, בתוכחה אבהית ובעקיפין, בהא לישנא: "ילדים קמנים אוהבים לסחוב בזקן של האבא!"

מילואים לח"ב פי"ב נספח א: קיפול שערות הזקן

בענין קיפול הזקן לצורך שידוכים

ראה לקמן במילואים לח"ב פט"ז.

עוד בשיטת הגה"ק מהורש"ב מליובאוויטש בענין קיפול הזקן

ראה גם ס' שיחות קודש (אחרון של פסח תשי"ח סל"ה בהנחה בלתי מוגה): "ע"ד שדיבר פעם כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע בענין פארקאטשען די באָרד, אשר אף שאין בזה איסור, אבל החסרון בזה הוא, שמורד את הנהגותיו שיתאימו להנחות העולם"^א

שיטת הגה"ק "הבבא סאלי" בענין קיפול שערות הזקן

"הי' לו משמש, לאדמו"ר [ה"באבא סאלי"], ששהה בביתו, לעת זקנתו מידי לילה. וכמובן אותו משמש לא נגע בזקנו. ערב אחד, כשהגיע לבית אדמו"ר, קבלו אדמו"ר בקרירות מופנת, ואף לא רצה לענות לו שלום. אותו משמש התפלא מאד, ושאל במרירות, מה פשעי ומה חטאתי? אדמו"ר ענה לו, שהוא רואה שחתך חלק מזקנו, לכן הוא הקפיד עליו מאד. אז הוציא המשמש סיכה, שהחזיקה את זקנו מקופל, וגילה את כל זקנו כבימים ימימה. אדמו"ר שראה שהמשמש לא חתך את זקנו, קרבו ושאלו מדוע א"כ אתה מקפל את הזקן? השמש ענה, כי במקום עבודתו, הוא מתבייש להופיע עם זקן ארוך כמו שלו. אז השיב לו אדמו"ר, שלא יתכן שדבר שהוא פארו של אדם, שמישהו יתבייש ממנו, וציווה עליו שלא יוסיף לקפל את זקנו" (ס' מאור ישראל - תולדות ה"בבא סאלי" - עמ' 89-90).

יא. ואולי יש לדייק גם מלקו"ש ח"י"ב עמ' 207 בנוגע גידול הזקן, דמסגנון המכתב משמע דצ"ל דוקא זקן גדול "שיורד על פי מידותיו" שהרי כך מציינים את משה רבינו ואהרן הכהן וכו' עם זקן מגודל ולא מקופל, ע"ש (קובץ תורת תלמיד ותיק ב.א. ארגענטינא חוברת א' עמ' 66). וראה גם לקו"ש ח"ז עמ' 325 שהציע כפתרון-לאילו שרצו להוריד הזקן מסיבות שונות-לסדר הזקן ע"י מסרק, ולא הציע לקפלו, שלכאורה מבחינה פרקטית הרי זה פתרון יותר טוב (קובץ שם עמ' 67). וראה גם לקו"ש ח"ב עמ' 371 וס' תורת מנחם התנועעיות ח"ד עמ' 192 אודות הרושם וההשפעה החיובי מראיית חסיד עם זקן גדול שיורד על פי מידותיו.

קונטרס בענין דין קיפול הזקן בשבת קודש

לענין קיפול הזקן בשבת, יש לדון מכמה חששות:

א. חשש בונה ב. חשש תלישת שער

ג. חשש סחיטה ד. חשש הוצאה

א. בונה:

סלסול וקליעת שער אסור בשבת, משום בונה². אבל מסקנת הפוסקים שאין בקיפול הזקן משום בונה, ואף להדקו באמצעות סיכה או גומי (ראב"ע-בענה) – מותר³.

יב. תנן בספ"י דשבת (צד, ב) שפעולת "גודלת" (קליעת שיער) ו"פוקסת" (מחלקת את השיער אל צדי הראש) אסור בשבת, משום בונה. ולפי הרמב"ם בפיהמ"ש גדר "פוקסת": "המקיפה שער הראש על המצח, והוא ממיני קליעת שער". יש לעיין באיסור "גודלת", אם הכוונה מעשה "קליעה" בדווקא, דהיינו שתי קצובות שער ויותר אשר גודלין וקולעין אותם ביחד, או הכוונה גם על כל סוגי תיקוני שער להעמידו על תיקונו ויפיו בחוזק (ראה שו"ת להורות נתן ח"ב סט"ו ושו"ת משנה שלמה – גראס, דומ"ץ בעלזא – ח"א סכ"א). וכ"כ לאסור סלסול וקליעת שער בשבת בשו"ע או"ח סש"ג סכ"ו: "אסור לקלוע האשה שערה ולא להתיר קליעתה". וראה בקצות השולחן סי' קמו בבדה"ש סוף אות כא; שו"ת מנחת יצחק ח"א ס"פ (וע"ש שמצדד לאסור כל האופנים שבהם בנה השער באופן מיוחד ואף שלא נדבק באמצעות ספריי וכיו"ב ואולי גם אם מתקיים ע"י הקרסים שנותנים בשער); שמירת שבת כהלכתה פי"ד סנ"ג; ס' שבת כהלכה פי"ח סס"ו; ס' פסקי תשובות לסש"ג אות טז. וש"נ. ואכן האריכו הפוסקים לדון אם יש לאסור סלסול פאות הראש משום בונה (ראה קצוה"ש שם, שהוא מלמד זכות על האנשים הנוהגים לסלסל את פיאותיהם בשבת, אם רק מוסיף ומשלים הסלסול. רוכזו הדעות בנדון סלסול הפאות בשבת בס' שבת כהלכה ח"ג פי"ח סס"ו-סס"ז; ס' פסקי תשובות סש"ג אות יז; ס' נתיבי המנהגים להר"א דבורקס על עניני שבת קודש – אה"ק, תשע"ו עמ' עט).

יג. כן מסקנת קצות השולחן (סקמ"ו בבדה"ש אות כא ד"ה והנה יש), ש"יש שזקנם ארוך ואינם רוצים שיראה לעיני הבריות, מקפלין את שערות הזקן תחת הסנטר ומסבכין השערות שלא ירדו למטה ולכאורה יש לאסור להם לעשות זה בשבת, דהוי תיקון בשערות. אסור משום בונה, דלא מצינו באיסור בונה חילוק בין איש לאשה. ומ"מ יש ללמוד זכות על הנוהגין כן, דמסתבר דלא כל פעולה שעושים בשערות הוי בונה,

ב. תלישת שער:

"פשוט דאם רואין בחול ששערות נתלשין ע"י הקיפול, אסור לקפל בשבת דהוי פסיק ריש"י וצריך כל אדם לזוהר מאד שממפל בזקן ושאר מקומות השער, שיעשה זאת בנחת ולאט ועדינות שלא יהי' פסיק ריש' שיתלשו שערות",

אלא דוקא תיקון שערות שהעולם נוהגין בו . . ומה שבני אדם יחידים עושין כן, בטלה דעתם אצל כל אדם. וכיון שקיפול הזקן אין העולם עושין כן אלא יחידים בעלמא, אין זה בכלל בונה . . ובצירוף סברא שיש כאן כבוד הבריות, שאם ילך בשבת בזקן ארוך שלא כמנהגו בחול, יהא לבז בעיני הבריות". [והעיר ע"ז בס' גם אני אודך (מהדרת תשע"א) ס"ג (בתשובת הג"ר יקותיאל ליברמן) שיש מקום לדחות דלא אמרינן בטלה דעתו בזה, כיון שרוב בני אדם אין להם זקן ארוך. ומאותם שיש להם ארוך, הרבה עושים כן, ואם כן לא בטלה דעתם. וכדאיתא במג"א (שש"כ סק"א) לענין סחיטה. אולם עי' במג"א שם, שכתב דדוקא באופן שאילו הי' לכל העולם כל כך הרבה פירות, ג"כ היו סוחטין אותם, לא בטלה דעתם. וא"כ בדידן יש לדון מה היו רוב העולם עושים אילו זקנם הי' ארוך, ויל"ע בזה]. וכ"ד ס' שבת כהלכה ח"ג פי"ח סס"ט: "למרות שלסדר השער נאסר באופנים מסוימים ובפרט אם מהדקו – מכל מקום מותר למי שרגיל בכך לקפל הזקן, ואף להדקו באמצעות סיכה". וכ"כ בס' לקראת שבת (אה"ק תשס"ו) ח"ב פי"ט ס"ח: "לענין קיפול הזקן (אחר הטבילה) למי שארוכה לו ודרכו בחול לקפלה תחת הסנטר . . בס' נשמת שבת ח"ב סימן רסז מתיר בזה לפי אותם שיטות המתירים סלסול הפאות הנ"ל" (וראה מ"ש לתמוה על סברת – ולא מסקנת – הנשמת שבת, בס' שבת כהלכה שם סס"ט ציונים והערות סקני"ז). והעירני הגר"א אדב"א (מד"א דק"ק ק"ה, ברקלין) שיש לדייק שכ"ד מרן להגאון ה"בן איש חי" בתשובתו בענין שלילת קיפול הזקן בס' שו"ת בתורה לשמה ס' תמז – מדלא כתב כלום אודות חשש איסור בונה.

יד. קצות השלחן סי' קמו בבדה"ש אות כא עמ' מב [ועיין שו"ע או"ח סש"מ ס"א וס"ב ונו"כ שם בענין איסור תלישת שער בשבת]. "ואשר שאל אי מותר להכניס מחט בזקן בשבת כדי להגבי' השערות שלא יהא ארוך יותר מדאי . . ואפילו במקום שיש עירוב הרבה יש להיחשב בדבר מטעם עוקר שערות משרשן" (שו"ת משנה הלכות ח"א סרני"ב). וראה גם נשמת שבת (סרס"ז ד"ה ומענין) דקליעת הזקן שרי ורק שיזהר שלא יהא פסיק רישא דתלישת שער (הו"ד בס' מנחת שי, להרה"ר ג' שלמה יהודה הירש מו"צ בהעדה החרדית ירו"ו, שש"ג ס"ו). וכ"ה במאמרו של הרה"ג יעקב אשר גוטפרב בקובץ שירת האש גליון א עמ' ערה: "ולכאורה אם הוא רואה בחול שנתלשין לו שערות על ידי שמפריד השערות אפילו ביד, אסור לעשות כן בשבת, דהוי פס"ר".

טו. מנחת שבת סי' פ ס"ק קי"ז וסי' פו סק"ו. וראה ס' שבת כהלכה שם וס' פסקי תשובות שם. וש"נ.

וגדולי ישראל הפליגו בחומרות בענין זה, עד שהיו שלא נגעו בזקנם ופיאותיהם כל השבת¹⁰. ומי שיודע שטבע שערותיו שנתלשים אף בנוגע בהם בנחת, אסור בהחלט גם באופן זה, ואין לו לנגוע כלל בשערותיו¹¹.

ג. סחיטה:

איסור סחיטה שייך בשערות (במקום שיש ריבוי שערות צפופים) ואסור לסחוט שערות מהמים ושאר נוזלים הבלועים בהם¹². ולכן בכל מגע והתעסקות בפאות ובזקן,

טז. ראה קצוה"ש שם: "וכתב הרב רוח חיים (פאלאגי) וז"ל וכבר העידו על ר' האר"י ז"ל כי פעם א' שכח והניח ידו על זקנו ביום השבת ולא הוציאה עד שחשכה שמא יתלוש איזה שער ביציאת היד מעל זקנו ופי' בזה כת הקודמים שומר שבת מחללו ושומר ידו מעשות כל רע, ושומר ידו לשון המתנה שממתין ידו שלא לחלל את השבת והו"ד בכמה ספרים".

יז. כה"ח סש"ג ס"ק קכז: "ומיהו בשער הזקן שעלול להתלש וידים עסקניות הן, כתבו האחרונים שיש לזהר מאד שלא יושיט ידיו לזקנו כלל בשבת. והאר"י ז"ל החמיר מאד אפילו בחול שלא ישים ידו בזקנו למשמש בה כדי שלא יעקור ויתלוש איזה שער והי' אומר שאיסור גדול מאד הוא לעקור או לתלוש בידו אפי' שער אחד בלבד בכל מקום זקנו כי הם צנורות השפע כמבואר בשה"מ פ' קדושים יעו"ש. וא"כ כ"ש בשבת דיש עוד איסור מוסיף". וע"ש גם בסש"מ סק"ט: "ולכן יש לזהר שלא יחכך הרבה בזקן ולא יתעסק שם שמא יתלש שער". ושם סק"י: "וכמו כן הרוחץ פניו דמעביר על זקנו ועל פאותיו ואוחז בהן א"א אם לא יהי' תולש".

יח. בס' ארחות חיים להר"א מלוניל הלכות שבת אות רנ"ט דיש איסור סחיטה בשער מה"ת. אך רוב הפוסקים נקטו דאסור מדרבנן. ראה מגיד משנה לפ"ט מהלכות שבת הי"א. וראה נו"כ שו"ע או"ח סשכ"ו ס"ט (שו"ע הרב שם ס"ו ושם: "ועוד צריך לזהר כל רוחץ שלא לסחוט שערו ואף שלא שייך סחיטה בשער שהשער קשה ואינו בולע המים בתוכו ממש, מכל מקום אסור מדברי סופרים"); שו"ת חתם סופר חיו"ד סקצ"ו; ערוה"ש ששכ"ו ס"ח; משנ"ב ששכ"ו ס"ק כ"ה]. [ועד שיש סוברים שאיסור סחיטת שער מהווה חשש כה גדול שאין להתיר שום טבילה מפניו – ראה שו"ת מהרי"ל סי' קלט במהדורת מכון ירושלים; מג"א ששכ"ו סק"ח; שו"ע הרב שם ס"ו; משנ"ב ששכ"ו ס"ק כא (ושם: "כתבו הפוסקים דנהגו שלא לרוחץ כלל בנהר או במקוה דמצוי לבוא לידי סחיטת שער"). וכ"ד הגר"א הלכה למעשה – ראה בביאורו לשו"ע הכא ששכ"ו סקט"ו ובס' מעשה רב השלם הנהגות הגר"א עמ' קמו אות קכה]. אבל למעשה קיי"ל "אדם מותר לטבול מטומאתו בשבת" (שו"ע ששכ"ו ס"ח). "וכן נתפשט המנהג להתיר [טבילה במקוה] אך יזהר מאד שלא יבוא לידי סחיטה דהוא איסור גמור" (משנ"ב שם סקכ"ד. וראה גם ביאור הלכה שם ד"ה אדם, בסופו]. ונחלקו אם האיסור משום מפרק תולדה דדש או משום ליבון (ראה פמ"ג שש"כ

יש לזוהר מאד שלא יהי' חשש סחיטה^ט. [יש להעיר שמן הדין אין סיבה לפתוח קיפול הזקן לצורך טבילה^ה. ואכן מן הראוי להמנע מכך בשבת בכדי שלא להקלע

סקי"ב במשב"ז; אשל אברהם סש"כ סי"ז. ועי' אג"מ או"ח ח"א סקל"ג בתשובה למורי ורבי הגרש"מ קאלמנאוויץ ושם דעתו דאיסור סחיטה בשער הוא מטעם מפרק ולא ליבון. והאריך לחלוק על האג"מ בשו"ת לב אברהם סנ"ב ובשו"ת שבט הלוי ח"ה סמ"ה ובשו"ת נשמת שבת ח"ד סרס"ב. וכן בשו"ת אז נדברו ח"ב סכ"ה – סכ"ח בארוכה. ובענין החילוק בין מקומות השער השונים ראה מנחת שבת ספ"ו סק"ו; קצוה"ש סקל"ג בדה"ש סק"ח. כששערותיו טבולים בתוך המים אין איסור סחיטה, כי מי נכנסים לתוכם מים אחרים (שש"כ פי"ד הערה ט בשם הגרשז"א) [אבל ראה מ"ש בזה בשו"ת משנה הלכות ח"ה סנ"א]. וכן "ניפוץ" (ניעור) שערות הזקן והפאות ממים הספוגים בהם ליכא איסור (בן איש חי ש"ב פ' פקודי או"ח). וע"ע שו"ת אז נדברו ח"א ס"נ; שו"ת באר משה ח"א סל"א. ס' יסודי ישרון ח"ג דף שסב; ס' נתיבי המנהגים להר"א דבורקס על עניני שבת עמ' רכט.

יט. ראה הנסמן בס' שבת כהלכה פי"ח סס"ט; פסקי תשובות שש"ג סי"ז. ובס' גם אני אודך (מהדורת תשע"א) ס"ג בתשובת הג"ר יקותיאל ליברמן, מבואר דחשש נוסף יש בקיפול הזקן בעוד השערות רטובות אחר טבילה וכיו"ב, עיין מחצית השקל (סש"כ סק"ג) בשם תוספת שבת דאחר השתי' יש לזוהר שלא יסחוט שער שעל שפמו, והעיר ע"ז המחצה"ש למה הקינוח אחר השתי' יאסר, אפילו סוחט לא יהי' בו משום כבוד הבריות, וכי גרע מבשר שבין השיניים דהתירו משום כבוד הבריות קצוץ בקיסם (כשו"ע סש"כ ב), דלפעמים נראה הבשר שבין השיניים בחוץ וגנאי הוא לו, וכן השפה כשהיא לחה נראה לו גנאי, ואפשר דיש לחלק, עכתו"ד המחצה"ש. הרי דלא ברירא לי' להתיר קינוח השפם משום כבוד הבריות, ואם כן אפשר גם בנדון דידן, אע"פ שבכל ימות השנה כורך השערות ומגלגלן וכעת נראה משונה, מ"מ זהו כבודו שנוזהר בכבוד השבת, וממתין עד שיתייבשו השערות. ועדיין יש לחלק בין שפם לחה שאינה נראית כל כך ואינו בזיון גדול, משא"כ זקן ארוך למי שאין דרכו לילך כך בימות החול, יש בו משום כבוד הבריות.

כ. משום שבטבילות גברא, גם מיעוט המקפיד אינו חוצץ (ראה משנה ברורה ספ"ח ס"א בביאור הלכה ד"ה וכן: "ודע עוד דמה שמסתפק בשע"ת לענין חציצה בטבילת בע"ק מצאתי בס' האשכול שזכינו עתה לאורו שכתב בהדיא דאין פוסל חציצה בזה. אך ביש חציצה ברוב גופו משמע שם דפוסל גם בזה". וראה ספר הלכה למשה בשולחן מלכים דיני טבילת עזרא סי"ב; שו"ת מנחת יצחק ח"ה סכ"א; ס' טהרת מים סע"ח). ואף שלטבילת אשה חובה לוודא שלא נשארו שערות קשורות, בקיפול הזקן דאנשים א"צ להקפיד (ס' שבת כהלכה ח"ג פי"ח ציונים והערות אות קנו). וראה אשל אברהם (בוטשאטש) מהדו"ת ספ"ח, דלנהוגין כחומרת האריז"ל שלא לשלוח יד בזקן ונעשים עי"ז קליעות, כיון דלדידי' אין קפידא, הגם שהולכים אחר רוב דעות בני"א, מ"מ בקליעת שער הזקן אין לחוש משום חציצה. וע"ע ס' מי הדעת (על דיני טב"ע) עמ' קיא. ורק לענין טבילת ערב יום הכפורים קפדינן טפי אחפיפה ורחיצה

לשאלות האמורות בנדרון^{כא}].

ד. דין יציאה לרה"ר עם סיכת ראש או גומי בזקן מקופל

יש מן הפוסקים הסוברים שאלו אשר מקפלים זקנם הארוך ותוחבים בו סיכת ראש או גומי (ראַבער-בענד) כדי להעמידו מקופל – אסור בהחלט לצאת עם סיכה או גומי זו לרשות הרבים במקום שאין עירוב^{כב}. ויש אומרים דשרי לצאת בהן

קודם הטבילה, ואנשי מעשה שנוהגים שלא לסרוק הזקן במסרק, יפרידו השערות בנחת ביד ואח"כ יטבלו, כמ"ש במטה אפרים סתר"ו ס"ח; שו"ת דברי ישראל ח"א סקע"ה. ועוד.

כא. ראה נשמת שבת הל' סחיטה סו"ס רסז, שכתב שם מיהו בעצם הדבר יש לדעת שמצד ההלכה אין שום ענין שישלשל זקנו או פיאותיו בשעת טבילה, שאף אשה שחציצה פוסל בה מה"ת מותרת לטבול באופן כשהרבה שערות מקושרים יחד, דכל שג' שערות או יותר מקושרים ביחד לא מיהדק ואינו חוצץ, כל שכן לענין טבילת עזרא שיי"א שבכלל אין חציצה פוסל בה אף חציצה דאורייתא לשאר דברים עי' ס' האשכול (הל' תפלה וקר"ש סי' ד) ובאחרונים. ובמיעוט המקפיד לרוב הפוסקים אינו חוצץ גבי טבילת עזרא ועשו"ת שם משמעון (פאלאק, יו"ד סי' יח ד"ה ומ"ש), ואדרבה יש למנוע בזה בשבת, שיש חשש קרוב שעל ידי כך יתלוש שערות מזקנו, ועוד שעל ידי כך נופל לשאלה וחשש של סחיטת שערות, עכ"ד.

כב. נראה דאיכא מקור מפורשת לשיטה זו שאסור לצאת לרה"ר עם סיכה בזקן מקופל – ע"פ דברי חד מן קמאי ה"ה שו"ת זכרון יהודה לרבינו יהודה בן הרא"ש (נדפס בברלין, תר"ו – ושם עוד איזה תשובות לגאונים קדמונים שהיו בכתובים עד הנה) סימן לא, שנשאל אם מותר האיש לצאת בשבת ברצועה הקשורה בשערו, והשיב לאיסור, דילמא נפיל ואתי לאתויי (והו"ד בכ"ח ס"א ס"ק רמג), ולכאורה ה"ה בשער זקנו, דמאי שנא. [ואולי יש לחלק, דסיכות וגומיות דזמננו שנתפסים יפה אין חשש דילמא נפיל, וצ"ע (ס' פסקי תשובות ס"א ס"א הערה 68)]. וכן מבואר לאיסור בקצוה"ש סקמ"ו בבדה"ש סוף אות כא, וז"ל: "ושמעתי שיש מהן שתוחבין בראש הזקן תחת הסנטר מחט שקורין 'האר נאדל' שנשים משתמשות בו להעמיד הצעיף על השערות, ובה אסורין לצאת חוץ לעירוב, דהמחט הזה הוא משאוי שאינו צורך לבישה ולא תכשיט, ואע"פ שצריך לו שלא ישתמטו שערות הזקן לצד מטה, מ"מ אפילו לדעת השו"ע דאין איסור לחלוק שעה, ורק קליעת השער אסור, ונימא דקיפול הזקן דומה לחלוקת השערות ושרי, מ"מ כיון שאין דרך רוב העולם בזה, לא הוא המחט דרך לבישה דבטלה דעתן אצל כל אדם. כש"כ לדעת רש"י דאשה אסורה לחלק שעה, וכתבנו להתיר קיפול הזקן משום דלא הוה תיקון, לפי שאין דרך העולם בזה. וממילא דהמחט התחוב בזקן

בשבת לרה"ר ושפיר יש להם על מה שיסמוכו. ויש שכתבו שאף שאין למחות

לא מקרי לבישה לפי דרך העולם שאין מקפלין זקנם. ולבד כ"ז הרי באיש היוצא במחט שאינה נקובה התחובה בבגדו לצורך הלבישה י"א דחייב והיא דעת הר"י כמ"ש אדמור"ר [שו"ע הרב] (סי' ש"א ה'), אלא שכאן פטור אבל אסור שאינו מוציאו כדרכו אלא כלאחר יד. וכ"פ למעשה בס' שבת כהלכה ח"ג פי"ח סס"ט "לתשומת לב: להזהר שלא לצאת עם סיכה זו לרשות הרבים, במקום שאין עירוב". [והעיר על דברי הקצוה"ש בס' גם אני אודך (מהדורת תשע"א) ס"ג (בתשובת הג"ר יקותיאל ליברמן, בענין אם נכון לקפל הזקן, והאם מותר לעשותו בשבת), דאף שיש לומר דלא אמרינן בטלה דעתו באופן שיתכן שאילו הי' לכל העולם ג"כ היו עושים כן, מ"מ לענין מה נקרא מלבוש ומה אינו נקרא מלבוש, אף לסברת הנ"ל לכאורה אמרינן בזה בטלה דעתו, דאף דרוב העולם אין להם זקן ארוך, מ"מ מלבוש נקרא רק מה שרוב האנשים לובשים].

כג. כן העלה בכמה הוכחות בשו"ת באר משה ח"ד סל"ג, ע"ש. ונראה שלא ראה דברי קצוה"ש הנ"ל – מדלא הביאו (וכן לא הזכיר הס' דלקמן הערה טו). וכדבריו נקט להקל בס' פסקי תשובות שש"א סי"א. וכ"כ להקל בס' הלכתא רבתי לשבת, על דיני הוצאה וארבע רשויות (להרה"ג ר' זאב בראווער, מח"ס סוכת שלם על הלכות סוכה – קרית יואל, מאנראי, ה'תשנ"ב) אות ש' סק"ט: "אלה ששער זקנם ארוך, מותר לכרוך אותם ולהשים בהן איזה דבר [פין או ראבער בענד] כדי שיחזיקו אותו כרוך". ומתוכן דברי השו"ת באר משה שם: בשבת דף ס"ג איתא דאין יוצאין בשבת בכבלים שנעשו לבנות שלא יעשו פסיעות גסות וינשרו בתולותיהן, וכל האיסור לצאת בהן משום דנעשו מזהב וחיישינן דלמא שלפו לשלשלת ומחויא ואתי לאתויי ד' אמות, אבל בלא"ה היה שרי לצאת בה כיון שנעשה השלשלת תשמיש אדם לצורך שלא יהיו בתולותיהן נושרות, וה"נ בהנ"ל שנעשו תשמיש לצורך גוף האדם שאינו ניחא להם לילך בזקן מגודל וארוך ג"כ שרי, ולשמא יפלו לא חיישינן שאין דרכן כלל ליפול דמהודקין היטב, ואם גם שמא יפלו אין לנו לחוש לשום דבר כי אינם נחשבים לכולם ולא אתי להגביהם ולהביאן כדאיתא בשבת נ"ח בכה"ג. ועוד דקיי"ל בסי' ש"א סעיף י"ט דמי שאסור בכבלים ברגליו מותר לצאת בהם, ואף שאין צורך לו בהם, ואדרבא על אפו וחמתו הן נתונים ברגליו מ"מ מאחר שדרך הליכתו הוא כן נחשבינן לו הכבלים כמו מלבוש כ"ש כאן שמחזיק בו זקנו שדרך הליכתו הוא בכך לרצונו ומדעתו גם כל ימי החול דנעשו לו כמו מלבוש, ועוד דכל מה שאדם לובש להציל עצמו מצער שרי כמ"ש בסי' ש"א סעיף י"ג, וכיון דבכל ימי החול הולכים בזקנם כרוך למעלה, צער להם לילך יום אחד באופן אחר, ואפילו אין להם צער ממש רק לא נאים להם לצאת כן ג"כ שרי, דהלא שרי לכרוך חוט ומשיחה על המכה כדי שלא יסרט כמ"ש במ"ב סי' ש"א ס"ק ע"ז וק"ח, ושם ליכא למימר שעושה כדי שלא יכאב לו ושלא יצטער, דאז לא היה שום אדם חולק בדבר דשרי, אלא ודאי דליכא משום מצוליי צער אלא דנאים ליה וניחא ליה שהמכה תהיה מכורך, וכמו כן בהנ"ל ניחא ליה שזקנו יהיה מכורך למעלה

כמו בכל יום, ולא יהא זה זוטרי מצער של צפורן שפירש רובה כלפי מעלה ומצערותו דשרי ליקח ביד ולא גזרו ביה רבנן כדאיתא בסי' שכ"ח סעיף ל"א, ועוד ראייה דקיי"ל בסי' ש"ג סעי"כ דבנות קטנות יוצאות בחוטין או בקסמין שבאזניהם שלא יסתמו עד שיתנו נזמין באזניהם, ואע"ג דלא תכשיט נוי הוא מאחר דאורחא בהכי לאו משאוי הוא ושרי (עכת"ד שו"ת באר משה שם).

ובס' הלכתא רבתי לשבת שם כתב להתיר דהרי אמרינן בסי' ש"ג סעי"ט דמותר לאשה לצאת במחט שאוגרת בה שערות, וע"ש במג"א ובט"ז, ואף דשם ההיתר מטעם שצריכה כדי שלא לעבור על שער באשה ערותה, י"ל דשם לא צריכין לטעם זה אלא כדי שלא ניחוש לטעם דשלפא ומחויא, ע"כ אמרינן מטעם שער באשה לא תבוא להסירם משערותיה, אבל בלא"ה אין נפ"מ, אלא כל דבר שבא להשתמש לצורך גופו מותר לצאת בו.

עוד העיר בס' הלכתא רבתי לשבת שם, אבל הקצות השלחן ח"ד ס' קט"ו ס"ק כ"ט כתב בעצמו דאף לדעת הפוסקים (רי"ף ועוד) שסוברים דאיש היוצא במחט שאינה נקובה חייב אפילו לצורך הלבשה, מ"מ במחט שעיקרה אינה אלא להשתמש בו לצורך לבישה דזהו דרך שימושה מותר לצאת בו (כגון שפילקא עם שרויף לחבר בה שני קצות הצואר הנקרא קאלנער) – וא"כ לפי הנהוג עכשיו לתחוב בזקן מחט שקורין בלע"ז באבי פין שהוא מיוחדת רק לשערות ולא לשם דבר אחר א"כ ודאי אף לדעתנו מותר לצאת בו, אף בדמחט שאינה נקובה אין יוצאין בו. עכ"ד.

גם בס' הערות וציונים לשו"ע הרב סימן שא ס"ה כתב לחלוק על דברי קצות השולחן הנ"ל, שיש לומר גם דברי שו"ע הרב שצריך שיהיה דרך בני אדם ללבוש המחט, אינם אלא במחט הצריכה להיות בטלה לבגד (מחמת שמשמשת לו כבית יד), וכשאין רגילות בזה – אין רואים את המחט כחלק מהבגד. אמנם כאן מניח את הסיכה בזקנו בדרך לבישה, ובדוגמת כבלים שברגלי האסורים דלהלן סט"ו (שוודאי שאין דרך ללבושם ואעפ"כ נחשבים כמלבוש), או לפשתן סרוק וצמר מנופץ שנותנים על גבי המכה (להלן סי"ח, אלא שצ"ע אם אין דינם כבגד), אלא שבבדה"ש הסתפק לאסור (על פי המהדו"ב) גם בדבר שנותנים ישר על הגוף כמו במשיחה שנותנים על המכה שלא תסרט.

והנה סברתו לאיסור מבוססת על המהדו"ב (שאז אסורים גם הכבלים שהותרו בשו"ע), אמנם בהגהה י על המהדו"ב כתב שייטכן שהרי"ף שהחמיר לגמרי אפילו במחט שאינה נקובה – לא דיבר כשלושה לצורך המלבוש, ואם הרי"ף לא חייב חטאת במחט שאינה נקובה, הרי גם לדעת המתירים יש להקל יותר (משמע קצת משוער שהטעם להחמיר כ"כ הוא מפני דעת הרי"ף המחייב חטאת).

ועוד סברא להקל בסיכה שנותנים בזקן, שאף שרוב אנשים אינם מקפלים הזקן,

בהמקילין (והמנהג להקל), מ"מ ראוי להחמיר בזה¹². אמנם יש לדעת דגם להמקילין,

מכל-מקום רוב המקפלים נותנים סיכה בזקנם, ונחשב כדרך בני אדם (ואז מותר ליתן הסיכה אפילו למהדו"ב שאין לצאת בכבלים).

כד. בשו"ת ויען יוסף (להגה"צ מפאפא) ח"א או"ח סי' קכ"ז, האריך בשאלה זו אם מותר לצאת במחט המחזיק כריכת שערות הזקן, ופשיטא לי' דהמחט חשיב מלבוש, דהשוואל רצה לדמותו להא דמבואר (שו"ע או"ח ס"א ס"ז) דכל היוצא בדבר שאינו תכשיט ולא מלבוש והוציאו כדרך שרגילין להוציא אותו דבר חייב. ודחאו, דאין נדון דידן נכלל בכלל זה, דמש"כ שם והוציאו כדרך שרגילין להוציא אותו דבר, פירושו כדרך שרגילין להוציא אותו לשם הוצאה, כלומר כשצריך לאותו דבר במקום אחר ורוצה להוליכו לשם מוליכו בדרך זה, דהא דאמרו (שבת סב, א) לענין טבעת שרוצה להוליכו לאומן נותנו על אצבעו אבל כאן מה שדרך להוציאו כך, היינו לשם חיזוק כריכת השערות דהוא דמיון למלבוש, ואפילו אם נימא דלא הוי כמלבוש להתיר לילך כך, אבל מ"מ חיוב חטאת פשיטא דליכא, דלא מיקרי דרך הוצאה, דאין שום אדם שרוצה להוליך מחט למקום אחר מוליכו בדרך זה, אלא דעיקר הענין הוא דומה למחט שהנשים מעמידין בה קישוריהן, דמה לי אם מעמיד בה קישורי בגד או קישור השערות, וע"ש עוד הוכחות לזה, ואעפ"כ מסקנתו למעשה: "אלא דבכל דבר חדש דרכי לומר כלשון הגמ' גיטין (יט, א) וכי מפני שאנו מדמין נעשה מעשה, דאולי אותן בני אדם שדרכן לילך כך הם מיעוט דמיעוטא לגבי כל אותן שנושאים זקן ואפשר דלא דמי לרועים [בשבת סב, א דמותר לצאת בשק מפני שדרכן של רועים כן, אלמא דאע"ג דרועים לא הוי רק מיעוט אנשים לא אמרינן בטלה דעתן אצל כל אדם אלא אדרבה בשביל שהוא מלבוש לרועים שרי לכל אדם], ומצאתי במשנ"ב ס"א בביאור הלכה סו"ס ח' שנסתפק כעין זה אם מותר לאיש לצאת במחט המחבר שפתי המלבושים זה לזה ורצה לדמותו לדין הנ"ל שמוותרת אשה לצאת במחט שאינה נקובה המעמדת קישורי' וכתב דיש לחלק דשאני התם דבאינה נקובה לכו"ע פטור משו"ה מתירין במעמדת קישורי' משא"כ באיש דבאינה נקובה לחד דעה חייב חטאת אפשר דאין להקל אף במעמיד קישור הבגדים והניח בצ"ע ע"ש, ונידון דידן נמי להא דמ"מ, ע"כ נראה לענ"ד דלמי ששוואל על זה יש להשיב דראוי להחמיר בזה, אלא דמ"מ אין למחות ביד המקילין כיון דיש צדדים להקל כדבר האמור". ועד"ז העלה בשו"ת משנה הלכות ח"א סרנ"ב, דס"ל ד"לכאורה נראה כדעת קצוה"ש בזה לאסור במקום שאסור להוציא שאין שם עירוב. . במקום שאין עירוב אין דעתי נוחה בזה כלל. ובפרט לפ"מ שאמרו דלא תצא אשה בקטלא שבצווארה ואפילו בחוטין שבצווארה מפני שצריכה להסירם בשעת הטבילה. עיין שו"ע ס"ב ו"כ הכי נמי שהאנשים הולכים בשבת לטבול במקוה ומוציאים המחט מהזקן א"כ ודאי יתרמה להם טבילה ולא ספק וכה"ג לכאורה אסור אפילו בנשים אם לא שהם רפויים

יש לשים לב שלא להוסיף סיכות יותר מכפי הצורך, וכל שכן שיש לזוהר לסלק סיכות שאין בהם צורך כלליה.

והכא ליכא האי טעמא והבן. ומיהו כיון שראיתי הרבה נוהגין כן לא רציתי למחות ביד רמה והמחמיר תע"ב".

כה. ס' פסקי תשובות סש"א סי"א ע"פ משנ"ב סש"ג סקס"ז.

מילואים לח"ב פ"ב נספח ב:

הנחת שערות זקן תוך ספרים

(עמ' תקכג ואילך; תשעה):

עוד ענין בענין הנחת שערות זקן בתוך הספרים

- שיטת השו"ת תשובות והנהגות -

"ראיתי כמה חסידים שאם נתלש להם משערות הזקן נוהרין בו ביותר, ומניחים אותו בתוך ספר. ואני תמה היאך נתיר להם הדבר, והלוא משמשים בספר קדוש להחזיק שערות, שהגניזה שלהם אינו אלא מנהג חסידות בעלמא, ומולולין באסור גמור לשמש בכתבי קודש, ושמעתי על כמה אדמו"רים שנהגו כן, ואין לנו כהדיוטות ללמוד מהם ומעשיהם שאולי אצלם טעם מיוחד, אבל לדין אף שאין לעקור מצינורות הזקן, בודאי אין בזה קדושה, ואסור מדינא להשתמש בספר לגנוז, וכן מצאתי עכשיו בספר "תורה לשמה" (שו"ו) שמזהיר לא להשתמש בספרי קודש לגנוז בו שערות הזקן, ונראה שזהו מעיקר הדין, ואף בספרים שלנו שאינם אלא מעשה דפוס, מ"מ יש בהם קדושה שנדפסו לקיים בהם מצות לימוד התורה, ולכן צריכים גניזה ואסור להשתמש בהם לחול והיינו נמי לגיזות שערות (וצ"ב אם יש בכלל יסוד בקדמונים ובוזה"ק לגנוז שערות הזקן כדבר שבקדושה, או זהו סלסול שנהגו לעצמם קדושי עליון, ולא כל הרוצה לימול את השם יבוא וימול)". (שו"ת תשובות והנהגות ח"ב סתנ"ט).

- הנהגת הגר"ש שקופ -

בס' תורה יבקשו מפיהו (עמ' 257) העידו כי הגר"ש שקופ זצ"ל הי' מניח שערות הזקן בספר.

- שיטת הגר"ח קניבסקי -

במענה על השאלה "מנין יש מקילים להניח שערות זקנם בספר, אולי ע"פ קבלה מותר?" השיב הגר"ח קניבסקי: "אין לעשות כן" (תשובותיו בסו"ס גנוז הקודש - אה"ק, תשס"ב).

- עוד דעות -

בס' גנוז הקודש פ"ג אות יח: "אין... להטמין שערות זקנו בספרים". וע"ש שכך שיטת הגרב"צ אבא שאול; שו"ת אבני ישפה ח"ג סי"ב ענף י'.

כמה ספרים דרושים על זקן שלם גדוע...

העירני ח"א מס' שערי שמחה (להרב אהרן שמחה בלומנטל - ניו יורק, תשכ"ז - עמ' 193) "הגאון ר' אייזיק מסלונים זצ"ל נסע פעם אחת לעיר הבירה על דבר הדפסת אחד מספריו. ויהי בדרך במלון, נטפל אליו גלוח אחד מכת החדשה, וישאלהו - המעט לנו ספרים הראשונים, כי תוסיפו עליהם ספרים חדשים יום יום? שמע נא, ענהו הרב - אל תתמה על החפץ. עודני זוכר את אבי מימי ילדותי, כי בעת שנמרטה לו שערה אחת מזקנו, הטמינה בתוך ספר. ואתה שער בנפשך, אם לשערה אחת צריך ספר אחד, כמה ספרים דרושים על זקן שלם גדוע..."

מילואים לח"ב פי"ג:

עונשים

אם הלך בזקן בעוה"ז - דנים אותו בחסד וברחמים

"פעם אחד מצא הרה"ק יקותיאל יהודה ט"ב זצ"ל אב"ד סיגוט ומחבר ספר ייטב לב ועוד באיש אחד שהי' מגלח זקנו, והצטער מאוד על זה, והוכיח אותו כמתק לשון, תדע, שלאחר פטירת האדם דנים אותו בבית דין של מעלה, ואם הלך בזקן בעולם הזה אזי הדין הוא בחסד וברחמים (שבהזקן מרומזין הי"ג מדות של רחמים, והוא ע"י שנשא זקן מעורר עליו המדות של רחמים), אבל אם ח"ו גילח זקנו אז קשה מאוד לצאת זכאי בדין" (ס' תפארת הזקן, ליקוטים, עמ' רטו, בשם הג"ר פייוול סופר אב"ד בווענאם איירעס, בשם הרב מענדל פריעדמאן).

מילואים לח"ב פי"ד: מסירות נפש שלא להסיר הזקן

מסירות נפש של בחורי גור

"רובם של הבחורים, להוציא את בחורי חסידי גור, החליף בזמן המלחמה את הלבוש היהודי המסורתי בלבוש אירופאי. אך בחורי גור - ברובם הגדול - המשיכו בלבושם המסורתי: כובעי-משי, כיפות, זקן ופיאות" (ס' קידוש השם, להרב שמעון הוכרבנד הי"ד, ע' 79, הו"ד בס' בקדושה ובגבורה עמ' 63).

"היתה ממש סכנת נפש לכל בעל זקן להראות בחוצות הגיטו"

ראה לעיל ח"א מדור סיפורים עמוד של"ה ושם מביא מ"ש בשו"ת ממעמקים ח"א סי"ט שרק שנים היו בין כל יושבי הגיטו דקובנה ששמרו על הדרת פניהם ולא הורידו את זקנם למרות שהיתה ממש סכנת נפש לכל בעל זקן להראות בחוצות הגיטו, האחד היה הגאב"ד דקובנה (בעל שו"ת דבר אברהם) והשני היה אחד מבעלי בתים החשובים בקובנה מחסידי חב"ד ור' שרגא פיבול זוסמאן ע"ה הי"ד היה שמו.

לאחרונה נדפס זכרונות מכנו ר' ארי' לייב זוסמאן ע"ה בשם אני מאמין ושם בעמוד 73 מסופר פרטים נוספים בהנ"ל.

הגרמנים ניסו למחוק כל מה שקשור ליהדות, ואפילו אסרו על היהודים לגדל זקן, אבל אבא שלי סירב לגלח את זקנו, יום אחד בזמן שהוא היה במרכז חלוקת המזון, נכנס קצין גרמני אחד והחל לקציץ את זקנו של אבא בסכין, הוא חתך חצי ממנו, ואז משהו הסיח את דעתו, אבא לא נגע בזקנו, הוא עטף את פניו בצעיף, כמו שאנשים נהגו לעשות כשסבלו מכאבי שיניים, וככה הוא הסתובב עד שזקנו צמח שוב (מתורגם מאנגלית בכמ"ע כפ"ח ח' מבת תשע"ז עמוד 43).

הגה"ק בעל "דברי יואל" מסאטמאר:

"הי' לי החלטה כמעט עד למסירות נפש שלא להוריד את הדיקנא
קדישא"

ראה ס' מושיעין של ישראל (ח"ח עמ' קמז) שבעת שהגה"ק בעל "דברי יואל"

מסאטמאר הי' בארה"ק בשנת תשי"ט הביאו לו את הס' "זכור ואל תשכח" מהר"ר רמי' מעסלער ע"ה, אשר הי' מעסקני הצלתו, ואז נענה הגה"ק הנ"ל ואמר: הי' לי החלטה כמעט עד למסירות נפש שלא להוריד את הדיקנא קדישא".

"כן יש לציין שבעת שהותו של רבינו [הגה"ק בעל "דברי יואל" מסאטמאר] בקאלאמבוס-לאגער כבודאפעסט נכנס בא' הימים דייטשער אפיציר וכשהבחין שרבינו מעומטר בזקן ופיאות ציוה עליו לגלחו, ואיים עליו שאם לא ימלא פקודתו תוך כמה שעות אז ירה ירה ח"ו, ורבינו נעצב מאוד על לבו ובפרט שדימו אז בנפשם שהנה הם כבר יוצאים לחירות עולם, ולפני השיחרור הוא יצטרך לגלח זקנו אשר מסר נפשו עליה, וא' מהציונים ששהו יחד עם רבינו בשם 'יאקאב קליין' שנתפעל מלראות עבודתו בקודש של רבינו וכן משיחותיו שלו נתרשם מגודל אצילותו ופקחותו, וכשראה עצבון לבו הגדולה של רבינו הלך לדבר על לבו של א' מראשי הציונים שעבדו שלובי זרוע עם הדייטשן מנהיגי הלאגער שיפעל לטובת רבינו, ואכן הם הבטיחו לסדר את הענין ושלא יאונה כל און, ואחר המלחמה פגש הציאניסט יאקאב הנ"ל את הרה"ח ר' חיים מרדכי שטיינברג ע"ה וסיפר לו דברים כהווייתן (ס' משולחן מלכים ח"ו, טבת, תשע"ז עמ' כב).

וע"ע בס' מושיעין של ישראל (ח"ח עמ' רל"א) שהרה"ח ר' פנחס בערקאוויטש ע"ה סיפר שהגאון רבי יונתן שטייף זצ"ל סיפר לו שהרי הוא היה אז בעיר לינין יחד עם רבינו הק' (בעל "דברי יואל" מסאטמאר), וגם הוא עבר הוכרח לעבור אצל הרופא שבדק הזקן שלו והרופא עצרו וגילח זקנו, וכשבדק זקנו של רבינו אמר שהוא צח ונקי ולא נגע בו, וסיפר הגר"י - אז בשעת מעשה מאוד נפלאתי במה נקי יותר זקנו של רבינו מהזקן שלי, אמנם כאשר באתי לאמריקא וראיתי מקרוב את עבודתו של רבינו, אז הבנתי שהדיקנא קדישא שלו נקי יותר... ע"ש.

מסירות נפש של חסידי חב"ד שלא להסיר זקנם בברית המועצות

"ברוסיא של סטלין . . כאשר באותה תקופה (משנת תר"צ ואילך) התנכלו השלטונות במיוחד לחסידי חב"ד עוד הרבה מבשנים הקודמות. רבים נהרגו ללא משפט; רבים נשלחו לארץ גזרה בלי שנודעו עקבותיהם; רבים נאסרו וענו קשות כדי לשבור את רוחם, למען יגלו פרטים אודות חבריהם העוסקים במלאכת הקדש של הפצת התורה, היהדות והחסידות ברחבי ברית המועצות; רבים מהם השיבו את נשמותיהם המהורות ליוצרם מאחורי סורג וברית, בלי 'קדיש' וכלי 'קבר ישראל', ללא שיהי' מושג כלשהו לצאצאיהם ולירידיהם על שעלה בגורלם.

המצור סביב חסידי ליובאוויטש התהדק יותר ויותר, כאשר כל הכוחות האימתניים של המעצמה האדירה, רוסיא הסובייטית, מפעלים במלוא העצמה כדי להלחם בחסידים ובכל מה שהם מייצגים.

"החיים ברחבי רוסיא באותם ימים הפכו לבלתי נסבלים ליהודים שומרי מצוות בכלל, ובפרט לחסידי ליובאוויטש, שלא הסכימו לותר אף על קוצו של יו"ד גם לא כלפי חוץ וגם לא כאשר הי' בזה סכנת נפשות חמורה מאד כפשוטה. החסידים לא אבו לשמוע ואף לא להעלות על דעתם להסיר חס ושלום את ה'צלם האלקים', דיקנא קדישא, אף שישנם אופנים שרבים מתירים זאת על פי ההלכה, ואף שבזכות הזקן היו נכרים בחוצות והיו 'טרף קל' למבקשי נפשם. ולאידך. היציאה מאותה מדינה היתה בלתי אפשרית לחלוטין" ("המשפיע" ר' מענדל פוטרפאם - אה"ק, תשס"א, 148-149).

* * *

מסופר אודות הרה"ח ר' דובער איטקין ע"ה (מעיר נעוול, ברוסיא) ע"י בתו (מרת שרה מלקוב מאה"ק ת"ו): "שנה וחדוש אחריי נולדה לי אחות קמנה. השנה היתה 1936, שנה שבה עדיין לא ידעו הרבה אודות ניתוחים, וכל ניתוח כזה היווה סכנת חיים. הרופא הגדול המליץ על ניתוח, אבא שאל אם יש סיכוי ללידה טבעית ונענה על ידי הפרופסור שבמצב כזה רק אחת לאלף יולדות בלידה טבעית. אבא ישב כל הלילה ונדר להקדוש ברוך הוא שאם אימא תישאר בחיים, הוא לא יגזור לעולם את זקנו (אולי אינך יודעת, אבל בתקופה ההיא ברוסיא היתה סכנה קיומית ללכת ברחוב בזקן, והיו חסידים שאמנם לא גילו את הזקן, אבל גזרו אותו. אבא נדר שאפילו את זה לא יעשה). אמנם, אחרי שנולדה אחותי בלידה טבעית ב"ה, זקנו של אבא הי' ארוך, היו אבא והרב לייבל קרסיק מסתתרים בלילות בנינות, בקור העז של רוסיא, מפחד הק-ג-ב שתפסו את היהודים הדתיים והענישו אותם" (ירחון "משפחה חסידית", גליון 1235, פרשת במדבר תשס"ז, עמ' 9).

מסירות נפש בסמרקנד

"בנוסף לכך, הפחד מהק.ג.ב. הי' גדול מאוד ונעשה מאמץ להסתיר כל סממן יהודי. כיון שלא רצה לגעת בזקנו, נהג ר' יוסף ללבוש תמיד, גם בימי הקייץ החמים, צעיף שיכסה את זקנו" (קורות חייו הסוערים של הרה"ח ר' יוסף גרינברג ע"ה, נדפס בשבועון "כפר חב"ד" יב שבט תשס"ט, מספר 1315, עמ' 19).

עוד עדות בענין מסירות נפש לא להסיר הזקן מאחורי מסך הברזל ברוסיה, מצינו בס' "גבורה יהודית במלכות הרשע" (זיכרונות הרב יצחק אייזיק קרסיק ז"ל בעריכת נכדו הרב יוסף קרסיק - תשרי, תשס"ד) עמ' 85 "פעם מצאתי עבודה מסוים כמכונאי במפעל גדול, וכיון שהייתי יעיל מאוד בעבודה (במיוחד בהשוואה לשאר העובדים הגויים), וכן בגלל שנתתי שוחד למנהל העבודה, הוא הסכים להעלים עין משמירת השבת שלי. שבתות רבות כלל לא הופעתי לעבודה, ובמקצת שהופעתי, הסתובבתי במפעל בחוסר מעש ולא חיללתי את היום הקדוש. עם הזמן הוגבר הפיקוח על העבודה בשבת, עקבו במיוחד אחרי יהודים שיש להם חזות יהודית-דתית, זקן וכו'. מנהל העבודה חשש ופחד מהתנהגותי בשבת, והוא אמר לי: 'אם תגלח את זקנך, ולא תהי' לך חזות יהודית - אסכים שתמשיך לא לעבוד בשבת. אחרת הנך מפומר מיידית מהעבודה'. כיון שלא הסכמתי לגלח את זקני, וכמובן שלא לחלל את השבת, נאלצתי להתפטר מהעבודה, ושוב חזר מצבנו הכלכלי לעוני מחפיר, ורעב קשה. משנותרתי בביתי בלי כל פרנסה, התחלנו למכור את הריהוט שבבית, ובכסף לקנות מזון מנמלי, פת לחם לקיום. כשאולו כל חפצי הריהוט יצאתי לרחובות לחפש מזון, והנה אני מוצא את עצמי נוכר בפחי אשפה למצוא שיירי מזון וחפצים ישנים. לרגע אחד לא הרהרתי בלבי לגלח את הזקן או להפסיק בשמירת שבת חס וחלילה, כך חונכנו שקיום התורה והמצוות אינו נתון לשום פשרות ולשום היתרים או ויתורים, בכל מצב שהוא, גם כשהמצב קשה מאוד ואפילו כשרעבים לפת לחם".

"תחתכו קודם את הראש"

"החסיד ר' יחיאל יוסף ריבקין . . השלטונות הקומוניסטים . . אסרו אותו. בבית הסוהר סבל יסורים רבים, כפי שמתאר בהתרגשות רבה בנו ר' זושא: "בתחילה רצו הרשעים לחתוך את זקנו שעיתר את פניו, אבל אבא התנגד בכל תוקף. הוא לא חשש מהם ואמר בעזו - 'אם אתם מתעקשים לחתוך את הזקן, תחתכו קודם את הראש' . . כשראו את עמידתו התקיפה, עזבוהו לנפשו" (מכ"ע בית משיח גליון 473).

מסירות נפש על גידול הזקן בארה"ב

"אבי-מורי, הרב משה יוסף שוורץ ז"ל . . השתייך לחסידי מונקטש, והי' קשור

אל הרה"ק בעל מנחת אלעזר זצ"ל. כשהגיע לגיל 22 ראה שמצב הפרנסה דחוק מאוד, והחליט להגר לארה"ב כדי לסייע בכלכלת המשפחה. . אמר המנחת אלעזר. . ליהודי הזה יש עקשנות ועזות דקדושה, הוא לא יתפעל לעולם מאמריקא ולא יתקלקל שם! . . וכך הי'. גם לאחר שהיגר לארה"ב, שמר אבא על צלמו החסידי, ומעולם לא נגע בוקנו, ואפילו במקצת. . גם כאשר ממש לא הי' לנו מה לאכול, והעניות בבית היתה נוראה, אבא לא ויתר אפילו על דקדוקי מצוות. עוד בהיותו בהונגרי' הוציא קבלה על שחיטה. בילדותי, היתה תקופה שהציעו לאבא לעבוד כמשגיח כשרות בבית מטבחים בפאר-ראקוויי, ניו יארק. חברי ועד הכשרות היו אנשים מודרניים והם דרשו מאבא שיקציץ מתצית מזקנו וילך עם חליפה קצרה. אבא אמר להם שאת החליפה הוא מוכן לשקול אם לקצר, אבל את הזקן - בשום אופן לא" (ראיון עם הרב נפתלי שוורץ, מוקני חסידי צאנו, שבועון כפר חב"ד, ט' אדר"ר תשס"ח, עמ' 14).

* * *

"באותם ימים [שנת תר"ץ], יהודי עם זקן הי' מראה מאד נדיר בערי אמריקה, ואבי [הרב אברהם שארפשייין ז"ל] סיפר לנו שסבל רבות בגלל הזקן שגידל, במקרים רבים זרקו עליו אבנים או גידפו אותו כשהלך ברחוב" (שבועון כפר חב"ד שם, חדשות, עמ' 14).

* * *

איש לא העז לחשוב על אפשרות של גידול הזקן לפני בואו של הרבי הריי"צ לארה"ב

"...זכה הרב פאנעלמאן להיות נוכח במעמד המרגש, כשהרבי הריי"צ הגיע לארה"ב בט' אדר-שני ת"ש. 'אני זוכר כמו היום את מראה פניו הק' של הרבי הריי"צ כשירד מהספינה. מה שבלט באופן מדהים היו העיניים שלו. ראינו רק את העיניים, זוג עיניים חודרות לב. פניו הקדושות הביעו מראה מאויים. זה הי' מעמד מאויים, נורא הוד... מיד הודיע הרבי הריי"צ שלא הגיע לארה"ב כפליט שמחפש מנוחה ומרגוע, אלא כדי לעבוד קשה על הפחת רוח חיים של יהדות בקרב יהודי אמריקה... באותו יום הודיע הרבי הריי"צ על ייסוד ישיבת 'תומכי תמימים' בניו-יורק... לאחר חג השבועות הרבי הריי"צ זימן אז אליו תלמידים אחדים מ'תורה

ודעת' שלמדו חסידות אצל הרב ג'יקובסון. לשלשה מהם הורה לעבור ללמוד ב'תומכי תמימים'. . אבל גם אלה שלא עברו ל'תומכי תמימים' הושפעו מיד באופן עמוק מהגעתו של הרבי. 'הרבי דרש, מיד עם בואו, שכולם יגדלו זקן ופיאות. באותו זמן זה נשמע גרוע יותר מדרישה לחבוש תרבושים מורקיים. אי אפשר הי' להעלות על הדעת אפשרות כזאת. להסתובב כאמריקה עם זקן ופיאות?! הרי זה לא ייתכן! הגר"י הוטנר, שהי' אז ראש ישיבת ר' חיים ברלין, הגיע אל הרה"ג ר' שמואל לויטין וניסה להשפיע עליו שידבר עם הרבי הריי"צ שיוותר על הרעיון המשונה שלו. . 'חייבים להסביר לרבי', כך טען, 'שבאמריקה זה פשוט לא ילך. לא היו בניו יורק בחורים שיסכימו לגדל זקנים; אבל המציאות הוכיחה אחרת. אני זוכר את הבחור הראשון שראיתי שהעז לגדל זקן, זה הי' הרה"ח ר' שלום בער גורדון ז"ל, שעשה זאת ממש כמסירות נפש. אי אפשר לתאר זאת כיום, איש לא העז לגדל זקן באותם ימים, מציאות כזאת פשוט לא היתה קיימת. גם ראשי-ישיבות ורבנים. . התהלכו מגולחי זקן. איש לא העז לחשוב על אפשרות של גידול זקן, לפני בואו של הרבי הריי"צ ג"ע לארה"ב. ומובן שזו היתה האווירה גם בישיבת 'תורה ודעת'. הזקנים הראשונים שצמחו בישיבה היו של הבחורים החב"דניקים'. אבל לא רק בזה התייחדו הבחורים שהתקרבו לחב"ד ולמדו עדיין ב'תורה ודעת'. 'הם בלטו בכל הנהגתם החסידית ויראת שמים שלהם. הם בלטו גם בהקפדתם על הידורי מצוה שונים. איש לא שמע בכלל על הדברים הללו עד שהגיעה ליובאוויטש לאמריקה" (זכרונותיו של הרה"ג הרה"ח ר' צבי הירש פאגעלמאן, מייסד ומנהל מוסדות חב"ד בעיר וואוסטר שבמדינת מאסצ'וסטס כמשך בערך שבעים שנה (משנת תש"ב) - נרפס בשבועון כפר חב"ד, ה' שבט תשס"ט, מס' 1314, עמ' 22). וע"ע אנ"ק ח"ט עמ' רמז (ממכתב כ"ה מנ"א תשי"ד): 'רק חניכי ליובאוויטש מילדי אמריקה מקפידים על זה וענינים כמו אלו'.

* * *

גידול פאות גם בזמן הגזירה

"מלכות זדון גזרה גזירה לאסור על היהודים לגדל פיאות, בימי הסליחות הלך חסיד אחד לבית הכנסת לומר סליחות, ושכח להחביא הפיאות מתחת לכובעו. "שוטר שפגש את החסיד רצה לעצרו, וצעק כנגדו 'פיאות', 'פיאות!' יהודים שעברו ברחוב, שיחדו את השוטר בכסף, והלה שחרר מיד את החסיד. כשהחסיד

הגיע בשמחה לבית הכנסת, אמר 'מה שקרה לי עכשיו עם השומר הגוי, מזה אני מבין לכוון פסוק בתורה בפרשת התוכחה 'ישא ה' עליך גוי . . אשר לא תשמע לשונו' (דברים כח, מט), שלכאורה איזה קללה יש כאן, והרי אפשר ללמוד את הלשון והשפה של הגוי? אבל עתה נתברר לי, שהשומר הגוי צעק 'פיאות', 'פיאות', והוא התכוון לכסף... שפת דבור כזה קשה להבין'... " (ס' הליכות עולם, ראש השנה, סתקפ"א סי"ז ספורים ומשלים הערה 5).

מילואים לח"ב פט"ו:

מניעות מצד כיבוד אב ואם

מרן החפץ חיים: תאמר לאמא שאתה רוצה כלה שרוצה בחור עם זקן "הוסיף רבינו [הגר"ח קניבסקי] שפעם בא בחור להחפץ חיים שאמו רוצה שיגלח את הזקן, והחפץ חיים לא רצה לומר לו שיעשה נגד אמו, אמר לו החפץ חיים, תאמר לאמא שלך שאתה רוצה כזאת כלה שרוצה רק בחור עם זקן, ולבסוף אמו הסכימה שיגדל זקן" (ס' קונטרס מנחת תורה - תורה [ליקוטי דברים ששמענו מרבינו הגר"ח קניבסקי שליט"א, להרב גדלי' הוניגסברג, אה"ק, אלול תשע"ג], עמ' פט).

מרן החזון איש: אין להורים להביע דעה בענין גידול הזקן

"הי' בן תורה אחד שהוריו התנגדו בכל תוקף שיגדל זקנו, וכשנסע לביתו שבחו"ל לפסח ולסוכות הי' מגלח זקנו, וכשחזר לישיבה גידל שוב את זקנו. בחורף תשי"ב נתיישב שעליו להחליט, אם לגלח או לגדל. ושאל את רבינו [החזון איש] והשיבו: גידול זקן מנהג ישראל הוא, ואין להורים מה להביע דעה בזה!" (ס' מעשה איש - תולדות החזון"א - ח"א עמ' קסה).

"גם שמעתי שבחור משוויץ שבהיותו בארץ ישראל גידל זקן ולבש לבוש ארוך, חשש שכאשר יחזור לשוויץ במראהו החדש יחששו הוריו לשלוח את בניהם לארץ - מסרו שמרן [החזון"א] אמר לו שאינו צריך לשנות את לבושו" (רשימת המשגיח הגה"צ רבי דב יפה, נדפסה בס' מעשה איש ח"ג עמ' כז).

מרן החזון איש: "זקן אינו מדת חסידות, אלא עיקר"

"שאלתי: מדת חסידות שההורים יהיה להם צער מזה, מה עדיף? ושאל: איזה מדת חסידות? אמרתי לו: גידול זקן. ואמר: זקן אינו מדת חסידות, אלא עיקר. מדת חסידות היא הנהגה שהתורה דורשת רק מיחידים, מחסידים, אבל מה שהוא דרך התורה לכולם - הוא עיקר. והוסיף: למה שיעצמרו ההורים, אדרבה, הם צריכים לשמחה. [כשבאתי הביתה, אכן אמרו לי הורי ז"ל: החלטת לגדל זקן, טוב!]."

[פרקי הוראות והדרכות בעבודת ה' ממרן החזון"א וצוקללה"ה" - מרשימותיו של הגה"צ המשגיח רבי דב יפה, נדפסו בס' מעשה איש (תולדות החזון"א) ח"ג עמ' כז. והו"ד בזה גם בס' פאת זקנך הלכה למעשה - ירות"ו, תשס"ח - עמ' פז].

שיטת הגאון רבי אהרן קוטלר

בדין בחור שהוריו מתנגדים לגידול זקנו

"בחור מן הישיבה שגידל זקן, שטח לפניו [היינו לפני רבינו הגר"א קוטלר] באחד הימים את עגמת נפשו, באשר הוריו מתנגדים לכך בצורה נחרצת, ודורשים ממנו שיגלח את שערות זקנו, אמר לו רבינו: לגדל הזקן הוא מלבוש יהודי, כה נהגו אבותינו ואבות אבותינו. ומכיון שמדובר ב'אל תיטוש תורת אבך', אינך מחויב לציית להם" (ס' "אש התורה" - מאת הרב אהרן סורסקי - ח"ב עמ' רסה, בשם "אחד מותיקי תלמידי הגר"א קוטלר זצ"ל בלייקוואוד, ת"ח מופלג ומרביץ תורה").

שיטת השו"ת דברי יציב

"אינו חייב לשמוע לאביו... לכו"ע אל ישמע לו"

בנדון אב המצווה לבנו לגלח זקנו האם הבן חייב לשמוע לו, האריך בשו"ת דברי יציב חיו"ד סקכ"ה לכאר גדרי מצות כיבוד אב ואם במקום חשש איסור, והעלה שם סק"ה דבנדון דידן דגילוח במספריים, להשימות דרק בשייך בגויה צריך לשמוע לו והראשונים והפוסקים הכי ס"ל, וודאי דאין צריך לשמוע לו, שאין זה שייך לאביו ודו"ק.

ועוד נראה דכיון שלהמעשה רוקח במשניות מכות יש איסור תורה בגילוח במספריים אלא שאין לוקין, ובצמח צדק חיו"ד סי' צ"ג ג"כ פסק דהוי' איסור תורה והחרדים לדבר ה' הולכים בזקן מגודל, ובפרט מעת שרבו המגלחים בתער רח"ל ויהיה נגד המשחיתים, א"כ לא גרע מקדיש שפסק הישי"ש שאל ישמע לו, ועדיף מיניה דהתם עובר על מצות אביו בקום ועשה, והכא רק בשב ואל תעשה, ובדבר שלקצת הפוסקים הוי' מן התורה, ובפרט שהזוה"ק וספרי המקובלים החמירו מאוד בזה, בכה"ג הקבלה מכרעת. (ראה לקמן במילואים לח"ג מענה ומענה ב') ושם בסק"ו כתב במסקנתו וא"כ בנידון דידן כיון שעצם הדין דגילוח הזקן במספריים תליא בפלוגתת הפוסקים הנ"ל, וכיון שנוגע לדין תורה, אף שאביו רוצה לפסוק כהמקילין בוודאי שהרשות ביד הבן לפסוק כהמחמירים, ושויא אנפשיה כחתיכה דאיסורא, ושוב איינו חייב לשמוע לאביו לעשות דבר שהוא פוסק להחמיר, ובפרט כשנוגע לדאורייתא, וא"כ לכו"ע אל ישמע לו ודו"ק.

וע"ש בסוף התשובה שכתב תקותי בטוחה שיתקיים באביך שיחי' לאוי"ט בני

אם חכם לכך ישמח לבי גם אני (משלי כ"ג ט"ו) ואדרבה יהי' מרוצה וחשוב בעיניו התנהגותך כדעת תורה, ובשכר זאת יזכהו השי"ת לראות מאתך בתוך כל יוצ"ח רוב נחת אמת, בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצות עד יזכה בקרוב מאוד לראות בנחמת ציון וירושלים אכיה"ר.

דעת מרן הגראי"ל שטיינמן

בדין בחור שהוריו מבקשים ממנו לגלח זקנו עם מכונת גילוח או סם

"גילוח הזקן במכונה . . בודאי אסור, ואפילו לגלח עם משחה אין ראוי מפני מראית העין, שנראה שגילח עם מכונה. ואפילו אם הוריו מבקשים ממנו לגלח, לא ישמוע להם" (בשם הגראי"ל שטיינמן ע"י החברותא שלו, הרב משה יהודה שניידר, במכ"ע כיכר השבת, כה שבט תשע"ו).

דין בעל תשובה שהוריו מתנגדים לגידול זקנו

העלה בס' ואין למו מכשול (פ"ר ס"ב) בענין בעל תשובה שהוריו מבקשים ממנו שישלח את זקנו, מפני שלטענתם אין הזקן יפה לו, ויש להם צער מכך, יש מחלוקת בפוסקים האם צריך לשמוע להם או לא, ואם אותו בחור מרגיש שהזקן עוזר לו להתחזק ביראת שמים, ומבדיל אותו מהחברה הרעה שבה הוא נמצא, ואם יגלחנו, יכול הדבר לפגוע ולהזיק לו בעבודת ה', אינו מחויב לשמוע להוריו (לכו"ע), כיון שחיי הרוחניים קודמים לכבוד הוריו. וישתדל לרצות את הוריו ולפייסם כדי שישכימו לכך בלב שלם.

מילואים לח"ב פט"ז: מניעות מצד שידוכים ושלוש בית

המחשבה שע"י גילוח הזקן ימצאו שידוך יותר בנקל - כבר דחה
הקדוש ה"חפץ חיים"

"וייש שמגלחים מתוך מחשבה שבוה ימצאו שידוך יותר בנקל, וכבר דחה
הקדוש ה"חפץ חיים" זצ"ל בספרו "תפארת אדם" סיבה זו בטוב טעם, וברור
שחייבים לחנך היום את הבנות לחפש חתן גדול בתורה ובמדות טובות ויר"ש,
ומה שהבחור מגדל זקן או לובש מלבוש ארוך שלא יהא לזה שום הכרעה במי
לבחור לבנות עמו גורלן לעולמים, ואז תזכה לסייעתא דשמיא לבנות בית לתפארת
בישראל. וראוי למחנכות בבתי הספר להדגיש לבנות שרק הגדלות בתורה ויר"ש
ומדות טובות הוא שיקבע אצלן עם מי לבנות עתידן!" (שו"ת תשובות והנהגות
ח"ה סרס"ד).

האם נכון לקצר את זקנו בשביל שידוך?
- דעת מרן החזון איש זצ"ל -

"אם ענין הזקן הוא כל כך קובע אצל המדוברת - סימן שאינה כראוי"

"ת"ח אחד חפץ עבור בתו בבחור שזקנו היה מגודל הרכה, וכיון שחשש שבתו
לא תסכים לבחור כזה, יעץ לבחור לקצר את זקנו. כאשר בא הבחור לשאול
בעצת רבינו, לא הסכים שיקצר. גם אמר שאם עניין הזקן הוא כל כך קובע אצל
המדוברת סימן שאינה כראוי, אמנם יכולה היא עוד להיות כראוי, אבל בשעה
זאת אינה כראוי. גם אמר: הרי טוב לאדם שיהא לו מבחן מה היא המדוברת, ואם
היא מסכימה לזקן - הוא כבר סימן מה. הבחור כמוכח שמע לעצת רבינו, ולא
הסכים לקצר זקנו, והשידוך נגמר גם כן". ("פרקי הוראות והדרכות בעבודת ה'
ממרחן החזון איש וצוקללה"ה" מרשימותיו של הגאון הצדיק רבי דב יפה - גרפס
בס' מעשה איש (תולדות החזו"א) ח"ג עמוד כז).

קשין הזיווגין כקריעת ים סוף - למה?

"בענין השידוכין, הנודע דברי חז"ל (סוטה ב, א) ארבעים יום קודם יציאת הולד
מכריזין בת פלוני לפלוני, והמלאך הממונה על הזיווגים מביט על הצורה שידע
מי הוא זה ואיזהו שידווג לבת פלוני, אמנם אח"כ כשבא לחפש אחריו, אינו

מכירו, כי כבר נשתנה צורתו לגמרי, שאין לו חתימת זקן ופיאות, ואינו נראה כלל כאיש יהודי רח"ל, לכן אין השידוך יכול לבוא לידי גמר, ולכן אמרו שקשין הזיווגין בקריעת ים סוף". (דרשות דבר צבי - להגה"צ מווייצעין מח"ס שו"ת מקדשי השם, מועדים, הגה"פ, עמוד קצה)

מענה לאדם שאשתו התנגדה לגידול זקן

מענה לאדם שביקש לגדל את זקנו, אך אשתו התנגדה לכך:

"סיבירה (באם רוצה - בשמי) שהתיקוני דיקנא ממשיכים ברכות השם בגשמיות ורוחניות לכל המשפחה, כמאמר חז"ל" (ס' פתקים משולחנו של הרבי [מליובאוויטש] ח"א עמ' 297).

* * *

גידול הזקן - עאכו"כ זקוקים לברכת ה' בזמן הנחת היסוד לבנין עדי עד

"במענה למכתבה מר"ח תמוז, בו כותבת בקשר עם חתונה במשפחה, והכלה מבקשת שלפחות עד לחתונה יוריד האב את זקנו ובאם לאו וכו'.

"ואף שבכלל לא זו הדרך לענות לאחד בענינים הנוגעים לשני ובפרט שברוב הפעמים אי אפשר לאחר לדעת המצב לכל פרטיו ועאכו"כ לדעת מה שבלב השני, בכל זה לגודל התמהון באתי במענה, והתמהון הוא בשנים:

"א) אשר אדם מבוגר, שהרי כבר כלה היא, יחסה להאב ובפרסום תלוי במילוי דרישה מעין האמורה, ואדגיש עד היכן הגיעו הדברים שמפרסמת את הדרישה וכו'.

"ב) שהמדובר במשפחת חב"ד, שבודאי ידוע להם (או עכ"פ צריך להיות ידוע), שלדעת נשיאי חב"ד ענין גידול הזקן, הוא דבר שבהלכה, ועוד וגם זה חשוב, שסגולה מיוחדת בזה להמשכת ברכת השם בריבוי כמבואר בארוכה בכתבי אדמו"ר הצמח צדק, והרי בכל יום ובכל מקרה זקוק האדם לברכת יוצר האדם בורא העולם ומנהיגו, ועאכו"כ באופן עיקרי זקוקים לברכה בזמן הנחת היסוד לבנין עדי עד כחתונה ונשואין, ודוקא בקשר לחופה ונשואין באים בדרישה ובתביעה ובאופן אולטימטי, שיעשו ההיפך מהאמור, ח"ו!

"עוד נקודה עלי להוסיף בעצם הדבר אפילו באם הי' המדובר באינם יהודים להבדיל שמתפשטת האפנה בשנים האחרונות לגדל זקן ומתקופה לתקופה מתרבים הנוהגים כן, ו(על דרך סגנון מכתבה) מביטים עליהם כבני אדם מן הישוב.

"איני יודע מדת השפעתה שלה על הנ"ל אבל הרי אמרו רז"ל [ראה פיה"מ להרמב"ם הקדמה לאבות; רמ"א בהקדמתו למחיר יין, ועוד] קבל את האמת ממי שאמרו, ויהי רצון שתצליח להסביר להנ"ל את המוזר שבכל הענין ואת אי הגיוני שבו נוסף על הנקודה מצד ההלכותי כאן ובפרט שאבי' נהג בגידול הזקן זה מזמן" (לקו"ש חל"ב ע' 249; אג"ק - ליובאוויטש - חכ"ג עמ' תיז).

ברכה לבני הישיבות המגדלים זקנם שיזכו לזיווג הגון

ראה לעיל במילואים לח"ב פ"א בדברי הג"ר יצחק יוסף [מח"ס ילקוט יוסף] בשם אביו הגר"ע יוסף "זוכרני בימי צעירותי, עד כמה מרן אאמו"ר הי' מזהיר . . להשאיר את הזקן ולסדרו, והבטיח ברכה לבני הישיבות שלא יגלחו את זקנם שיזכו לזיווג הגון לשם שמים לעבודתו יתברך".

* * *

"עם וואָלט געווען אַ גלייכע זאַך פאַרן צום שווער אויפן ציון מיט דעם צלם אלקים"

מסופר בס' מקדש ישראל עמ' 248 (בנוגע חתונת ר'...): "כשנכנס [החתן] ליחידות לקראת יום הולדתו (ט"ז תמוז תשח"י) הזכיר את ההצעה אודות זוגתו (בת הרב...), ואמר לו רבינו: ...איך וואָלט געוואָלט עפעס בעמן, עם וואָלט געווען אַ גלייכע זאַך אַז דו זאָלסט פאַרלאָזן אַ באָרד. דיין טאַטע האָט געהאַט אַ באָרד, דיין זיידע האָט געהאַט אַ באָרד. דיין זיידעס האָבן געהאַט בערד. ניט ווייל איך וויל, נאָר ווייל דער אויבערשטער וויל'. אה"כ ביקש שרבינו ויאיל לסדר קידושין. ואמר לו רבינו: אם תקיים מה שביקשתי ממך, אעשה מה שאתה מבקש ממני. כשבועיים לאח"כ ביום ועש"ק קיבל טלפון מהרחמ"א חדקוב [מזכיר הרבי] ואמר שרבינו רוצה לדעת האם הוא מקבל על עצמו מה שדיבר עמו ביחידות, ובאם כן, שיניח פתק היום בעת קבלת שבת על עמוד התפלה (שמענדרע) שלו. ואמר שמקבל על עצמו לגדל זקן. בחודש אלול של אותה שנה פגשו רבינו ב'770'

ואמר לו: 'עם וואָלט געווען אַ גלייכע זאך פאַרן צום שווער אויפן ציון מיט דעם צלם אלקים"'.⁵²

"איך הייסט?! דער שולחן ערוך הייסט!?"

גידול הזקן: הנהגה חסידותית או הלכתית?

איזה חרשים לפני חתונתו של הרה"ח רי"ש ע"ה - הודיע רבינו [הגה"ק מליובאוויטש] שיסכים לסדר את הקידושין רק באם אבי הכלה יתחיל לגדל את זקנו.

בפועל הסכים אבי הכלה לקיום התנאי, ורבינו הי' המסדר קידושין.

כאשר נכנס אבי הכלה, ל"יחידות" לפני החתונה, וכבר הי' לו זקן מגודל קצת, אמר לו רבינו: "איך האָפּ אַז איר האָט ניט קיין פאַריבל וואָס איך האָב געוואָלט איר זאָלט פאַרלאָזן אַ באַרד".

וכאשר ענה לרבינו: "אַז דער רבי הייסט פּאָלג איך".

- אמר לו רבינו:

"איך הייסט?! דער שולחן ערוך הייסט!". (הערות המהדיר לס' "אגרות קודש - מילואים"

[ארר, ה'תש"כ])

מרחן הגר"ח קניבסקי:

"לא אמרתי שאשתך תגדל זקן"

"אבא [הגר"ח קניבסקי] מבקש [בפני שוחרי ברכותיו] משהו קטן שקשה להם לקיים. הוא מסביר, שאם האדם יתאמץ מעט, משמים יתאמצו להמשיך עליו ישועה. אם אדם אמר לו: 'אבל אשתי לא מאפשרת לי לגדל זקן', הוא מגיב 'לא אמרתי שאשתך תגדל זקן, אתה תגדל זקן. מה זה נוגע לאשתך? תראה להקב"ה שהוא מתאמץ בשבילו, והוא יתאמץ בשבילך'" (הרה"ג ר' אי"ש קניבסקי בשם אביו במכ"ע 'משפחה' י"א תשרי תשע"ו עמ' 52).

כשאשתו מתנגדת לגידול הזקן - זהו בגלל שבעלה אינו רוצה בזקן

"שלום בית - [הרה"ח ר'] ראובן שאל פלוני: מדוע אינך מגדל זקן? והוא טען שאשתו לא מרשה לו ללכת עם זקן. ענה לו ראובן: רגע - רגע, זה לא הוגן, אני

שואל אותך למה אתה הולך בלי זקן, ואתה מעביר את הנושא לאשתך? רש"י כותב על טענת אדם הראשון: 'האישה אשר נתתה עמדי' - כאן כפר בטובה, ז"א אם הגבר מאשים את האישה הרי שכפר בטובה, וזאת למה? כי הרי כתוב: 'אישה כשרה עושה רצון בעלה', והיות שאנחנו מאמינים, שאשתך אישה כשרה [שהרי נשים (שהן פלג גופא) חוזרות בגלגול רק בגלל בעליהן, וברור הזה כולנו גלגולים] הרי שבדרך ממילא, אתה הוא זה שלא רוצה זקן ואשתך הכשרה, עושה רצון בעלה ומתנגדת, וכל זה בגלל שאתה, באמת, אינך רוצה בזקן". (ס' "שהרבי יחייד" אודות הרה"ח ר' ראובן דונין - אה"ק תשע"א - עמ' 104).

מי שהזקן מפריע לה - אני לא רוצה אחת כזו...

"בחור הגיע לר' ראובן עם זקן מקופל, ר' ראובן שאל אותו: 'מה קרה?' והבחור ענה: 'אני בשידוכים'. ר' ראובן סיפר לו: 'ה' לי זקן ארוך וגדול ונפגשתי עם כמה, ולא ממש הלך... והשדכנית הציעה לי שאקפל את הזקן כי זה כנראה מפריע למשודכות... ענית לי: אני משאיר את הזקן כמו שהוא, ומי שהזקן מפריע לה - אני לא רוצה אחת כזו'..." (ס' שהרבי יחייד - התועדויות וסיפורים מר' ראובן דונין, ספר שני, פי"ה, עמ' 228).

מילואים לח"ב פי"ז: מניעות לגידול הזקן משום דאגת הפרנסה

הבבא סאלי: אם לא תמנע בעלה לגדל זקן - יתכפרו מחצית מעוונותי'

"מרגלא בפומי", שמי שיקבל על עצמו שלא לנגוע בזקנו, ואף לא לסרקו, ע"מ שלא לתלוש אף שערה, מובטח לו שחצי מעוונותיו ימחלו לו. פעם בא אליו אברך בעל תשובה, וסיפר לו שעז רצונו לגדל זקן, כי שמע על ענין מחילת העוונות שאמר הרב, אך מה יעשה שאשתו מתנגדת, ענה לו הבבא סאלי שיכול הוא להבטיח לאשתו שגם לה יתכפרו מחצית מעוונותי, אם לא תמנע אותו לגדל זקן" (ס' מאור ישראל - תולדות ה"בבא סאלי" זיע"א).

אם היו שומעים לדברי - כבר הי' נראה שינוי ממשי במציאות הפרנסה

"...אם היו שומעים לדברי היינו בהנוגע ל"ג תקו"ד, וע"פ המבואר בפירוש המלות להצ"צ ע"פ והוא רחום ס"ד (נדפס גם בתהלים יהל אור הוצאת קה"ת), וזוגתו בהנוגע להשייטל (ע"פ המבואר בזהר ח"ג קכ"ו ע"א) - כבר הי' נראה שינוי ממשי במציאות הפרנסה נראה בעיני בשר אפילו, ומה יש בידי לעשות בשני ענינים אלו נוסף על הדבור?" (אגרות קודש - ליובאוויטש - ח"י עמ' שיא).

אתה רוצה שהקב"ה יעזור - ואתה בעצמך אינו מקיים רצונו

"א מאל איז געקומען אין ליובאוויטש פרייטיג ביימאָג אַ בחור און האָט געבעטן זיך מ'זאָל אים אַרײַן לאָזען אויף יחידות, ביי אים איז אַ זאָך וואָס איז נוגע אין לעבן . . ער דער בחור איז געווען אַלט 28 יאָר, און האָט געהאַט ברידער און שוועסטער, יעצט האָט מען גערופן איינעם אַ ברודער צום פרייוו [צבא], איז ער געקומען צולויפן צום רבי'ן נ"ע [הגה"ק האדמו"ר מוהרש"ב מליובאוויטש], בעטן פאַר'ן ברודער. דער רבי נ"ע האָט אים געהייסען גיין בעטן אַ ברכה באַ דער באָבע רבקה [אשת הגה"ק אדמו"ר מהר"ש מליובאוויטש]. די באָבע רבקה האָט באַ אים געפרעגט: דו ווילסט אַז דער אויבערשטער זאָל דיר העלפן, און דו אַליין טוסט ניט דאָס וואָס דער אויבערשטער וויל (ער פלעגט גיין אָן אַ באָרד)" (מיומנו של המשב"ק הרה"ח דובער יוניק ע"ה, מסיפורי הרבנית מרת נחמה דינה ע"ה - אשת הגה"ק האדמו"ר מוהרי"צ מליובאוויטש).

גידול הזקן - סגולה מיוחדת להמשכת ברכת השם בריבוי

"גידול הזקן .. סגולה מיוחדת בזה להמשכת ברכת השם בריבוי כמבואר בארוכה בכתבי אדמו"ר הצמח צדק, והרי בכל יום ובכל מקרה זקוק האדם לברכת יוצר האדם בורא העולם ומנהיגו" (אג"ק - ליובאוויטש - חכ"ג עמ' תיז).

כדי להיות תורה וגדולה במקום אחד: בשביל זה צריך לגדל זקן - רוח הקודש בגלוי -

סיפר החסיד הנגיד רבי יששכר דוב ווייס ע"ה (מלאם אנג'לס, קליפורניא):

ואולי כדאי שאסיים בסיפור הזקן המעטר את פני...

בשנות הכ"ף כתבתי וביקשתי ברכה מהרבי [מליובאוויטש] - שיהיו אצלי תורה וגדולה במקום אחד. זמן מסוים אחרי כתיבתם של אותם מכתבים הייתי ביחידות, והרגשתי שעכשיו אולי שעת רצון לבקש עוד הפעם. "דפקתי על השולחן" ושאלתי וביקשתי, למה הרבי לא רוצה לתת לי ברכה ל"תורה וגדולה במקום אחד"?

פתאום הרצין הרבי מאוד ונראה הי' שנכנס לעולם אחר, ואני התפללתי לה' שתבלעני האדמה, כי נפל עלי פחד גדול והרגשתי שלחצתי חזק מדי. לבסוף אמר לי הרבי: "בשביל זה צריך לגדל זקן". רציתי להחליט תיכף ומיד ולומר "מסכים", אבל הרבי המשיך (כאילו קרא את מחשבותיי) שלפני החלטה כזו צריך אדם להימלך בבני ביתו ולהחליט על כך מתוך יישוב הדעת וכו' ועם זאת צריך לזכור ש"אל יבוש מפני המלעיגים".

מאז אותה יחידות חלפו שנים ונושא הזקן ירד מהפרק עד לפני שלוש שנים. זה הי' ביום א' דחג השבועות בשנת תשמ"ט, בעת התפילה במחיצת הרבי עמדותי בהתרוממות רוח, והיחידות היא חזרה ועלתה לנגד עיני והחלטתי בו במקום לקיים את דברי היחידות.

לא סיפרתי על החלטתי לשום אדם, ההחלטה הזאת היתה רק במחשבותי, והנה, לתדהמתי והפתעתי העצומה, בהתוועדות שלמחרת דיבר פתאום הרבי על הענין של "י"ג תיקוני דיקנא" ואמר שיש אנשים סוחרים וכו', שסוברים שיהי' להם הפסד אם יגדלו זקן, אבל אם ידעו כמה רווח והצלחה יהי' להם מזה, לא היו חושבים ככה כלל!

מכירי וידידי וכן שאר העולם שנוכחו בהתוועדות זו, אמרו לי אחר כך שהם בטוחים שהרבי התייחס בדבריו במיוחד אלי, אבל אני הרי ידעתי שכבר החלטתי אתמול, והרבי ברוח קודשו קרא את מחשבותיי ועורר אותי בשיחה זו, ודיבר כאילו ישר אלי. זה ענין של רוח הקודש בגלוי ממש בלי שום ספק! (מאמר ע"ד ימי חייו, נדפס עוה"פ בשבועון "כפר חב"ד" ח' סיון תשע"א).

מי בימינו אלה היכול לוותר על רחמים רבים אלו ואינו זקוק להם?

"הענין הגידול הזקן, וראה ג"כ ברשימות אדמו"ר הצמח מדק הנדפסות במילואים לפירושו על התהלים, אשר גידול הזקן בשלימותו ממשיך מלמעלה ברכות השי"ת מבלי התחשב עם דינים וקטרוגים, ומי בימינו אלה היכול לוותר על רחמים רבים אלו, ואינו זקוק להם?" (אג"ק - ליובאוויטש - חמ"ו עמ' רמט, ממכתב א' תמוז, תשי"ז).

לאחר גידול הזקן - ההצלחה האירה לו פנים

בתקופה שהתחלתי להגיע לישיבה ברמת אביב עברתי במשרד תיווך-עסקי מסחרי בתל אביב. התחלתי להגיע יותר ויותר להתוועדויות של ר' ראובן [דונין] ואז ביום אחד בהיר הגעתי לעבודה בפעם הראשונה עם כיפה שחורה וזיפי זקן.

לאחר כשעה הבוס קרא לי למשרדו לשיחה. הבוס שהיה צפונבון תל אביבי אמר לי: "תשמע אדי אני רואה שאתה עובר תהליכי חזרה בתשובה, אבל למה בקיצוניות? זה לא ייצוגי, הזקן לא מתאים לך ולמה כיפה שחורה? יש כיפות סרוגות שנראות הרבה פחות מאיימות. ובכלל חזות חרדית תפגע לך בעסקאות גדל", הרי אנחנו עובדים מול בעלי חברות - שלא בדיוק משוגעים על חרדים".

בקיצור: המענות שלו היו די משכנעות, וגם ככה הי' לי קשה עם המהלך. אז שמעתי בעצתו והורדתי הילוך, הזיפים נעלמו כלא היו, התחלתי לחבוש כיפה סרוגה והחיים 'חזרו לשגרה'.

כפעם הבאות כשר' ראובן ראה אותי הוא לא אמר לי כלום על הזקן (נראה לי שהוא הרגיש שעדיין לא הייתי כלי לזה). ואז לאחר כמה חודשים - באחת ההתוועדויות בליל שישי, ר' ראובן מסתכל עלי לפתע במבט אבהי ואומר: "אדי מה קורה עם הזקן?"

הוא לא המתין לתגובה ממני והמשיך בהתוועדות.

באותו רגע קיבלתי החלטה נפשית איתנה לא לגעת בוקן לעולם. ביום ראשון הופעתי לעבודה עם זיפים וכיפה שחורה ענקית והמעניין הוא שהבוס לא אמר מאומה.

תוך זמן קצר נסגרו לי כמה עסקאות טובות וההצלחה האירה לי פנים ההפך הגמור מהתחזיות של הבוס שהכיפה השחורה והזקן יפגעו בייצוגיות. בהמשך הוא התוודה בפני שנשברו אצלו כמה סטיגמות בראש, ובקיש שאבדוק את המזוזות במשרדים שלו. היום הוא אפילו תורם לכית חב"ד (ס' שהרבי יחיד, ספר שני, פי"ח, עמ' 229).

הקב"ה ברא בעולם חורשות ומטעים ולמולם נבראו השערות שבראשו ובזקנו של האדם

המשבר הכלכלי הפוקד את העולם כולו, אינו פוסח גם על האנשים העשירים, הנתונים במצוקה קשה עד מאוד. לאחר חורף תשס"ג ניגש אליי חקלאי יהודי, שברשותו מטעים רבים של פרי הדר, ופירות נוספים, וסיפר שלמרות עונת הגשמים הברוכה, והפירות שגדלו לתפארה, 'נשארתי עם ארגוני הפירות ואין לי מה לעשות בהם'...

הוא סיפר שהפירות היוצאים מממעיו, בהיותם ידועים כמינם ובאיכותם, מיועדים בעיקר ליצוא, וכשהשוק העולמי מצוי אף הוא בעת חירום, אין ביקוש לפירות. אנשים מחליטים שאפשר לחיות גם בלי ה'פינוק' הזה ששמו פירות הדר מארץ ישראל.

החקלאי תיאר את ההפסדים הגדולים ואת מפח הנפש הכביר שנגרם לו בעקבות כך, ושאל כמה אני מציע לו להתחזק. גם הוא הבין שיותר משיש כאן סימפטום ל'משבר כלכלי', יד ה' היא זו שפגעה בו, וממילא הדרך היעילה ביותר שתשיב לו את כספו האבוד, היא לא באמצעות תהייה על מה ולמה סירבו הלקוחות שלו לקבל את הפירות, או בחיפוש אחר שווקים חדשים שיסכימו לקלוט את הפירות, אלא בחתקרות לריבוננו ובתיקון מעשיו בפועל ממש.

והנה, כמה ימים לפני כן עיינתי באבות דרכי נתן, וראיתי שהוא כותב שאדם - כל אדם - דומה לעולם קטן, וכל מה שברא הקב"ה בעולמו, ברא גם בגוף האדם.

האבות דרבי נתן מתאר את איברי האדם ומצייר את תפקידם מול מה שנברא בעולם.

פניתי אל החקלאי ואמרתי לו, לשם מה הינך חושב שהקב"ה ברא את האדם בצורה שכזו, שאיבריו דומים לחפצי העולם? התשובה היא, כדי שאם קורה לך דבר מה תוכל ללמוד מתוך מעשיך שלך מה היה הגורם לכך, וממילא אם תתקן את המעשה ההוא, יוחזר גם המצב הגשמי לקדמותו.

כיוון שהאיש דיבר על המטעים שלו, ניזכרתי שאחד הדברים המובאים שם, באבות דרבי נתן, הוא, שהקב"ה ברא בעולם חורשות ומטעים, ולמולם נבראו השערות שבראשו ובוקנו של האדם. וכדי להמחיש זאת עוד יותר, מוסיף האבות דרבי נתן שכשם שבחורשות העולם יש חיות רעות, כך גם בשערות יש כינים...

לפי זה, הצעתי לאיש שיחשוב האם הוא עושה עבירות בענייני השערות שלו, ולמשל האם הוא מתגלח בתער.² החקלאי, שכוונותיו היו כנות, הודה ולא בוש שהוא אכן מתגלח בתער. אז הנה הדרך סלולה לפניך להשיב את פירות מטעיך לימי הזוהר שלהם, אמרתי לו.

ס' עלינו לשבת, פ' קדושים עמ' שמו

כו. ראה לקמן ב"נספח": "גדר מכונות גילוח של ימינו - דין תער או מספריים: פסק דין מאת גדולי דורנו".

מילואים לח"ב פי"ח אות א: דין שליח ציבור המגלח זקנו

הנהגת הגה"ק בעל דברי יואל מסאטמאר

"מי שמגלח זקנו אפילו במקצת לא כבדו אותו לעבור לפני התיבה בהמנין שלו, אבל בשאר מנינים הניחו להתפלל לפני התיבה (ביארצייט וכדומה, אבל לא בקביעות) אף מי שגילח את כל זקנו" (ס' מהר"י בר ח"י - מנהגי קודש ח"א עניני שליח ציבור אות ריט).

הגה"ק בעל דברי יואל מסאטמאר:

המגלחים זקניהם - הם מעכבים כל התפלות מלעלות למרום

מדברי תורתו (שהגיד בקהל רב בעירו קראלי, אשר נתקבל שם לאב"ד בשנת תרפ"ו), בעת לומדו פרקי אבות, ואמר אז על המשנה באבות (פ"ה משנה י"ז) ארבע מדות בהולכי ביהמ"ד, וא' מהם הוא מי שאינו הולך ואינו עושה, ולכאורה כיון שאינו הולך ואינו עושה כלל למה הוא נחשב בין ד' סוגי הולכי ביהמ"ד. אמנם הענין הוא בהקדם דברי הגמ' (מסכת ברכות דף כח) דר"ג הושיב שומר בפתח ביהמ"ד שמי שאינו תוכו כברו לא יכנס לבית המדרש, וכשמינו את ראב"ע לנשיא הסירו את שומר הפתח ונתוספו ספסלי ביהמ"ד, ומוכח מזה דלא חלקו ר"ג וראב"ע אלא אי צ"ל תוכו כברו, אבל זה כו"ע מודי דהברו צריך להיות טוב, דהיינו שמבחוץ יה' עליו צלם אלקים, וכל רואיו יכירו עליו כי הוא מהיראים, ובלא"ה אין להכניסו. והנני בזה לעורר דהנה יש בני אדם המגלחים זקניהם ומגדלים בלורותיהם ומתלכשים ע"פ חוקי הגויים ועוברים על מה שכתוב בתורה ובחוקותיהם לא תלכו, וכשהם באים להתפלל בבית הכנסת בלבושי עכו"ם, הם מעוררים הדינים ח"ו על ישראל, והם מעכבים כל התפלות שמתפללים בביהמ"ד מלעלות למרום, כי הקב"ה מבקש מבני ישראל הראיני את מראיך אם יש לך צלם אלקים על פניך ואז השמעני את קולך את קול תפלותיך, ואלו הבאים לביהמ"ד ופניהם כפני עכו"ם הם מעכבים התפלות של כל הציבור מלעלות למרום ובפרטיות בימים נוראים הבעל"ט. וע"כ אני מבקש מכם נא ונא תתלבשו כנימוסי היהודים, ואז יערבו תפלותיכם לפני ארון כל, אמנם האנשים האלה שלא יצייתו לדברי ולא יסורו מעליהם לבושי העכו"ם וכו', אני מבקש מהם שלא יבואו

כלל להתפלל בביהמ"ד בימים נוראים, ולא יעכבו ע"ע צורותיהם את תפלות כל הציבור מלעלות למרום, ואני ערב להם שמוטב להם שישארו בבתיים משיבואו בביהמ"ד להצד לכל הציבור, ויותר יתקבלו תפלותיהם בביתם משיתקבלו אם יבואו לביהמ"ד, וזה שאינם הולכים לביהמ"ד למצוה יחשב להם, שעו"ז יעלו עכ"פ תפלות כל הציבור לרחמים ולרצון לפני אדון כל, ולפי"ז מיושב שפיר מה שחושב כמשנה גם את מי שאינו הולך ואינו עושה בין הולכי ביהמ"ד, כי לפעמים זה עצמו שאינו הולך לביהמ"ד כהליכה יחשב, שבזה שאינו הולך לביהמ"ד עכ"פ אינו מעכב את תפלות שאר הציבור ההולכים לביהמ"ד, והרבה יותר גרוע הי' אם הי' הולך לביהמ"ד והי' מעכב תפלת כל הציבור. עכד"ק.

(דרשות הגה"ק בעל דברי יואל מסאטמאר, הו"ד בס' מהר"י בר ח"י, מנהגי קודש ח"א עניני שליח ציבור אות ריש בהערה).

מילואים לח"ב פי"ח אות ג: דין שוחט ובודק המגלח זקנו

בירור שנת כתיבת תשובת הגה"ק האדמו"ר מוהרי"צ
מליובאוויטש בענין שו"ב המספר זקנו

ראה אגרות קודש אדמו"ר מוהרי"צ חלק טו (לחתנו הגה"ק מליובאוויטש והרבנית הצדקנית זי"ע) עמ' קיג (מכתב ד שבט תרצ"ב): "חתני יקירי הרב . . בזה הנני שולח לך קונטרס שכתבתי בהיותי בשנת תרנ"ט בחו"ל על אדות ענין תספורת הזקן, וחפצי ה' אשר תבקרו הדק היטיב, ותשים לכך ודעתך להעריך איזה דברים עיונים בפלפול בענין זה, כי השעה צריכה לכך".

רצה שוחט עם זקן

"אבא [הרב אברהם שארפשטיין] זכה להכיר את הרבי [מוהרי"צ מליובאוויטש] בצורה אישית. ה' ידוע מראש שהביקור בארה"ב [בשנת תר"ץ] יה' ארוך ורצו לבחור שוחט שישחט עבורו בתקופת שהותו באמריקה. הרבי נ"ע בחן מספר שוחטים ובודק את החלפים שלהם ומתוכם הוא בחר באבא. על פי הבנתי הוא בחר בו לא רק בשל כישוריו כשוחט, אלא גם משום שרצה שוחט עם זקן, וכל השוחטים האחרים ה' ללא זקן" (שבועון כפר חב"ד, מס' 1270, חדרות עמ' 14).

הגה"צ רבי שלום מאסקאוויטש משאץ:
"לא בא בפי בשר פיגול משו"ב שמספר זקנו"

בס' "אגרות שלום" (מכתבים ותשובות מהגה"צ רבי שלום מאסקאוויטש אב"ד שא"ץ ואח"כ בלונדון - ניסן תשע"ד) מכתב ער, דן בשאלת א' מחסידיו שרצו בני עיר מסוים שיבא שם להיות שו"ב רק על תנאי שיגלח. ע"ז השיב: "ראיתי מכתבו אודות הזקן, נקרא חתימת זקן, מה לשון חתימה כי הוא חותם המלך, לא יזיז ע"י דיבורי הבע"ב הע"ה כחוט השערה, כי דרך הבע"ב לבית ת"ח כדרכו של היצה"ר יורד ומשטין, באם חלילה שומעין ח"ו לדבריהם הולך הלאה הלאה . . יעשה הכל בתורה וי"ש וילמד הרבה, והוקר רגליך [מלשה"ר במשלי כה, יז וע"ש ברש"י] בכבוד, ויאמר להם פ"א בנחת, על חפצי שמים לא תאמרו לי, כי לא אשמע לכם. זה יותר מל' שנה שאני ובכ"ח יחי' במדינות אלו ולא בא בפי בשר פיגול משו"ב שמספר זקנו, כ"ה לא יפסול א"ע מאנשים כמוני, כי לא יחיד אני בזה" (ע"ש שהאר"ך עוד).

הגראי"ה קוק:**"רע עלי המעשה מאד שקצבים יהיו מגולחי זקן"**

"אבקש בזה להודיעני מי משגיח עכשיו על כשרות בית המטבחים במחנם.. אותם הקצבים החדשים לא ידעתי טיבם כלל, והכרת פניהם אינה מעידה על נאמנותם כ"כ, ורע עלי המעשה מאד שקצבים מוכרי בשר כשר יהיו מגולחי זקן" (שו"ת אורח משפט או"ח סל"ד). וראה להרב שלמה חיים הכהן אבינר (תלמידו המובהק של בנו של הגראי"ה קוק וראש ישיבת עמרת ירושלים ורב העיר בית אל) בספרו שאילת שלמה: "מרן הרב קוק תמה באיגרת אחת איך יכול להיות שיש פה שוחטים שאין להם זקן. הוא הי' מוזעזע מזה. (שו"ת אורח משפט או"ח סי' לד). לכן יותר טוב עם זקן".

מילואים לח"ב פי"ח אות ד: עלי' לתורה למי שאיך לו זקן

עלי' לתורה למגלח זקנו במספרים - דברי רבינו יהודה החסיד

ועכשיו אנו רואים מפורש בדברי רבינו יהודה החסיד "מגלח זקנו אפילו במספרים .. אסור לקרואתו לספר תורה", כנ"ל במילואים והשממות לח"א בערכו, ע"ש בארוכה.

דעת מרן החפץ חיים (והגרא"ל שטיינמן)

בדין עלי' לתורה למגלח זקנו

"בהודמנות סיפרו למרן ראש הישיבה [הגרא"ל שטיינמן] מה שהובא בספר מאיר עיני ישראל, שהחפץ חיים זצוק"ל ה' דרכו לישב ליד הבימה, כדי לשמוע את הבעל קורא, ופעם אחת העלו לתורה אחד שהי' מגלח זקנו, וכשראה את זה ברח והתרחק מהבימה, להראות שאין דעתו נוחה מזה שכיבדוהו לעלות לתורה, ומרן לא הבין מה מתפעלים מהמעשה, הרי זה פשיטא" (בשם הגרא"ל שטיינמן ע"י החברותא שלו, הרב משה יהודה שניידר, במכ"ע כיכר השבת, כ"ה שבט תשע"ו) [וראה פתיחת החיבור עמ' 18 ולעיל במילואים למכתבי הסכמה, המלצה וחוו"ד].

דעת ה"סבא קדישא" בנידון עלי' לתורה לאדם מגולח

בס' דרך צדיקים (ח"ב עמ' 122) כתוב שהגאון רש"א אלפנדרי (מח"ס שו"ת סבא קדישא) הקפיד לא להעלות אדם מגולח לספר תורה לדוכן, באומרו: "אני לא אעלה נשים".

מילואים לח"ב פי"ח אות ה:
הקפדות שונות נגד המסירים זקנם

סופר סת"ם שמסיר את זקנו בסם
- שיטת הגרי"ש אלישיב -

כתב הג"ר יצחק זילברשטיין, חתנו של הגרי"ש אלישיב, בספרו "חשוקי חמד"
ע"מ גיטין (אייר, תשס"ח) עמ' שלה (שייך לגיטין נד, ב):

"ושמעתי מהרב שאול קרביץ שליט"א ששאלו את מו"ח מרן הגרי"ש אלישיב
שליט"א איזה תפילין להעדיף, האם הפרשיות של סופר העטור זקן, או של סופר
אחר שהכתב שלו גם הוא יפה כהראשון, אלא שמסיר זקנו בסם, והתפילין של
בעל הזקן יקרים במאה דולר, האם לבזבו מאה דולר בשביל סופר המגדל זקן?
והשיב יש לבזבו עוד מאה דולר ולקנות את הפרשיות של אותו סופר המגדל זקן.
ובכבא בתרא (דף נח) מבואר שהוא אמגושא דהוה חמיט שכבי, כי מטא למערתא
דרב טובי בר מתנה תפשיה בדיקניה, אתא אביי, אמר ליה במטותא מינד, שבקיה.
וביאר הבן יהודע (שם) שלכן תפסו בזקנו, משום שההבדל בין קמן שאין בו דעת
לגדול הוא בזקן, והדיקנא קדישא בא להראות על דעת, ולכן תפסו רב טובי בזקן,
כדי לומר לההוא אמגושא שאין לו שכל, ולמה לו הזקן.

"ויעוין בשם הגדולים (מערכת גדולים אות י) שכתב וז"ל: מהר"ח יוסף ויטאל
אבי הרב מהר"ח כתב התפילין בקדושה ובטהרה בכונה ומבילה. וכבר השבח
השביח הרמ"ע ז"ל בתשובותיו (סימן לח) את מהר"י הנזכר ובספר חזיונות כתוב
כי מרן מהר"י קארו ז"ל אמר למהר"ח וי"ש המגיד כי חצי העולם מתקיים בזכות
מר אבא ע"י התפילין הכשרים שכותב, עכ"ל שם הגדולים".

זימון למי שאין לו זקן (הנהגת הגר"ח קניבסקי)

"בסיום הסעודה [של ש"ק] מכבד הרב [מרן הגר"ח קניבסקי] את אחד הכהנים
בזימון, ובלבד שיש לו זקן. אם יש רק כהנים מגולחי זקן, הוא מעדיף לתת את
הזימון לתלמיד חכם [עם זקן מגודל] שמשתתף בסעודה" (מוסף "מסובין" של מכ"ע
משפחה" לחנה"פ תשע"ד, עמ' 27).

"סיפר רבינו [הגר"ח קניבסקי], שאכלו אצלו בליל שבת קודש קבוצה של תושבי

ח"ל והיו מגולחי זקן, ואמר רבינו, אני זמנתי בכרכת המזון, כי אמרתי שהם כולם ספק קטנים כיון שאין להם זקן".

(ס' מנחת תורה - תורה [ליקוטי דברים ששמענו מרבינו הגר"ח קניבסקי, מאת הרב גדלי' הוניגסברג, אה"ק אלול, תשע"ג] עמ' ערב)

עוד בענין אם לקבל תלמיד בלא זקן בישיבה

"ומה שכותב בנדרון אלו שהולכים בלא זקן, רק שמבטיחים שכאשר יהיו בהישיבה דווארשא אזי יגדלו זקנם, הנה הוא א"א לבא להישיבה דווארשא בלא זקן, כי שם עלולים להתקבל רק אלו שבהנהגתם החיצוני ג"כ מתנהגים כראוי" (אג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ג"ע ח"ז עמ' מט - ממכתב י"ג כסלו תרצ"ב. [ומ"ש "הישיבה דווארשא" - הכוונה לישיבת תומכי תמימים ליובאוויטש בעיר ווארשא]).

עוד באם נכון לקבל בישיבה תלמיד המגולח זקנו

ראה לעיל במילואים לפרק זה אות א בדרשת הגה"ק בעל דברי יואל מסאטמאר, דכו"ע מודים דה"ברו" צריך להיות טוב, דהיינו שמבחוץ יהי' עליו צלם אלקים, וכל רואיו יכירו עליו כי הוא מהיראים, ובלא"ה אין להכניסו לבית המדרש, ע"ש.

הכרח זקן מגודל אצל מדריכים במחנה קיץ [וכיו"ב]

"בקשר עם הקייטנא קבלתי הערות מאיזה אנשים, אשר הצלחת השפעת הקייטנא היתה גדולה עוד יותר באם היו כל המדריכים מתאימים גם בחיצוניותם לאותם הענינים שרצו להחדיר בהילדים, ותיכף הוסיפו שמוכן שבהנוגע לתורה ומצות ע"פ שו"ע הי' הכל בסדר אבל ענין הזקן חסר אצל כמה מהמדריכים, ורואים במוחש שזקנו מגודל של מי שהוא עושה רושם על אלו שבא עמיהם במגע ובפרט על ילדים בגיל רך לפי ערך, שהרי זוהי דוגמא חי' מהלכת מכל אותן הדמויות של גדולי ישראל כפי שהם מצוירים בדמיון הילדים ואפילו המבוגרים, וכידוע מענה שענו לאחד מגדולי העולמות'שע שהוכיח לפ"ד בכמה ראיות היפך פס"ד [הצמח צדק] בשו"ת שלו חלק יו"ד סי' צ"ג, שלאחר כל הפלפולים שאלו איש מבין השומעים, איך לדעתו היתה צורתו של משה רבנו מקבל התורה, באם הי' מגודל זקן, ומבלי חשוב הרבה ענה הגדול הנ"ל שבדואי ופשיטא שהי' זקנו מגודל, אף שבפירוש הוזכר רק לאהרן הכהן, ושאל לפי תומו השואל הנ"ל, שאם

ברור ההיתר כ"כ למה מאידך גיסא פשוט בעיניו לא זו בלבד אלא גם בעיני או"ה שמשה רבינו הי' זקנו מגודל, והבכ"ק"ל. ידוע מאמר חז"ל אין צועקין על העבר, אבל בענין זה כוונתי בהנוגע לעתיד עוד יותר מאשר בעבר, ויהי רצון שיקבל דברי האמורים כפי כוונתי שמטרתם לטובתו ולטובת כ"ג שתליט"א בגשם וברוח גם יחד" (אג"ק - ליובאוויטש - חלק מילואים ממכתב י"ג מנ"א תשי"ח).

*

גידול הזקן למוהל

אגרות קודש - ליובאוויטש חלק מילואים (ממכתב שלהי מנ"א, תשכ"ב) [הבא לקמן נכתב על גליונות מכתביו של אחד ממזכיריו, בו כותב ע"ד בחירת אחיו (שאותה תקופה עדיין לא גידל זקנו) - כמוהל לבנו].

יראהוי: (נויר כג, סע"ב) דע"י הקדמת לילה אחד - זכתה לארבע דורות מלכות.

ב) אנה"ק לאדה"ז סכ"א: ידוע לכל גודל מעלת הוריות כו' הנאמר ונשנה בדרז"ל כו' עיי"ש.

ג) משם מוכח דדוקא זריות מראה על שמחה וחפץ למלאות רצון קונו ולעשות נח"ר ליוצרו.

ד) מסילת ישרים פ"ו ואילך.

* * *

[1] ת"ח ות"ח על הבשו"ט. כן יבש"ט תכה"י.

כז. יראהו: לאחיו - והוא במענה על מ"ש במכתבו הא', אשר אחיו מסכים לגדל זקנו, אבל לא מיד אלא במשך הזמן.

כח. ת"ח ות"ח.. [2] ג"ז מצוה כו': במכתבו הב' (לאחר שהראה לאחיו את המענה הא' דלעיל): היום בוקר טלפן אלי אחי שי' וגם זוגתו תחי' להביע את ברכתם למזל טוב על הבן, ואמר שכהוראת כ"ק אדמו"ר שליט"א החליט כבר להתחיל בגידול זקן מיד. לפי זה יהי' הוא המוהל אצל בננו שי' ביום א' הבע"ל.

אף שענין הגדלת זקן אצלו הי' קשור בענין הברית מילה שלנו, אמר אחי שי' שעושה זה כי זה הוראת כ"ק אדמו"ר שליט"א, היינו שאף אם מפני סיבה לא הי' יכול להיות המוהל, הי' רצונו לקיים ההוראה.

על כללות הבשו"ט שבמכתבו - כתב רבנו (ככפנים [1]).

[2] [להיות המוהל] ג"ז מצוה רבה היא.

השייכות: גדולה מילה שנכרתו עלי' יג' בריתות - יגמה"ר (תו"א ס"פ לך), שהם יג' ת"ד (הצ"צ עה"פ והוא רחום - מילואים לתהלים).

* * *

דעת מרן החזון איש אודות השיטה ללכת בלי זקן כדי לקרב בני אדם אל התורה

"את השיטה ללכת בלי זקן ובמעיל קצר כדי לקרב בני אדם אל התורה - ראה כהפרזה" (רשימת המשגיח הגה"צ רבי דב יפה, נדפסה בס' מעשה איש - תולדות החזו"א - ח"ג עמ' כו).

על מ"ש בשם אחיו, אשר "אף אם מפני סיבה לא הי' יכול להיות המוהל, הי' רצונו לקיים ההוראה" - הקיף רבינו את התיבות "להיות המוהל", וכתב (בפנים [2]). גדולה מילה שנכרתו עלי' יג' בריתות: גדרים ספ"ג.

ת"ד: = תיקוני דיקנא.

הצ"צ עה"פ והוא רחום - מילואים להתלים: יהל אור לתהלים עה"פ (צח, לח) ע' תרכו ואילך.

מילואים לח"ב פי"ט:

הדרת פנים - זקן

"לא יהי' לך אלהים אחרים על פני"

- היינו שלא יפגום את הצלם אלקים בידיו בגלחו את זקנו -

"לא יהי' אלהים אחרים על פני, אם האדם זוכה שמקדש ומטהר את עצמו בקדושת אבותיו והולך בדרך הטוב והישר והרצוי' לפני ה' זוכה לצלם אלקים, וכמאמר הכתוב (דברים כ"ח) וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך, וחלילה אם האדם חוטא הוא פוגם בצלם אלקים, וזה שאמרו חז"ל היום אמרתי לכם אנכי ד' אלקיך וקבלתם היום התורה ויש לכם צלם אלקים תראו לשמור לכל יוצרך ליטול אותו מכם, וזהו פנים בפנים דיבר ד' עמכם (דברים ה') שזכו לפני אלקים להצלם אלקים, וכמו שידענו מהבעש"ט הקדוש ומהצדיקים הק' כי בפרצופי אנשים הכירו מצבם בעיני רוחניות, ואם חוטא ח"ו הוא פוגם בצלם אלקים ושורה עליו הסט"א, וזהו לא יהי' לך אלהים אחרים על פני היינו על פניך שלא תפגום ותחטאו את הצלם אלקים ותשרה עליך אלהים אחרים, ומה גם המקלקל את הצלם אלקים בידיו בגלחת זקנו, וזהו מצות עשה יראה כל זכורך את פני האדון ד' אלקי ישראל (שמות ל"ד) שיבואו לירושלים עם הצלם אלקים ולא יראה את פני ד' ריקם, ואז יקוים בנו וראו כל עמי הארץ כי שם ד' נקרא עליך ויראו ממך" (ס' תפארת שמואל - להרה"ח רבי שמואל צבי, אחי הגה"ק בעל "ישמח ישראל" מאלכסנדר - ס' ויקרא, שבועות, אות כ [עמ' כא במהדרת תשס"ח]).

מרן החזון איש: "לאנשים של היום נאבד חוש היופי"

"[החזון איש] שאל אותי: 'למה בכלל צריך להוריד את הזקן?'. וענית: 'ליופי!' פריץ החזון איש בצחוק ואמר: 'לאנשים של היום נאבד חוש היופי!' [ואדרבה, אדם עם זקן הוא אדם יפה]" (עדות הג"ר אברהם טוקר, מח"ס בכורי ארץ, נדפסה בס' מעשה איש - תולדות החזון איש - ח"ו עמ' קז).

* * *

הזי עז כנמר - שיהי' עליו צלם אלקים

"כוביחת היצר ובעבודת השי"ת צריך להזהר שלא רק בסתר ובהצנע יהי' יר"ש כי לפעמים יאמרו לו הבעל דבר איך לא תבוש את עצמך להתנהג החסידות בגלוי

ולמה יאמרו הבריות שאתה חסיד הלא די לך להיות יר"ש וחסיד בסתר ובהצנע כשאחרים לא יראו אותך וכו' וגם מייעצו להסתיר צלם אלקים מעל פניו, אבל באמת לא כן הוא וכבר כתב הטור ריש או"ח והרמ"א שם הכלל גדול בעבודת השי"ת הוי עז כנמר שלא יבוש מפני המלעיגים לעולם יהא אדם יר"ש בסתר ובגלוי וצריך שיהי' עליו צלם אלקים לילך בפיאות ובזקן שיכירו בו כל רואיו כי הוא זרע ברך ה"י. (ס' צדה לדרך להג"מ בעל ויגד יעקב מפאפא, מע' עבודה אות ג', ונתתק בהנהגות צדיקים ח"ב עמ' תשס"ח ובס' הררים התלויים בשערה, שער חמישי, פירות הנושרים ס"א).

* * *

"מכחש זה מה שכתוב בזה"

[בנוגע קבוצה של תלמידים מגודלי זקן הניצולים מאירופה, דרך רוסיא יפאן ושנגהאי ועכשיו נסעו ברכבת למונטריאל דרך שיקגו, ועל הרכבת קיבלו פניהם אנ"ש שבשיקגו:] "...טוב הדבר שהעריך מאמר במה"ע אודות התלמידים שי'. ונכון הדבר שיהי' פוטוגרפי' שלהם, שכאו"א מהם יהי' נראה כמו שהוא בתלבושתו, ולא כמו התמונות של הגלוחים עם יארמאלקע בראשם וספר בידם, כלומר מכחש זה מה שכתוב בזה" (מכתב ז' מרחשון, תש"ב, נדפס באג"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע חי"ו עמוד רמז).

כיצד הי' נראה ארי' שגילח את רעמתו?

בספר מפתחות לחיים (להרב זמיר כהן, עמ' 151), הביא נקודה למחשבה: "כידוע, בעולם החי, הזכרים קבלו גוי ויופי שאין בנקבות, כדי להרשימן לצורך קיום הדור הבא. כך למשל, רעמת הארי' מעניקה לו הדרת כבוד שאין ללביאה, הטווס הזכר מתהדר בזנב נוצות מפואר שאינו קיים בנקבה, וכך ברוב בעלי החיים. גם אצל נזר הבריאה, האדם, הזכר קיבל הדרת פנים - זקן (בבא מציעא פד, א). על פי טבע, גבר מזוקן הוא גבר נאה. ואף על פי שהאופנה העכשווית בעולם היא לגלח את הזקן, יהרהר אותו אדם לעצמו, כיצד הי' נראה ארי' שגילח את רעמתו?... (הוי"ד בס' ואין למו מכשול פ"ד ס"ב הערה 2).

גילוח הזקן-חסרון באמונה בהקב"ה

"ופעם אחת הזכיר בשם דרשן אחד (בתוכחה על הנשים שהולכים בפריצים בשער ראשם

והאנשים הולכים מגולחי זקן וקציצי פאה) שאמר [לבן הרשע], הבנים בני (בראשית לא, מג), המה צנועים כי מגלחים שערם הפיאות והזקן... והי' ראוי להיות בהיפך... [ש] האנשים יניחו פאה ולא ישלחו יד בפאה וזקן, ועז"א וירא ה' וינאץ מכעס בניו ובנותיו כי דור תהפכות המה, שמהפכין הסדר, ומזה מוכח שהם בנים לא אמן בם שאין מאמינים בהקב"ה והבן"ם) שיח השדה עה"ת להג"ר אליעזר חיים דייטש אב"ד באניהאד ומח"ס שו"ת פרי השדה - פ' האוינו עמ' ריט במהדורת ברקלין, תשע"ה).

שבח יהודי' להשי"ת על שזכה לדיקנא קדישא

מסופר שרבי ישראל קארדונר זצ"ל שהי' בעל הדרת פנים מהודרת, הי' נותן גם על זה שבח והודי' להשם יתברך על שזכה והולך מעומטר בדיקנא קדישא (זקן קדוש) ואינו מגלחו חלילה (ס' שיח שרפי קודש, ח"ד, שפח).

* * *

עוד ע"ד ה"טענה" דאיכא בגידול הזקן משום "גאזה" (עמ' תתמו-תתמז; תתס)

"ויש להוסיף ולבאר גם בנוגע להלכות שחיטה - שיח חמשה דברים שפוסלים את השחיטה: שהי', דרסה, חלדה, הגרמה, עיקור (חולין מ, א; רמב"ם הל' שחיטה רפ"ג; טושו"ע יו"ד רסכ"ג) - כפי שהם בעבודת האדם... חלדה - כחולדה זו התחובה בחורין (פרש"י חולין שם): ישנם כאלה שעבודתם היא באופן של הסתר, שלא יכירו בהם. ולדוגמא: כשמדובר אודות הידור מצווה - אינו רוצה שיכירו בו, שלא יאמרו שהוא 'א' פארפרומטער', וכיו"ב, ולכן עושה זאת בהצנע. "ובמילא, בנוגע לענינים כאלה שאי אפשר לעשותם בהצנע, כמו גידול זקן - אינו עושה אותם כלל... וצריך לידע שחלדה פוסלת, אלא צריך לעבוד עבודתו באופן גלוי, ולא יבוש מפני המלעיגים (כמבואר בסעיף הראשון דשולחן-ערוך אורח-חיים). ומה שטוען שאינו רוצה לעשות זאת משום יוהרא, שלא יבוא לידי ישות - הרי לא מדובר כאן אודות ענינים שבהם נתפרש שאין לעשותם מפני יוהרא, כמו תפילין דרבנו תם (ראה שו"ע הרב או"ח סל"ד ס"ו), ובוה גופא כבר נהגו החסידים לעשות זאת בגלוי [ראה ס' 'תורת מנחם - התוועדויות' ח"א עמ' 7 ובהערה 8 שם ובשוה"ג. וש"נ].

"ובמילא, צריך לידע שטענה זו (שאינו עושה ענין פלוני כדי שלא יבוא לידי ישות) מרמה הוא את עצמו, והאמת היא שאינו רוצה לצאת ממציאיותו ('ער וייל ניט אַרויסגיין פון זיך')! .. ולהעיר, שהא גופא שחושב על עצמו הרי זה ענין של ישות! כאשר יכולים לפעול במקום מסויים ענין המתאים אל הכוונה של בעל הרצון - צריכים לעשות זאת מבלי לחשוב על עצמו" (ס' "תורת מנחם - התועדויות" [ליובאוויטש] ח"ח [תשי"ג] עמ' 229 ואילך)³³.

עוד בענין ה"טענה" דאיכא בגידול הזקן משום "גאווה"
(ראה במילואים לח"ב פי"ט עמ' תתמו - תתמוז)

- דעת מרן הגראי"ל שטיינמאן -

וכנגד הטענה שיש אומרים דהוי כ"והרא" שמוחשיב את עצמו כמושלם... אמר רבינו בהזדמנות "רבכל זאת עדיף שיגדל זקן וזה שומר קצת על האדם ברוחניות" (פרי חיים ממרן הרב שטיינמן, שופר ארגון להפצת יהדות, צוות שופר גנוי המלך, כו תמוז תשע"ב).

אשמח אם תגלה לי את נוסח ה"לשם ייחוד" שאתה אומר
לפני גילוח הזקן

"פעם נכנס אליו בחור ליטאי והחל ויכוח על נושא הזקן. בסוף השיחה אמר לו ר' ראובן: 'הדבר היחיד שקובע הוא - כמה יראת שמיים תצא לך מזה. אתה טוען שהגילוח מוסיף לך יראת שמים? בסדר, אשמח מאד אם תגלה לי את נוסח הלשם ייחוד שאתה אומר לפני גילוח הזקן'..." (לדמותו של המשפיע הרה"ח ר' ראובן דונין ע"ה, עמ' 456. [ובס' "שהרכי יחייד" עמ' 109 הוסיף שאמר לו הרב דונין:

כט. וראה שם: "מסופר על חסיד של אדמו"ר האמצעי [מליובאוויטש] שהי' קולט מאמר חסידות וחוזר עליו בטוב, ובנסיעתו (או בלכתו) מאדמו"ר האמצעי לביתו הי' חוזר המאמר בכל הישובים שהי' עובר דרכים, שפעם התאונן בפני אדמו"ר האמצעי ב'יחידות' שניתוסף אצלו ישות מחזרת המאמרים, והשיב לו אדמו"ר האמצעי: 'א' ציבעלע זאָל פון דיר ווערן אָבער חסידות זאָלסטו חזר'ן'. כלומר: מה נוגע לו המציאות שלו, אם יתוסף אצלו ישות אם לאו". ביאור סיפור זה - ראה תורת מנחם - התועדויות, ח"ג (שיחת חג הפורים תשט"ו עמ' 312-315), וגם שם: "אין מקום להתיירא ולחשוב... אם יתחיל לגדל את זקנו ירגיש רגש של יוהרא... ומניין הרשות על זה. ועל זה באה ההוראה מנתינת בית המן למרדכי...", ע"ש בארוכה.

"אם תגלה לי את ה'לשם ייחוד קודשא' שאתה אומר לפני שאתה מגלח את הזקן ושמזוסוף לך ביראת שמיים, עכשיו אני ריץ לגלח אותך". וע"ע שם: "התוועד ר' ראובן ודרש בתוקף מאחד הנוכחים שייגדל זקן. משפט אחד נחרת בזכרוני. ר' ראובן אמר לו במרירות: 'דבר כזה קדוש - איך אפשר להשאיר במקלחת?!'".

* * *

מדוע באים חברים לשכנעו לגלח את הזקן

"כאן המקום לעורר על תופעה מאד מוזרה. . שמעתי פעם ראש ישיבה חשוב, מסר שיחה לפני בחורים, ובדרך אגב, שאל שאלה: 'מדוע כאשר בחור צעיר מעוניין להשאיר את שיער זקנו ולא לגלחו, באים אליו חברים לשכנעו לגלח את הזקן, איזה תועלת תצמח להם מזה? מילא, אם בחור משכנע את חברו לא להשחית את זקנו, מובן, כיון שהוא רוצה לזכות אותו. אבל לשכנע להיפך?! איזה מצוה יש בזה?', - ראש הישיבה נשאר בקושיא (קונט' שקר החן והבל היופי נרפם בסוף ספר דברי שלום, פ"ו ס"ג. הערה 1 עמד שח).

מילואים לח"ג:

טענות ומענות

טענה ומענה א (הלא פסק מרן הב"י בשו"ע יו"ד סקפ"א ס"י להתיר גילוח הזקן במספרים אף כעין תער):

המקילים בגילוח הזקן במספרים ע"פ דברי השו"ע - טועים המה

ראה לעיל במילואים לח"א ערך הגה"ק מוהרש"ב מליובאוויטש ושם "מודעה רבה" שלו לכל "אחב"י מאמינים בני מאמינים" בה מבואר שהמקילין לעצמן להשחית פאת זקנם במספרים ותולים א"ע במה שהובא בשו"ע ואומרים שעושים זאת עפ"י דין דשו"ע, "עלינו החיוב להודיע ברכים כי טועים המה" - עיי"ש כל לשונו.

שם אות ד (לפי כללי הפוסקים הכרעת ההלכה היא לפ"ד האריז"ל אפילו נגד מרן הב"י) וטענה ומענה ב (הכרעת ההלכה בנדו"ד כדעת הזהר והמקובלים):

בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ה או"ח ס"ט) פסק (נגד הנהגת רבותיו, אף שהאריך ליישב הנהגתם) ד"למעשה נראה דיש להחמיר לישון עם מלית קמן, שהרי המג"א הביא בשם האריז"ל שצריך לישון עם מלית קמן, ועיין בהגהות רע"א (או"ח סימן קכ"ה) שכתב בענין אחר בזה הלשון 'אבל בכתבי האריז"ל כתב שיש לומר כל הקדושה עם הש"ץ עכ"ל, ואליו תשמעו', והיינו שלדברי הקדוש האריז"ל צריך לשמוע". וא"כ ה"ה בנדו"ד דלפ"ד האריז"ל איסור חמור לחתוך או להסיר שערות הזקן בשום אופן, "אליו תשמעו", כדברי הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל.

שם (הכרעת ההלכה בנדו"ד ושיטת מרן הב"י בנדו"ד):

כן העלה דלפ"ד מרן החת"ס (חיו"ד סקל"ט-קמ) גם בפאות הזקן אסור מספרים כעין תער, ואנו חוששים לדעה זו אף שלא הוזכרה בשלחן ערוך, וכן נהגו בהונגרי' שחששו לדברי החת"ס שאנו אוסרים מספרים כעין תער - בשו"ת חשב האפוד (להג"ר חנוך דוד פדווא - אב"ד דקה"ח לונדון) ח"ב סימן קכט (הועתקו דבריו לעיל במילואים לח"ב פ"ב).

שם אות יב (דגם לפ"ד המקילים הרי כו"ע מודים שיש**ענין גדול בגידול הזקן):**

ראה גם תו"מ התוועדות חלק מג (משיחות אחרון של פסח ה'תשכ"ה):
 "אפילו לדעת המתנגדים הרי זה הידור, ולדעת הצ"צ חיובא דאורייתא".

טענה ומענה א אות יב (דגם לפ"ד המקילים הרי כו"ע**מודים שיש ענין גדול בגידול הזקן):****כשיבא משיח אז ידעו כולם שחייבים לגדל זקן**

מספר הרב ר' אברהם אייזנבך הי"ו: "בחור משיבה א' שלא גידל זקן, הגיע פעם לבקר בישיבתינו בשבת. הוא ניגש לשוחח עם המשפיע [-הגאון החסיד הנודע ר' שלמה חיים קסלמן זצ"ל, מגדולי משפיעי חסידות חב"ד] ואחת הדרישות של המשפיע ממנו היתה שיתחיל לגדל זקן. בעת התוועדות ביום השבת פנה המשפיע לאותו בחור ואמר לו: תאר לעצמך יהודי שעומד בביתו בערב שבת ומתלכש לכבוד שבת. פתאום מתרחשת רעידת אדמה, כותלי הבית נופלים והוא מוצא את עצמו עומד באמצע הרחוב, ברשות הרבים, בלי בגדים. מה יעשה האישי? יתפוס מיד בגד כלשהו, איזה מגבת או סדין ויכסא את עצמו בכל מחיר. אבל מה תעשה כאשר משיח יבוא- והרי משיח עומד להגיע בכל רגע- ואז ידעו כולם שחייבים לגדל זקן, ואתה תהיה בלי זקן! הלא יארך זמן-מה עד שיצמח לך זקן, וכינתיים תתבייש להסתובב ברחוב בלי זקן! בלית ברירה תיאלץ לתפוס איזה עז, לתלוש ממנה את ה'זקן' שלה ולהדביק אותו על פניך, כדי שמשיח לא יתפוס אותך בלי זקן. ואם לא תמצא עז, תצטרף לגזור את הבלורית שלך ולהדביקה לסנטרך במקום זקן... ולמה לך כל זאת? האם לא עדיף שתתחיל לגדל זקן מעכשיו?!" (הו"ד בס' החסידות על העליונה ח"ב עמ' שא).

טענה ומענה ב' אות ג' (במקום שיש פלוגתא בין הפוסקים**דברי הקבלה יכריעו)**

כן כתב גם בשו"ת דברי יציב חיו"ד סקכ"ה (בנדון אם הבן מחיוב לשמוע לאביו המצווה עליו לגלח זקנו אף בלא תער), דבפרט שבזוה"ק ובספרי המקובלים החמירו מאוד בזה, בכה"ג הקבלה מכרעת, כמבואר בשע"ת או"ח סי' כ"ה סק"ד

ע"פ שו"ת חכם צבי סל"ו, וסיים שם והארכנו בזה הרבה בתשובה אחרת, (בחלק או"ח סימן ב') ודו"ק.

טענה ומענה ד (ע"ד הנהגת הרמ"ע מפאנו):

"שאלה: מש"כ מרן באורחות יושר סימן הדרת פנים, צ"ע משו"ת חת"ס או"ח סו"ס קנ"ט. תשובה: רבים הכחישו זה" (ס' תשובות הגר"ח - תשובות ממרן הגר"ח קניבסקי שליט"א - תשובות חדשות סימן שצח, עמ' רו).

טענה ומענה ה (סברת ה"באר עשק" לחלק בין דרי א"י לדרי חוץ לארץ):

"התורה 'איה מקום כבודו' בלקוטי תנינא סימן י"ב, המתחלת: כשאדם הולך אחר שכלו וחכמתו, ויכל ליפול בטעותים ומכשולים רבים, זאת התורה נאמרה לענין שיחה, שהי' מדבר עמי מענין טעותים ומבוכות הרבה וקלקולים גדולים, שבאים על ידי שהולכים אחר שכלו וחכמתו. והזכיר אז את בעל המחבר וכו', שמעה ועות מאד על ידי חכמתו, שאמר, שהזקן גבוה כל כך עד שחוץ לארץ אינה יכולה לסבל אור קדשת הזקן (והגם כי כונתו גם כן להתיר בחוץ לארץ על ידי סם או במספרים כעין תער, אבל מכל מקום בזה חזק את ידי עוברי עברה, המגלחים זקנם במדינות אשכנז). ואחר כך התחיל לומר את התורה הנ"ל, עד שגמר אותה. ואז הי' זה אצלי לדבר פלא, כי אז לא שמעתי עדיין מעולם שהמחבר הנ"ל אמר טעות כזה, ה' יסלח לו, אך אחר כך דברתי עם אנשים הבקיאים בספרים ובמפורים כאלה, ואמרו לי, שהוא דבר מפורסם שאמר כך בעל המחבר הנ"ל. גם שמעתי, שבספר שאלות ותשובות ב. ע. [באר עשק] מביא שמות סברא רעה וכוזבת הנ"ל, וכבר מחאו לו במאה עוכלי כל צדיקי וחכמי אמת. ובוה יכולים לראות איך דעת האדם כוזבת ואיך שאסור לסמך אל שכלו כנגד תורת משה שבכתב ובעל פה אפילו כחוש השערה, מכל שכן בדבר כזה, שמפרש בתורה אסור גלוח הזקן, ורבותינו זכרונם לברכה אמרו, שעוברין על חמשה לאוין, וכבר הלכה פסוקה, שכל דבר שהוא חובת הגוף, אין חלוק בין ארץ ישראל לחוץ לארץ כלל. ויוכל למצא אחד, שעל ידי חכמתו ודעתו יאמר סברא שאינה אמתית, שיתגלגל על ידי זה, שיבואו להתיר חס ושלום אסור כזה, חמשה לאוין בתורה, ולחזק על ידי זה עוברי עברה, אשר ראוי לכל מחבר ספר לצעק על זה בכל מיני קולות" (ס' חיי מוהר"ן - ברסלב - ח"א סנ"א).

נספח:

ע"ד סמכות שיטת ה"אגרות משה" זצ"ל

בענין מכונות גילוח

מכתב תשובה זו הי' למראה עיניו של

מרן הגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א

וזו לשון תגובתו:

"יפה כתבת"

יפה כתבת

Rabbi Moshe Wiener

3001 West 37 St.

Brooklyn, NY 11224-1479

משה ניסן ווינער

מח"ס: • הדרת פנים זקן

• כבודה בת מלך

בס"ד. יום ראשון לסדר "והייתם נקיים מה' ומישראל", תש"ע

בתגובה על הופעת הס' "תספורת הזקן במספריים וסם" (ניו יארק,

ה'תש"ע), קבלתי מכתב "כרטיס" (בהעלם שם מחברו) בזה"ל:

"בס"ד. כבוד הרב ווינער נ"י, למה אתה משמיט כסדר

דעתו של פוסק הדור הגר"מ פיינשטיין זצ"ל שהתיר.

האם אין בזה עיוות."

והנה במענה על דבריו [למען היות נקיים מה' ומישראל, ולזכות את

הרבים]:

(א) "דיו לעבד שיהא כרבו" (ע"פ ברכות נח, ב). והלא הגר"מ פיינשטיין

זצ"ל עצמו לא העלה ההיתר שלו על הכתב **ובדוקא**, וטעמו ונימוקו עמו.

וכמו שהעיד הרב מיכל זלמן שורקין שליט"א בספרו מגד גבעות עולם, עמ'

צו: "שמה שהגר"מ [פיינשטיין] זצ"ל לא רצה לכתוב תשובה באגרות משה

להתיר את השימוש במכונת גילוח, הוא מטעם שהי' סובר שהגם שאין כאן

לאו של השחתה, מ"מ צורת היהודי הוא רק בזקן!" ומה אנן נעני אבתרי?'

(ב) בספר הנזכר ("תספורת הזקן במספריים וסם") לא השמיט דעת

הגר"מ פיינשטיין זצ"ל. ואדרבה, האריך בעמ' 6 להביא דברי גדולי דורנו

(כולל הגאון ה"סטייפלער" זצ"ל, הגאון בעל שו"ת באר משה זצ"ל, ולבח"ל - הגר"ש אלישיב [שליט"א], הגאון בעל שו"ת שבט הלוי [שליט"א], הגר"מ שטרנבוך שליט"א ועוד) אודות "דעת גדול אחד להתיר". ורק היות שיש מהנ"ל שהביעו דעתם בחריפות וכו' נגד ההיתר שאומרים בשם הגר"מ פיינשטיין זצ"ל - הנה "כבוד וכו' הסתר דבר" (ע"פ משלי כה, ב), ולכן שמו של הגר"מ פיינשטיין זצ"ל לא נזכר בפירוש בספר הנ"ל. [ויש להעיר שגם גדולי הרבנים הנ"ל לא הזכירו דעת הגר"מ פיינשטיין זצ"ל בזה בספריהם (חוץ מהגר"מ שטרנבוך שליט"א) - כ"א רק במכתבים וכו'].

ג) לא עלינו תלונו, כ"א על כל גדולי הפוסקים שהאריכו בספריהם אודות דין מכונות גילוח - ולא מצאו לנכון להזכיר שיטתו להקל של הגר"מ פיינשטיין זצ"ל (אולי מטעם שההיתר שאומרים בשמו - הוא בעצמו לא כתבו בכתב בתשובותיו בשו"ת אגרות משה, וכנ"ל). וכן מצינו בשו"ת מנחת יצחק (ח"ד סקי"ג סקכ"ה) שכתב "וחזיתי בספרים של גדולי האחרונים בתקוה למצוא סמך למנהג העולם להקל, אבל לא רק שלא מצאתי היתר, אלא כתבו בפירוש להחמיר" - ולא הזכיר כלל דעתו הידוע של הגר"מ פיינשטיין זצ"ל. וכן בשו"ת שבט הלוי (ח"י חיו"ד סקל"ו, ובעוד כו"כ מתשובותיו) העיד שכתבו "כו"כ גדולי הדורות באין חולק שזה תער ממש" - ושיטת הגר"מ פיינשטיין זצ"ל לא הזכיר כלל. וגם בתשובתו של הגר"ש אלישיב [שליט"א] בנדו"ד (קובץ תשובות סל"ב) לא נזכר שיש שיטת הגר"מ פיינשטיין זצ"ל המיקל בנדון. גם הגר"ח קניבסקי שליט"א שהאריך נגד גילוח הזקן במספריים, בסם ובמכונות גילוח בספרו אורחות יושר ס"ה - ולא הזכיר בשם הגר"מ פיינשטיין זצ"ל להקל. ואדרבה - במכתבו הנדפס בס' הנ"ל (עמ' 4) כתב הגר"ח קניבסקי שליט"א "החזון איש אסר כל מכונה וכ"כ כל גדולי הדור" - ולא מצא לנכון להזכיר שיש יוצא מהכלל בשם הגר"מ פיינשטיין זצ"ל. וכן בפסק דין (מחודש ניסן, תשס"ח) שחתמו עליו גדולי דורנו [שליט"א] (כולל הגר"ש אלישיב, הגרא"ל שטיינמן, הגר"ש הלוי ואזנר, הגר"מ לפקוביץ, הגר"נ קרליץ, הגר"ח קניבסקי, הגר"ש אויערבאך, הגר"ר נתן צבי פינקל ועוד יותר מעשרים ראשי ישיבות) אודות "פירצת מכונות הגילוח, אשר אסרוהו רבותינו גדולי הדור" - ולא הזכירו דעת הגר"מ פיינשטיין זצ"ל כלל.

[ויש להעיר גם מתשובת הגאון רבי יעקב קמנצקי זצ"ל (שבודאי הי' ידוע לו שיטת הגר"מ פיינשטיין זצ"ל בנדון) בספרו אמת ליעקב (על ד"ח שו"ע - יו"ד סקפ"א ס"י - התשובה נכתבה לא' מנכדיו שליט"א): "ע"ד המכונה גילוח, אין זו חומרא בעלמא . . ובאמת לא אדע אם גדולי אמריקא התירו

להדיא, ויתכן ששתקו מפני שלא שאלום, והיו כמעלימים בידעם שלא יתקבלו דבריהם".]

ונסיים מענינא דיומא שי"ל שמבואר בחז"ל שכבר בזמן חורבן בית מקדשנו מסרו נפשם ע"ז, עי' יפה ענף לאיכ"ר ה, ה: "אולי גזר כי יגלחו שערם ולא ימצאו להם פאת ראש וזקן והמה לא שמעו בקולו והקשו עורף ולז"א על צוארנו נרדפנו". [ולא הסירו זקנם ע"י מספריים כעין תער או ע"י סם].

בכבוד ובהוקרה,

משה ניסן ווינער

נ.ב. בכללות ענין הסתמכות על גדול הדור המיקל לעומת רוב פוסקים המחמירים, יש להעיר מדברי הגאון רבי ישראל סאלאנטער זצ"ל (בהקדמת ס' אור היום בענין בין השמשות - ווילנא, תרס"א), שאפילו את"ל שיש לאחוז כשיטת גדול הדור המיקל "נגד כל הפוסקים האחרים לפי שהוא ראוי לדחות את כולם" (ע"ש שכוונתו על שיטת הגר"א בענין בין השמשות), הנה מ"מ - "מי שאוחז את קולותיו מחוייב לאחוז [גם] את חומרותיו". [ועי' אג"מ או"ח ח"ב סימן ס שאין לנהוג כמו הגר"א כשהוא נגד רוב הראשונים אלא מי שנוהג כמותו בכל דבר].

הוספה לאחר זמן: לאחרונה י"ל שו"ת שבט הלוי חי"א ושם בחיו"ד סי' קצח: "בענין מכונת גילוח . . הנה מוסכם בפי כל גאוני עולם מאז . . אין בינו לבין תער הנקרא תער ולא כלום . . וגם הגאון איגרות משה שרצה להקל במכונה דעכשיו . . המציא סברא . . וסברא זו אינה נכונה ולא נתקבלה".

לע"נ

אדוני אבי היקר באנשים
אוהב ואהוב על הבריות
מוכתר במעלות ובמידות תרומיות
רודף צדקה וחסד

ר' זאב וואלף ב"ר יצחק ע"ה
ווינער

נלב"ע ש"ק פ' יתרו, כ' שבט תשע"ו

תנצב"ה